

ข้อมูลสินค้าเกษตรที่สำคัญจังหวัดยะลา
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

โคเนื้อ

กลุ่มสารสนเทศการเกษตร

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

ข้อมูลสินค้าเกษตรที่สำคัญจังหวัดยะลา (โคเนื้อ) จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรรายสินค้าของจังหวัดยะลา ซึ่งโดยอำนาจหน้าที่หลักของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด คือ การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัด และกลุ่มจังหวัด รวมถึงการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรรายสินค้าที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกรภายในจังหวัด

โคเนื้อ ถือเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดยะลา ดังนั้น ข้อมูลสินค้าเกษตรที่สำคัญจังหวัดยะลา (โคเนื้อ) ฉบับนี้ จึงเป็นข้อมูลสำคัญที่จะใช้ในการวางแผนพัฒนาการเกษตรรายสินค้าของจังหวัด ช่วยให้ทราบข้อมูลทั่วไปของโคเนื้อ และสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ของโคเนื้อในทุกระดับ ซึ่งจะทำให้การวางแผนพัฒนาการเกษตรรายสินค้ามีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา ต่อไป

//*****//

กลุ่มสารสนเทศการเกษตร
สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา
สิงหาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

	หน้า
❖ คำนำ	ก
❖ สารบัญ	ข
❖ ข้อมูลทั่วไปของโคเนื้อ	๑
ประวัติโคเนื้อ	๑
ประโยชน์และความสำคัญของการเลี้ยงสัตว์	๓
พันธุ์โคเนื้อ	๖
การเลี้ยงโคเนื้อ	๑๑
อาหารโคเนื้อ	๒๑
การจัดการสุขภาพโคเนื้อ	๓๐
การสุขาภิบาล	๓๕
การควบคุมและป้องกันโรค	๓๗
❖ สถานการณ์โคเนื้อ	๓๙
สถานการณ์ของโคเนื้อโลก	๓๙
สถานการณ์ของโคเนื้อในประเทศไทย	๔๒
ยุทธศาสตร์โคเนื้อ กรมปศุสัตว์ ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๕)	๔๖
สถานการณ์ของโคเนื้อในจังหวัดยะลา	๔๘
การส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดยะลา	๔๙
❖ ที่มาของข้อมูล	ค
❖ คณะผู้จัดทำ	ง

ข้อมูลทั่วไปของโคเนื้อ

ประวัติโคเนื้อ

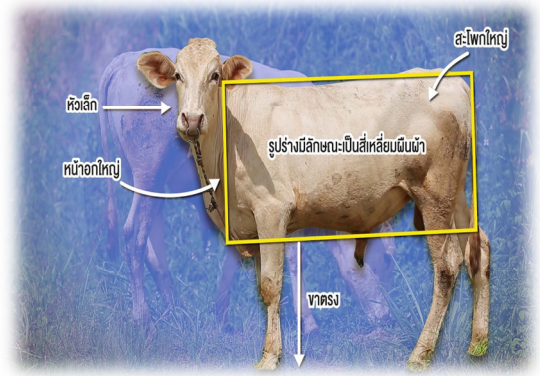
โคเนื้อในประเทศไทยนั้นหากจะย้อนดูถึงประวัติความเป็นมาก็คงแบ่งได้เป็นประวัติของโคเนื้อ พันธุ์พื้นเมือง โคเนื้อจากต่างประเทศ รวมถึงโคเนื้อพันธุ์ผสม สำหรับโคเนื้อพันธุ์พื้นเมืองของไทย เป็นโคที่มีสายพันธุ์ลักษณะใกล้เคียงกับโคเนื้อของประเทศพื้นบ้านในแถบอาเซียนของเรา มีความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยที่เมืองไทยยังไม่เป็นราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน โคเนื้อไทยแต่เดิมไม่ได้ถูกเลี้ยงไว้สำหรับบริโภค คนไทย นิยมเลี้ยงโคไว้สำหรับใช้งาน เพียมเกวียน ทุ่นแรง ใช้เป็นพาหนะสัญจรมากกว่า แต่ไม่พบประวัติว่าคนไทยเริ่ม รับประทานเนื้อโคในสมัยใด โคเนื้อพันธุ์ต่างประเทศ โคเนื้อพันธุ์ผสม มีความเป็นมาในหลายร้อยปีมาแล้ว โคจากประเทศ อินเดียในหลายสายพันธุ์ได้ถูกนำเข้ามาในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน จากการติดต่อค้าขายกับ ชาวต่างชาติซึ่งในสมัยนั้นไทยยังคงเป็นเพียงกลุ่มอารยธรรมลุ่มแม่น้ำในอาณาจักรต่างๆ โคนี้นำเข้ามาด้วย ความต้องการกินเนื้อโคของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวอินเดียมุสลิมที่ย้ายถิ่นฐานมาค้าขายในดินแดนนี้ เพราะ แต่เดิมนั้นคนไทยไม่นิยมกินเนื้อสัตว์ใหญ่ คนไทยพื้นถิ่นแต่เดิมนิยมกินสัตว์เล็กโดยเฉพาะปลา โคจากดินแดน ชมพูทวีปหรืออินเดียจะมีลักษณะใหญ่ เนื้อแน่น น้ำหนักมากกว่าวัวไทยพื้นเมืองหลายเท่า พันธุ์ที่รู้จักกันดี ได้แก่ บราห์มัน

หลังจากนั้นในยุคปัจจุบัน ช่วงปี ก่อน พ.ศ.๒๕๐๐ นั้น รัฐบาลไทยและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้ทรงส่งเสริมและทรงดำริให้นำโคเนื้อจากต่างประเทศเข้ามาใช้เป็นพ่อพันธุ์มากมาย หลากหลาย สายพันธุ์ และยังนำมาผสมกับสายพันธุ์พื้นเมืองจนได้พันธุ์ใหม่ที่ทนทาน สามารถเติบโตได้ดีในสภาพภูมิอากาศ แบบเมืองร้อนชื้นของไทย โดยได้พัฒนาสายพันธุ์ต่างประเทศคือ ขนาดตัวใหญ่ เนื้อแน่นและให้เนื้อเยอะ แต่มัน จะไม่ทนต่อสภาพภูมิอากาศแบบไทยๆ ท าให้ไม่ทน เลี้ยงยาก เมื่อนำมาผสมเข้ากับโคเนื้อสายพันธุ์พื้นเมือง ของไทย ก็ได้รับลักษณะเด่นของโคเนื้อไทย อยู่ง่ายเลี้ยงง่ายในสภาพภูมิอากาศและยังมีขนาดตัวใหญ่ น้ำหนักมาก เนื้อแน่นแบบพันธุ์โคเนื้อต่างประเทศด้วย โคเนื้อได้รับการพัฒนาและเสาะหาสายพันธุ์ที่เหมาะสมจะเลี้ยงในประเทศไทยตามท้องถื่นต่างๆ ทั้ง โคเนื้อที่ถูกนำเข้ามาโดยยังคงมีสายพันธุ์แท้ดั้งเดิมของประเทศนั้นๆ ที่เป็นแหล่งกำเนิดและโคเนื้อพันธุ์ผสมที่ถูก พัฒนาสายพันธุ์แล้ว โคเนื้อพันธุ์ผสมและโคเนื้อพันธุ์แท้ต่างประเทศที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับเลี้ยง ได้แก่ โคเนื้อพันธุ์ตาก โคเนื้อพันธุ์กบินทร์บุรี โคเนื้อพันธุ์กำแพงแสน โคเนื้อพันธุ์แองกัส โคเนื้อพันธุ์อเมริกันบราห์มัน โคพันธุ์โคจิมะ เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปของโคเนื้อในที่นี้หมายถึงโคที่มีเนื้อมาก โคพันธุ์เนื้อที่ดีจึงมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑. มีรูปทรงหนา ตัวกว้าง ลึก มีกล้ามเนื้อมาก
๒. มีหลังกว้าง และยาว
๓. มีบั้นท้ายกว้าง ขาใหญ่ มีกล้ามเนื้อขา
๔. มีการเจริญเติบโตเร็ว
๕. มีการเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อได้ดี
๖. มีไขมันสะสมในกล้ามเนื้อ
๗. มีเนื้อนุ่ม รสชาติดี
๘. มีความทนทานต่อโรค แมลง และสภาพ

ดินฟ้าอากาศของประเทศไทย

การเลี้ยงโคเนื้อ เป็นอาชีพอย่างหนึ่งซึ่งเกษตรกรทำควบคู่กับการทำนาหรือปลูกพืชอย่างอื่น ซึ่งสามารถ สร้างรายได้ให้เกษตรกรเป็นอย่างดี และการเลี้ยงโคเนื้อนั้นมีความเหมาะสมกับเกษตรกรไทย เพราะมีสาเหตุ และปัจจัยที่เอื้ออำนวยหลายประการ ดังนี้

๑. สภาพพื้นที่ในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง มีหญ้าและพืชตระกูลถั่ว หลายชนิดขึ้นตามธรรมชาติ

๒. โคกินหญ้าและพืชตระกูลถั่วเป็นอาหารหลัก ถ้าเลี้ยงโคจำนวนไม่มากเลี้ยงเป็นอาชีพเสริม อาจไม่จำเป็นต้องปลูกหญ้าหรือพืชอาหารสัตว์

๓. เกษตรกรไทยส่วนใหญ่มีจิตใจรักการเลี้ยงสัตว์อยู่แล้ว

๔. เกษตรกรสามารถเลี้ยงโคควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพการเกษตรอื่นๆ โคสามารถใช้แรงงาน ได้ หลายอย่าง เช่น ใช้ลากเกวียน ลากล้อเลื่อน นอกจากนี้แม่โคที่สมบูรณ์หากได้ผสมพันธุ์ในจังหวะ และเวลา ที่เหมาะสม แล้วแม่โคก็จะให้ลูกเกือบทุกปีซึ่งหากเลี้ยงไว้ขายก็จะเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง

๕. พืชหญ้าสาธารณะของหมู่บ้าน ตลอดจนพื้นที่ในที่ดอน หรือพื้นที่ที่ปลูกพืชอย่างอื่นไม่ได้ผล แต่ ปลูกหญ้าหรือมีหญ้าตลอดทั้งพืชตระกูลถั่วขึ้นใช้เลี้ยงโคได้อย่างดี

๖. ผลพลอยได้จากการเกษตรกรรมซึ่งไม่ได้ใช้ประโยชน์เช่น ฟางข้าว ต้นถั่วชนิดต่างๆ ชังข้าวโพด ยอดอ้อย เปลือกของผลสับปะรด ฯลฯ นามาเป็นอาหารโคได้เป็นอย่างดี

๗. โคขับถ่ายมูลสดออกมาปีละ ๕,๐๐๐ - ๗,๐๐๐ กก. ต่อ หนึ่งตัว หรืออาจมากกว่านี้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ขนาดของโคแต่ละตัว ซึ่งมูลโคนี้ใช้เป็นปุ๋ยได้อย่างดี

๘. โคเนื้อขายได้ตลอดเวลา ในช่วงที่ราคาโคตกต่ำก็สามารถที่จะรอให้ราคาสูงขึ้นในราคาที่ เหมาะสมแล้วค่อยขายก็ได้ข้อนี้เป็นข้อได้เปรียบของโค ซึ่งหมูและไก่ไม่สามารถกระทำได้

โคเป็นสัตว์เลี้ยงสำคัญ ให้ประโยชน์แก่มนุษย์อย่างกว้างขวาง ทั้งแรงงาน เนื้อ นม หนัง อีกทั้ง กระดูกและเลือดยังใช้ทำประโยชน์ได้หลายอย่าง มูลโคยังใช้ทำปุ๋ย ใช้ทำเชื้อเพลิง เป็นต้น โคสามารถแบ่งออก ได้เป็นกลุ่มตามลักษณะโครงสร้างและถิ่นกำเนิดดังนี้

๑. Bos indicus : ซึ่งเรียกกันว่า ซีบู (Zebu) หรือโคอินเดีย เป็นโคที่มีตะโพนก (humped cattle)
 ๒. Bos Taurus : มักจะเรียกว่า โคยุโรป เป็นโคที่ไม่มีตะโพนก (humplless cattle)
 ๓. B. (Bibos) gaurus ได้แก่ พวงวัวกระทิงที่เป็นสัตว์ป่า
 ๔. B. (Bios) banteng ได้แก่ วัวแดง หรือวัวบาห์ลีที่เลี้ยงกันในอินโดนีเซีย
- (ที่มา : ฐานข้อมูลรายสินค้าจังหวัดตราด ประจำปี ๒๕๖๒ “โคเนื้อ”)

ประโยชน์และความสำคัญของการเลี้ยงสัตว์

ประโยชน์และความสำคัญของการเลี้ยงสัตว์

มนุษย์ใช้สัตว์แบบทุกชนิดเป็นอาหาร มนุษย์สมัยโบราณล่าจับสัตว์มาเป็นอาหาร นับแต่สัตว์ที่ล่าหรือจับได้ง่ายๆ โดยไม่ต้องใช้เครื่องมือพิเศษ เช่น งู แะ ฯลฯ จนกระทั่งคิดเครื่องมือจับสัตว์ที่มีขนาดใหญ่และล่าได้ยากขึ้น จนสามารถล่าและจับสัตว์มาเป็นอาหารได้มากขึ้น เมื่อเหลือจากการบริโภคก็กักขังสัตว์ไว้ใช้เป็นอาหารในวันต่อไป

ปัจจุบันเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์เป็นอาหารที่สำคัญของมนุษย์ได้แก่ เนื้อ นม ไข่ ซึ่งให้สารอาหารที่สำคัญต่อร่างกายมนุษย์โดยเฉพาะโปรตีน ดังนั้นเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์จึงเป็นสิ่งจำเป็นของมนุษย์ตราบดีที่มนุษย์ยังบริโภคเนื้อสัตว์อยู่

ประโยชน์ของการเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ให้ประโยชน์ต่อผู้เลี้ยงมากมายหลายประการ ผู้ที่ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์สามารถสร้างฐานะจนร่ำรวยได้ เป็นอาชีพที่ได้ผลตอบแทนสูง หากมองในภาพรวมตั้งแต่ผู้ประกอบการอาชีพเลี้ยงสัตว์ ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้รับประโยชน์จากการเลี้ยงสัตว์ทั้งสิ้น ซึ่งพอสรุปประโยชน์ของการเลี้ยงสัตว์ได้ ๔ ประการใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ประโยชน์ของการเลี้ยงสัตว์ต่อเศรษฐกิจของประเทศสัตว์เลี้ยงจำพวกโคกระบือ สุกร ไก่และเป็ด ล้วนมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นสินค้าจำหน่ายเพื่อการบริโภค เนื้อ นม ไข่ โดยตรงแล้ว ยังมีผลพลอยได้หลายชนิดทำเป็นเครื่องอุปโภคและเครื่องใช้ได้หลาย ๆ ประเภท สินค้าบางชนิด มีปริมาณมากจนกระทั่งสามารถส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศได้ด้วย นับว่าผลผลิตจากสัตว์นี้ ช่วยลดการเสียดุลการค้าได้ประการหนึ่ง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕) ประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของประชากรไทยมีอาชีพทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ แม้ว่าจำนวนผู้ประกอบการอาชีพเกษตรจะมีแนวโน้มลดลงอันเป็นผลมาจากทิศทางของระบบเศรษฐกิจไทยมุ่งไปสู่การประกอบการด้านอุตสาหกรรม การเลี้ยงสัตว์ นับเป็นอาชีพที่สำคัญของเกษตรกรไทย

๒. ประโยชน์ของการเลี้ยงสัตว์ด้านเกษตรกรรมการเลี้ยงสัตว์มีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้านอื่น ๆ หลายด้าน ซึ่งล้วนแต่มีความสัมพันธ์ทั้งสิ้น คือ

๒.๑ การใช้แรงงานจากสัตว์ ประเทศไทยมีเนื้อที่ในการทำนาในปัจจุบันประมาณ ๗๕ ล้านไร่ ซึ่งถ้าหากใช้รถแทรกเตอร์ไถนาเป็นเครื่องทุ่นแรงในการทำนาจะต้องใช้รถแทรกเตอร์ไถนาไม่ต่ำกว่า ๒ แสนคัน ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะสภาวะทางเศรษฐกิจและระดับความรู้ทางเทคนิคของเกษตรกรไทยยังไม่อำนวย อีกทั้งราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้นเป็นอุปสรรคต่อการที่เกษตรกรจะใช้เครื่องทุ่นแรงให้แพร่หลายได้ ดังนั้น แรงงานที่ใช้ในการเกษตรกรรมส่วนใหญ่จึงมาจากการเลี้ยงโค กระบือนั่นเอง

๒.๒ การเลี้ยงสัตว์ช่วยเปลี่ยนแปลงผลผลิตในฟาร์ม ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถที่จะใช้ผลิตผลนั้นได้โดยตรง มาเป็นอาหารที่มีคุณค่าและมนุษย์ชอบ นอกจากนั้น สัตว์ยังเปลี่ยนผลผลิตที่เหลือจากมนุษย์กินมาเป็นเนื้อซึ่งได้ราคาสูงกว่าการขายผลิตผลนั้นโดยตรง จึงอาจกล่าวได้ว่า สัตว์เปรียบเสมือนตลาดรับซื้อพืชผลซึ่งมีราคาถูกแล้วเปลี่ยนเป็นเนื้อเพื่อให้ขายได้ราคาแพง หรือถ้าจะพูดอีกอย่างหนึ่งคือ การเลี้ยงสัตว์ช่วยให้ผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้มีราคาสูงขึ้น ย่อมเป็นผลทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ถ้าหากเอาผลิตผลเหล่านั้นเลี้ยงมนุษย์อย่างเดียว

๒.๓ การเลี้ยงสัตว์ช่วยลดต้นทุนการผลิตทางด้านเกษตรอื่นๆ เช่น การเลี้ยงปลาควบคู่กับการเลี้ยงสุกร โดยใช้มูลสุกรเป็นอาหารของปลา การใช้มูลไก่แห้งตั้งแต่ ๑๐-๔๐ เปอร์เซ็นต์ ของอาหารผสมเป็นอาหารของไก่ไข่และวัวเนื้อได้ ในภาคใต้ของประเทศไทยนิยมเลี้ยงวัวในสวนมะพร้าว เพื่อให้วัวกำจัดหญ้าในสวนมะพร้าว และให้มูลแถมมะพร้าว ทำให้มะพร้าวเจริญเติบโตและให้ผลดกขึ้น

๒.๔ สัตว์ช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน ทั้งนี้ เพราะมูลของสัตว์ประกอบด้วยแร่ธาตุต่างๆ ซึ่งเป็นปุ๋ยแก่พืชสัตว์จะให้มูลซึ่งนับเป็นปุ๋ยคอก (manure) หรือปุ๋ยอินทรีย์ (organic fertilizer) ที่ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์สูง แม้ว่าจะเป็นปุ๋ยที่มีอัตราการสลายตัว (decompose rate) ช้า แต่ปุ๋ยคอกจะช่วยทำให้โครงสร้างของดินดีขึ้น มูลสัตว์ต่างๆ มีไนโตรเจน (N) ฟอสฟอรัส (P) และโปตัสเซียม (K) ดังนี้ มูลโคขุนมีค่าเท่ากับ ๑.๗ , ๑.๖ และ ๐.๕ เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักแห้ง ตามลำดับ มูลสุกรมีค่าเท่ากับ ๓.๘ , ๒.๑ และ ๑.๓ เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักแห้ง ตามลำดับ มูลไก่มีค่าเท่ากับ ๖.๕ , ๑.๘ และ ๑.๘ เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักแห้ง ตามลำดับ ส่วนมูลกระป๋องเชื่อว่ามีค่าใกล้เคียงกับมูลโค นักวิชาการจึงได้เน้นอยู่เสมอว่าเกษตรกรจะต้องใส่ปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่เพาะปลูกพืชอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง โดยเฉพาะพื้นที่ที่ต้องการเพิ่มผลผลิตพืชมากขึ้นๆ สัตว์เลี้ยงพวกโค-กระบือ จะถ่ายมูลสดไม่ต่ำกว่า ๕ เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัวต่อวัน การประมาณมูลสดที่ได้จากสัตว์ชนิดต่างๆ

๒.๕ การเลี้ยงสัตว์ช่วยกำจัดวัชพืชได้เป็นอย่างดี วัชพืชบางอย่าง เช่น หญ้าคา ผักตบชวา เป็นศัตรูที่ร้ายแรงต่อการปลูกพืชเป็นอย่างมาก ปีหนึ่ง ๆ เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการกำจัดวัชพืชเหล่านี้เป็นเงินหลายล้านบาท ถ้าหากเกษตรกรนำเอาวัชพืชเหล่านี้มาใช้เลี้ยงสัตว์ก็จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ได้ และเป็นการประหยัดค่าอาหารสัตว์ไปในตัวอีกด้วย ตัวอย่าง เช่น การนำเอาผักตบชวาทากแห้งมาเป็นส่วนผสมของอาหารสุกรได้ถึง ๒๐ เปอร์เซ็นต์ของอาหารทั้งหมด ทั้งนี้ เพราะผักตบชวาทากแห้งมีโปรตีนถึง ๒๐.๕๐ เปอร์เซ็นต์ คาร์โบไฮเดรต ๓๓.๖ เปอร์เซ็นต์

๓. ประโยชน์ของการเลี้ยงสัตว์ด้านสังคม การเลี้ยงสัตว์ช่วยแก้ไขปัญหาด้านสังคมหลายประการ ซึ่งล้วนแต่เกื้อกูลสังคมทำให้สังคมส่วนใหญ่ของประเทศเป็นปกติสุข ดังนี้

๓.๑ ลดปัญหาการว่างงานของประชาชน การที่ประชาชนในชาติไม่มีงานทำ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่น ขาดทุนบวชมีการอพยพจากไร่นาสู่เมือง ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม เพราะความยากจน ปัญหาโสเภณี ปัญหาจากผู้ก่อการร้าย ปัญหาการเกิดแหล่งเสื่อมโทรมเนื่องจากการอพยพจากชนบทสู่เมือง เป็นต้น หากประชาชนได้ประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์ก็จะช่วยให้มีงานทำประจำปัญหาทางสังคมอันเกิดจากการว่างงานก็จะหมดไป

๓.๒ ผลผลิตจากสัตว์ช่วยบำรุงพลานามัยของประชาชนอันเป็นกำลังของชาติ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า เนื้อ นม ไข่ เป็นอาหารพิเศษสำหรับพลานามัยของมนุษย์ ทำให้ ผู้บริโภคมีร่างกายแข็งแรง เติบโต ปราศจากโรคภัย มีความคิดเฉลียวฉลาด มีความเข้มแข็งในการปฏิบัติงานและภารกิจ ซึ่งผลท้ายสุดก็จะก่อให้เกิดความมั่นคงของประเทศชาติ เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีรายงานจากประเทศญี่ปุ่นกล่าวว่า คนญี่ปุ่นรุ่นใหม่มีความสูงมากกว่าคนญี่ปุ่นรุ่นเก่า (ก่อนสงครามโลก) ถึง ๔ นิ้ว เขาอ้างว่า ทั้งนี้ เป็นเพราะคนญี่ปุ่นนิยมรับประทานอาหาร เนื้อ นม ไข่ กันมากขึ้น นม ไข่ นั้นมีวิตามินและสารอาหาร แร่ธาตุ บางอย่างที่ไม่ได้หรือมีเพียงเล็กน้อยในอาหารประเภทอื่น ๆ นักโภชนาการได้วิเคราะห์จำนวนโปรตีนในไข่ เนื้อไก่และสุกร ไว้ดังนี้ ไข่ ๑๒.๗ เปอร์เซ็นต์ ไก่ ๒๑.๔ เปอร์เซ็นต์ และสุกร ๑๕.๗ เปอร์เซ็นต์

๓.๓ การเลี้ยงสัตว์เป็นการให้การศึกษาแก่สมาชิกในครอบครัว โดยทั่วไปแล้วการประกอบอาชีพการเกษตรมักจะกระทำสืบต่อไปยังลูกหลาน ดังนั้น ในการที่ให้ลูกหลานได้ช่วยปฏิบัติงานเลี้ยงสัตว์อย่างถูกต้อง จึงเป็นการให้การศึกษาแก่บุตรหลานผู้ซึ่งต่อไปจะต้องประกอบอาชีพการเกษตรอยู่แล้ว เป็นการวางรากฐานอาชีพการเกษตรให้แก่เขา ถ้ามีโอกาสทำการเกษตรในอนาคตต่อไปก็จะเป็นเกษตรกรที่ดี สามารถประสบผลสำเร็จได้

๓.๔ การเลี้ยงสัตว์เป็นการใช้แรงงานภายในครอบครัวให้เป็นประโยชน์ แรงงานจากเด็กคนชรา หรือคนทุพพลภาพ สามารถนำมาใช้เลี้ยงสัตว์ได้เป็นอย่างดี หากนำมาใช้ประโยชน์ในเรื่องนี้ ก็จะเป็นการช่วยป้องกันการสูญเปล่าทางแรงงาน และช่วยให้บุคคลดั่งที่กล่าวมาแล้ว ได้มีความภาคภูมิใจในความสามารถของตน และเห็นว่าตนก็สามารถทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัวได้เช่นกัน

๓.๕ การเลี้ยงสัตว์เป็นการฝึกนิสัยของผู้ประกอบกร ให้มีความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลาและรู้จักการประหยัด

๓.๖ การเลี้ยงสัตว์ช่วยสร้างความเพลิดเพลินให้กับผู้ปฏิบัติ อันจะทำให้มีสุขภาพจิตที่ดี คลายความเครียด

๔. ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ของการเลี้ยงสัตว์นอกจากประโยชน์ดังที่กล่าวมาแล้ว การเลี้ยงสัตว์ยังมีประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีกมากมายหลายประการซึ่งล้วนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชากรของประเทศทั้งสิ้น ทั้งในด้าน อุตสาหกรรม ด้านพลังงาน การแพทย์ และการกีฬา เป็นต้น

๔.๑ การเลี้ยงสัตว์ช่วยทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทางอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมเครื่องหนัง อุตสาหกรรมการทำปุ๋ยวิทยาศาสตร์จากกระดูกสัตว์

๔.๒ การผลิตพลังงานจากมูลสัตว์ เช่น การผลิตแก๊สชีวภาพ (bio - gas) ทำได้โดยหมักมูลสัตว์ให้เกิดแก๊สมีเทน ซึ่งการผลิตแก๊สจากมูลสัตว์นี้กระทำแพร่หลายมากในประเทศอินเดีย ไต้หวัน สำหรับในประเทศไทยมีการผลิตแก๊สจากมูลสัตว์เพื่อใช้กับเครื่องสูบน้ำที่จังหวัดนครปฐม และผลิตแก๊สจากมูลสัตว์เพื่อใช้ในการหุงต้มที่ฟาร์มศิริจันทร์ จังหวัดปทุมธานี

๔.๓ การทำวัคซีนป้องกันโรคของสัตว์และของคน โดยผลิตจากไข่และเลือดของสัตว์

๔.๔ การทำกาวจากหนังสัตว์ ทำยาฟอกหนัง เครื่องสำอางจากไข่

๔.๕ การเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้กันขโมย การฝึกสุนัขเพื่อใช้จับคนร้าย และใช้ในการสงคราม

๔.๖ การเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นเกมกีฬา เช่น การแข่งม้า แข่งสุนัข ชีมาโบล และการชนไก่ เป็นต้น

พันธุ์โคเนื้อ

ลูกโคเป็นผลผลิตหลักของการเลี้ยงแม่โคเนื้อ การเลี้ยงโคเนื้อจะให้ได้กำไรจะต้องสามารถผลิตลูกโคให้ได้จำนวนมาก เช่น แม่โคสามารถให้ลูกได้ปีละตัว เมื่อหย่านมลูกโคมีขนาดใหญ่และมีคุณภาพดีเป็นที่ต้องการของตลาด จึงจะขายได้ราคาดี การที่จะสามารถทำกำไรได้ดีดังกล่าวจะต้องเริ่มตั้งแต่เลือกพันธุ์ที่เลี้ยงให้เหมาะสมกับระบบหรือวิธีการจัดการเลี้ยงดู ให้อาหารให้เหมาะสมกับความต้องการของโคระยะต่างๆ และมีการจัดการเลี้ยงดูที่เหมาะสม

การเลี้ยงแม่โคเนื้อที่ให้ผู้เลี้ยงได้กำไรตอบแทนมากจะต้องเริ่มตั้งแต่การเลือกพันธุ์โคที่จะเลี้ยงให้เหมาะสมกับระบบการเลี้ยงและวัตถุประสงค์ที่จะเลี้ยง เช่น ลูกโคที่ผลิตได้จะสนองความต้องการของตลาดประเภทใด สำหรับผู้ที่เพิ่งจะเริ่มเลี้ยงโค ปัญหาสำคัญคือจะเลี้ยงโคพันธุ์อะไร ดังนั้น จะต้องทราบว่าโคพันธุ์ต่างๆ มีคุณสมบัติอย่างไร เหมาะสมกับวิธีการเลี้ยงที่เราจะเลี้ยงหรือไม่ ควรซื้อโคที่มีลักษณะอย่างไร

โคพื้นเมือง

โคพื้นเมืองของไทยมีลักษณะใกล้เคียงกับโคพื้นเมืองของประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชีย ลักษณะรูปร่างกระทัดรัด ลำตัวเล็ก ขาเรียวยาว เพศผู้มีหนอกขนาดเล็ก มีเหนียงคอ แต่ไม่หย่อนยานมาก หูลึก หางใต้ท้องเรียบ มีสีไม่แน่นอน เช่น สีแดงอ่อน เหลืองอ่อน ดำ ขาวนวล น้ำตาลอ่อน และอาจมีสีประรวมอยู่ด้วย เพศผู้โตเต็มที่หนักประมาณ ๓๐๐-๓๕๐ ก.ก. เพศเมีย ๒๐๐-๒๕๐ ก.ก.

ข้อดี

๑. เลี้ยงง่าย หากินเก่ง ไม่เลือกอาหารเพราะผ่านการคัดเลือกแบบธรรมชาติในการเลี้ยง แบบไล่ต้อน โดยเกษตรกร และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเลี้ยงโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี
๒. ให้ลูกดก ส่วนใหญ่ให้ปีละตัว เพราะเกษตรกรคัดแม่โคที่ไม่ให้ลูกออกอยู่เสมอ
๓. ทนทานต่อโรคและแมลงและสภาพอากาศในบ้านเราได้ดี
๔. ใช้แรงงานได้ดี
๕. แม่โคพื้นเมืองเหมาะที่จะนำมาผสมพันธุ์กับพ่อพันธุ์หรือผสมเทียมกับพันธุ์อื่น เช่น บราห์มัน โคพันธุ์ตาก โคกำแพงแสน หรือ โคกบินทร์บุรี

๖. มีเนื้อแน่น เหมาะกับการประกอบอาหารแบบไทย

๗. สามารถใช้งานได้

ข้อเสีย

๑. เป็นโคขนาดเล็ก เพราะถูกคัดเลือกมาในสภาพการเลี้ยงที่มีอาหารจำกัด
๒. ไม่เหมาะที่จะนำมาเลี้ยงขุน เพราะมีขนาดเล็กไม่สามารถทำน้ำหนักซากได้ตามที่ตลาดโคขุนต้องการ คือ ที่น้ำหนักมีชีวิต ๔๕๐ ก.ก. และเนื้อไม่มีไขมันแทรก
๓. เนื่องจากแม่โคมีขนาดเล็กจึงไม่เหมาะสมที่จะผสมกับโคพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ เช่น ชาร์โลเลย์, ซิมเมนทัล เพราะอาจมีปัญหาการคลอดยาก

โคพันธุ์บราห์มัน

มีต้นกำเนิดในประเทศอินเดีย แต่ถูกปรับปรุงพันธุ์ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา โคพันธุ์นี้ที่เลี้ยงในบ้านเราส่วนใหญ่นำเข้ามาจากสหรัฐอเมริกา และ ออสเตรเลีย แล้วนำมาคัดเลือกปรับปรุงพันธุ์โดยกรมปศุสัตว์และฟาร์มของเกษตรกรรายใหญ่ในประเทศ เป็นโคที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ ลำตัวกว้าง ยาว และลึก ได้สัดส่วน หลังตรง หนอกใหญ่ ฟูใหญ่ยาว จมูก ริมฝีปาก ขนตา กีบเท้าและหนังเป็นสีดำ เหนียงที่คอและหนังใต้ท้องหย่อนยาน โคนหางใหญ่ ฟูหางสีดำ สีจะมี สีเทา เทา และแดง ที่นิยมเลี้ยงกันมากคือสีขาว เพศผู้โตเต็มที่หนักประมาณ ๘๐๐-๑,๒๐๐ ก.ก. เพศเมียประมาณ ๕๐๐-๗๐๐ ก.ก.

ข้อดี

๑. ปรับตัวเข้ากับสภาพอากาศร้อนของเมืองไทยได้ดี
๒. ทนทานต่อโรคและแมลง โตเร็ว
๓. เหมาะสำหรับเป็นโคพื้นฐานเพื่อผลิตโคเนื้อคุณภาพดีและโคนม เช่น ผสมกับพันธุ์ชาร์โรเลส์เพื่อผลิตโคขุน ผสมกับพันธุ์ไฮสไตน์ฟริเชียน (ขาวดำ) เพื่อผลิตโคนม และผสมกับพันธุ์ซิมเมนทอลเพื่อผลิตโคกึ่งเนื้อกึ่งนม
๔. สามารถใช้เป็นแรงงานได้

ข้อเสีย

๑. เป็นโคพันธุ์ที่มีอัตราการผสมติดค่อนข้างต่ำ ให้ลูกตัวแรกช้า และให้ลูกค่อนข้างห่าง
๒. ส่วนใหญ่เลือกกินเฉพาะหญ้าที่มีคุณภาพดี เมื่อหญ้าขาดแคลนจะทรงง่าย ซึ่งจะเห็นได้จากเมื่อปล่อยเข้าแปลงหญ้าจะเดินตระเวนไปทั่วแปลงหญ้าง่อนแล้วจึงค่อยเลือกกินหญ้า

โคพันธุ์ชาร์โรเลส์

มีต้นกำเนิดในประเทศฝรั่งเศส มีสีขาวครีมตลอดตัว รูปร่างมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขาสั้น ลำตัวกว้าง ยาว และลึก มีกล้ามเนื้อตลอดทั้งตัว นิสัยเชื่อง เป็นโคที่มีขนาดใหญ่มาก เพศผู้เมื่อโตเต็มที่หนักประมาณ ๑,๑๐๐ ก.ก. เพศเมีย ๗๐๐-๘๐๐ ก.ก.

ข้อดี

๑. มีการเติบโตเร็ว ขากมีขนาดใหญ่ เนื้อนุ่ม เนื้อสันมีไขมันแทรก (marbling) เป็นที่ต้องการของตลาดเนื้อโคคุณภาพดี
๒. เหมาะที่จะนำมาผสมกับแม่โคบราห์มันหรือลูกผสมบราห์มันเพื่อนำลูกมาเลี้ยงเป็นโคขุน

ข้อเสีย

๑. ถ้าเลี้ยงเป็นพันธุ์แท้หรือมีสายเลือดสูงๆ จะไม่ทนต่อสภาพอากาศในบ้านเรา
๒. ไม่เหมาะที่จะใช้ผสมกับแม่โคขนาดเล็ก เพราะอาจทำให้คลอดยาก

โคพันธุ์ซิมเมนทัล

มีถิ่นกำเนิดในประเทศสวิสเซอร์แลนด์ นิยมเลี้ยงกันในประเทศยุโรป ในเยอรมันเรียกว่าพันธุ์เฟลคฟี (Fleckvieh) ได้รับการปรับปรุงพันธุ์เป็นโคกึ่งเนื้อกึ่งนม ในประเทศสหรัฐอเมริกานำไปคัดเลือกปรับปรุงพันธุ์ให้เป็นโคเนื้อ ลำตัวมีสีน้ำตาลหรือแดงเข้มไปจนถึงสีฟางหรือเหลืองทองและมีสีขาวกระจายแทรกทั่วไป หน้าขา ท้องขา และขาขาว เป็นโคขนาดใหญ่ โครงร่างเป็นสี่เหลี่ยม ลำตัวยาว ลีกรับน้ำหนักใหญ่ ช่วงขาสั้นและแข็งแรง เพศผู้โตเต็มที่หนักประมาณ ๑,๑๐๐-๑,๓๐๐ กก. เพศเมีย ๖๕๐-๘๐๐ กก.

ข้อดี

๑. มีการเติบโตเร็ว ซากมีขนาดใหญ่ เนื้อนุ่ม เนื้อสันมีไขมันแทรก (marbling) เป็นที่ต้องการของตลาดเนื้อโคคุณภาพดี
๒. เหมาะที่จะนำมาผสมกับแม่โคบราห์มันหรือลูกผสมบราห์มันเพื่อนำลูกมาเลี้ยงเป็นโคขุนเพศเมียสามารถใช้รีดนมได้

ข้อเสีย

๑. ถ้าเลี้ยงเป็นพันธุ์แท้หรือมีสายเลือดสูงๆ จะไม่ทนต่อสภาพอากาศในบ้านเรา
๒. ไม่เหมาะที่จะใช้ผสมกับแม่โคขนาดเล็ก เพราะอาจทำให้คลอดยาก
๓. เนื่องจากเนื้อมีสีแดงเข้ม เมื่อเลี้ยงเป็นโคขุนอาจไม่น่ากินเท่ากับพันธุ์ชาร์โรเลส์

โคพันธุ์ตาก

เป็นโคลูกผสมระหว่างพันธุ์ชาร์โรเลส์กับพันธุ์บราห์มันโดยกรมปศุสัตว์ได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตาก ทำการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ให้เป็นโคเนื้อพันธุ์ใหม่ที่โตเร็ว เนื้อนุ่ม เพื่อทดแทนการนำเข้าพันธุ์โคและเนื้อโคคุณภาพดีจากต่างประเทศการสร้างพันธุ์ในฝูงปรับปรุงพันธุ์ดำเนินการโดยนำน้ำเชื้อโคพันธุ์

ชาร์โรเลส์คุณภาพสูงจากประเทศฝรั่งเศส ผสมกับแม่โคบราห์มันพันธุ์แท้ ได้โคลูกผสมชั่วที่ ๑ (เรียกว่าโคพันธุ์ตาก ๑) ที่มีเลือด ๕๐% ชาร์โรเลส์ และ ๕๐% บราห์มัน แล้วผสมแม่โคเพศเมียชั่วที่ ๑ ดังกล่าวด้วยน้ำเชื้อหรือพ่อบราห์มันพันธุ์แท้ได้ลูกโคชั่วที่ ๒ (เรียกโคพันธุ์ตาก ๒) ซึ่งมีเลือด ๒๕% ชาร์โรเลส์ และ ๗๕% บราห์มัน จากนั้นผสมแม่โคเพศเมียชั่วที่ ๒ ด้วยน้ำเชื้อโคพันธุ์ชาร์โรเลส์คุณภาพสูง ได้ลูกโคชั่วที่ ๓ (เรียกว่าโคพันธุ์ตาก) ซึ่งมีเลือด ๖๒.๕% ชาร์โรเลส์ และ ๓๗.๕% บราห์มัน แล้วนำโคชั่วที่ ๓ ผสมกัน คัดเลือกปรับปรุงพันธุ์ให้เป็นโคเนื้อพันธุ์ใหม่เรียกว่า โคพันธุ์ตาก

ข้อดี

๑. มีการเติบโตเร็ว เนื้อนุ่ม เนื้อสันมีไขมันแทรก (marbling) ซากมีขนาดใหญ่ที่สนองความต้องการของตลาดเนื้อโคคุณภาพดี
๒. เลี้ยงง่าย หากินเก่ง ไม่เลือกกินหญ้า ทนทานต่อสภาพอากาศร้อนได้ดีพอสมควร
๓. เหมาะที่จะนำมาผสมกับแม่โคพื้นเมือง โคบราห์มันและลูกผสมบราห์มันเพื่อนำลูกมาเลี้ยงเป็นโคขุนได้
๔. แม่พันธุ์ผสมพันธุ์ได้เร็ว ที่ศูนย์ฯ ตาก ผสมพันธุ์ที่แม่โคอายุ ๑๔ เดือน น้ำหนัก ๒๘๐ ก.ก.ขึ้นไป

ข้อเสีย

๑. การเลี้ยงต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่พอสมควร ไม่เหมาะที่จะนำไปปล่อยเลี้ยงในป่าโดยไม่ดูแลเอาใจใส่ หากเลี้ยงในสภาพปล่อยป่าหรือปล่อยทุ่ง ควรใช้พันธุ์ตาก ๑ หรือโคพันธุ์ตาก ๒

โคพันธุ์กำแพงแสน

เป็นโคพันธุ์ใหม่ปรับปรุงพันธุ์โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน โดยใช้พันธุ์ชาร์โรเลส์ กับบราห์มัน คล้ายกับโคพันธุ์ตาก แต่โคพันธุ์กำแพงแสนเริ่มต้นปรับปรุงพันธุ์จากโคพื้นเมือง โคพันธุ์กำแพงแสนมีสายเลือด ๒๕% พื้นเมือง ๒๕% บราห์มัน และ ๕๐% ชาร์โรเลส์ ส่วนลักษณะและคุณสมบัติต่างๆ คล้ายกับโคพันธุ์ตาก

ข้อดี

๑. สามารถเลี้ยงเป็นโคขุนในสภาพอากาศร้อนของประเทศไทยได้ดี ทนต่อโรค และแมลง เกษตรกรสามารถนำไปเลี้ยงได้ในทุกภาคของประเทศไทย ขณะที่โคพันธุ์ต่างประเทศไม่สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมของประเทศไทย
๒. เป็นโคพันธุ์เนื้อที่มีโครงร่างและการเจริญเติบโตดี มีอัตราเปลี่ยนอาหาร หรือ อัตราแลกเนื้อสูง ไม่แพ้โคเนื้อพันธุ์ต่างประเทศ
๓. คุณภาพซากและเนื้อดี ทัดเทียมกับเนื้อที่นำเข้าจากต่างประเทศ

โคพันธุ์กบินทร์บุรี

เป็นโคลูกผสมระหว่างพันธุ์ซิมเมนทัลกับพันธุ์บราห์มัน โดยกรมปศุสัตว์ได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ปราจีนบุรี (ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอกบินทร์บุรี) ทำการสร้างโคพันธุ์ใหม่ให้เป็นโคกึ่งเนื้อกึ่งนม โดยลูกโคเพศผู้ใช้เป็นโคขุน และแม่โคใช้รีดนมได้ การสร้างพันธุ์ในฝูงปรับปรุงพันธุ์ดำเนินการโดยนำน้ำเชื้อโคพันธุ์ซิมเมนทัลคุณภาพสูงจากประเทศเยอรมันผสมกับแม่โคบราห์มันพันธุ์แท้ ได้ลูกโคชั่วที่ ๑ ที่มีเลือด ๕๐% ซิมเมนทัล และ ๕๐% บราห์มัน แล้วผสมโคชั่วที่ ๑ เข้าด้วยกัน คัดเลือกปรับปรุงให้เป็นโคเนื้อพันธุ์ใหม่เรียกว่า โคพันธุ์กบินทร์บุรี

ข้อดี

๑. หากเลี้ยงแบบโคเนื้อมีการเติบโตเร็ว ซากมีขนาดใหญ่ที่สนองความต้องการของตลาดเนื้อโคคุณภาพดีได้
๒. ทนทานต่อสภาพอากาศร้อนได้ดีพอสมควร
๓. เหมาะที่จะนำมาผสมกับแม่โคพื้นเมือง โคบราห์มันและลูกผสมบราห์มันเพื่อนำลูกเพศผู้มาเลี้ยงเป็นโคขุน ลูกเพศเมียใช้รีดนมได้มากพอสมควร

ข้อเสีย

๑. การเลี้ยงต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่พอสมควร ไม่เหมาะที่จะนำไปปล่อยเลี้ยงในป่าหรือปล่อยทุ่ง
๒. หากใช้แม่โครีดนม ลูกโคที่เกิดออกมาต้องแยกเลี้ยงแบบลูกโคนม ดังนั้นผู้เลี้ยงต้องมีความรู้ในการเลี้ยงโครีดนม และต้องดูแลเอาใจใส่ให้ดี
๓. เนื้อมีสีแดงเข้ม อาจเป็นข้อดีของตลาดเนื้อโคคุณภาพดีเมื่อเปรียบเทียบกับโคลูกผสมชาร์โรเลส์ เช่น โคพันธุ์ตาก และโคกำแพงแสน

โคพันธุ์เคร้าท์มาสเตอร์

เป็นโคพันธุ์ใหม่ที่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์ในประเทศออสเตรเลีย กรมปศุสัตว์เคยนำเข้ามาศึกษาทดลองเลี้ยง ขณะนี้ยังคงมีเลี้ยงในฟาร์มเอกชนบางแห่ง เป็นโคลูกผสมที่มีสายเลือดโคพันธุ์บราห์มัน ๓/๘-๑/๒ พันธุ์ซอร์ทฮอร์น ๑/๒-๕/๘ และพันธุ์เฮียร์ฟอร์ดอยู่เล็กน้อย มีสีแดง มีทั้งมีเขาและไม่มีเขา มีตระหนกเล็กน้อยตรงหัวไหล่ มีเหนียงหย่อนเล็กน้อย ลำตัวลึกเรียบ ทนแล้งและอากาศร้อนชื้น ทนโรคเห็บ การเจริญเติบโตเร็ว เปอร์เซนต์ซากและคุณภาพซากดี

โคพันธุ์อินดูบราซิล

เป็นโคที่มีเชื้อสายโคอินเดียเช่นเดียวกับโคบราห์มัน แต่ปรับปรุงพันธุ์ที่ประเทศบราซิล สีส้มตั้งแต่สีขาวจนถึงสีเทาเกือบดำ สีแดง แดงเรื่อๆ หรือแดงจุดขาว หน้าผากโหนกกว้างค่อนข้างยาว หูมีขนาดกว้าง ปานกลางและห้อยยาวมาก ปลายใบหูมักจะบิด เขาแข็งแรงมักจะเอนไปด้านหลัง โหนกมีขนาดใหญ่ ผิวหนังและเหนียงหย่อนยานมาก เป็นโคที่มีขนาดใหญ่ และค่อนข้างสูง เพศผู้โตเต็มที่หนักประมาณ ๙๐๐-๑,๒๐๐ ก.ก. เพศเมีย ๖๐๐-๗๐๐ ก.ก.

ข้อดี

๑. เป็นโคทนร้อน ปรับตัวเข้ากับสภาพอากาศบ้านเราได้
๒. ทนต่อโรคและแมลง

ข้อเสีย

ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงเป็นโคเนื้อที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นโคขนาดใหญ่ สร้างกล้ำเนื้อสำหรับผู้เลี้ยงโคขุนจึงไม่นิยมนำไปเลี้ยงขุน อาจเป็นเพราะในบ้านเราในอดีตนิยมเลี้ยงตัวที่มีลักษณะสวยงาม เช่น หูยาว หน้าผากโหนกกว้าง แทนที่จะเลือกโคที่โตเร็ว การส่งเสริมให้เลี้ยงโคพันธุ์นี้มากขึ้นจะเป็นการทำลายเศรษฐกิจของประเทศ เพราะจะไปแย่งทรัพยากรที่ควรใช้ในการเลี้ยงโคพันธุ์อื่นที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากกว่า

ที่มา : <https://nbdcthailand.com/>

การเลี้ยงโคเนื้อ

การเลี้ยงโคนอนับเป็นอาชีพตัวเลือกหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับเกษตรกรในปัจจุบัน เพราะความต้องการในการบริโภคเนื้อวัวทั้งในประเทศและการส่งออกยังคงมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในเมื่อมีตลาดรองรับเป็นกลุ่มผู้บริโภคจำนวนมาก รวมถึงทั้งภาครัฐบาลและหน่วยงานเอกชนก็มีนโยบายให้การสนับสนุนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ หนทางสำหรับผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงโคเนื้อจึงนับว่าสดใสมาก

การเลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพที่ทำกำไรให้กับผู้เลี้ยงได้ในระยะเวลาอันสั้น โคนเนื้อตัวเมียใช้ระยะเวลาขุนเพียง ๒ เดือนก็สามารถนำออกขายได้แล้ว หรือโคเนื้อบางตัวที่ขุนในเวลาไม่ถึง ๒ เดือน แต่มีเนื้อมาก มีหลังเต็ม โครงเต็ม พ่อค้ำก็เต็มใจจะรับซื้อเช่นกัน ซึ่งราคาของโคเนื้อแต่ละกิโลกรัมจะสูงกว่า ๖๕ บาท ในช่วงที่ความต้องการวัวเนื้อปริมาณมาก วัวเนื้อขาดตลาดเกษตรกรมีเท่าไรก็ถูกรับซื้อหมด เป็นอาชีพที่นับว่ามั่นคงให้ผลกำไรที่แน่นอน

ที่มา: <https://www.farmsteadinc.com>

ข้อดีของการเลี้ยงโคเนื้อ

๑. ใช้พื้นที่ในการเลี้ยงดูน้อย ต้นทุนในการเลี้ยงต่ำ
๒. สามารถนำวัสดุเหลือใช้จากระบบไร่นามาเป็นอาหารสัตว์ได้ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มจากเศษวัสดุเหลือใช้ และผลพลอยได้ทางการเกษตร
๓. สามารถใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์มาทำปุ๋ยคอก หรือแก๊สชีวภาพได้

ข้อจำกัดของการเลี้ยงโคเนื้อ

๑. มีสถานที่เพียงพอในการจัดทำโรงเรือน แปลงพืชอาหารสัตว์ ที่ตั้งของโรงเรือนต้องอยู่บนพื้นที่ดอน ไม่มีน้ำท่วมขัง
๒. ต้องมีพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ หรืออยู่ใกล้หน่วยบริการผสมเทียม
๓. มีแหล่งตลาดรองรับชัดเจน

ผลผลิต

เมื่อแม่โคอายุประมาณ ๓ ปี จะเริ่มให้ลูกโค ปีละ ๑ ครั้งๆละ ๑ ตัว

พื้นที่แนะนำ

๑. พื้นที่ที่ใกล้แหล่งจำหน่ายพันธุ์โคที่จะนำมาเลี้ยง มีแหล่งอาหารสำหรับโคเนื้ออย่างเพียงพอ มีตลาดจำหน่ายที่ชัดเจน

การเลือกซื้อโคเนื้อ

สำหรับผู้ที่จะเริ่มต้นเลี้ยงโคคำแนะนำในการเลือกซื้อโคมาเลี้ยงมีดังนี้

ประเภทโคที่จะซื้อ

โคที่จะซื้ออาจเป็นโคสาวที่ยังไม่ได้รับการผสมพันธุ์ โคสาวตั้งท้อง แม่โคที่เคยให้ลูกแล้ว แม่โคท้อง หรือแม่โคลูกติดหากซื้อโคสาวอาจราคาถูกแต่ไม่แน่ว่าอาจมีปัญหาการผสมติดหรือไม่ หากซื้อแม่โคท้องหรือมีลูกติดก็แน่ใจได้ว่าไม่มีปัญหาด้านการผสมติด แต่ราคาสูงกว่าการขนส่งแม่โคท้องต้องระมัดระวังไม่ให้แท้งและควรสอบถามว่าพ่อพันธุ์ของลูกในท้องเป็นพันธุ์ใดจะได้ต่อราคาให้เหมาะสมได้

การประมาณอายุว่าเป็นโคสาวหรือโคแก่หรือไม่ดูได้จากฟันของโค โคจะมีเฉพาะฟันล่างเท่านั้นฟันของโคมีทั้งฟันหน้าและฟันกรามดูได้ยาก โคมีฟัน ๒ ชุด คือ ฟันน้ำนมเป็นฟันชุดแรกที่ยอกในลูกโค จะงอกครบ ๘ ซี่ (๔ คู่) ภายใน ๑ เดือนหลังคลอดและคงอยู่ต่อไปจนโคอายุประมาณ ๑ ปีครึ่งฟันน้ำนมจะทยอยหลุดไปแล้วฟันแท้ก็งอกขึ้นมาแทน ฟันแท้ชุดแรกจะมาแทนเมื่อโคอายุ ๒ ปีการงอกของทั้งฟันน้ำนมและฟันแท้จะเริ่มจากคู่กลางก่อน คู่ที่ ๒, ๓ และ ๔ จะอยู่ถัดออกไปทั้ง ๒ ข้าง ตามลำดับ การประมาณอายุโคดูได้จากฟันแท้ตามภาพในภาพฟันสีขาเป็นฟันน้ำนมฟันสีเข้มเป็นฟันแท้

ภาพการประมาณอายุโคโดยการดูฟัน

การผสมพันธุ์

เมื่อคลอดแล้วปกติแม่โคจะกลับเป็นสัดอีกภายใน ๓๐ - ๕๐ วันแต่ควรผสมหลัง ๖๐ วัน การผสมภายใน ๔๐ วันหลังคลอดอาจมีปัญหาทำให้เกิดการติดเชื้อจากแบคทีเรีย ควรผสมหลัง ๖๐ วันการที่จะให้แม่โคให้ลูกปัสสาวะ แม่โคจะต้องได้รับการผสมอีกภายใน ๘๐ วันถ้าแม่โคยอมจะกลับเป็นสัดซ้ำลง

แม่โคจะผสมติดได้จะต้องอยู่ในระยะที่เป็นสัดซึ่งเป็นระยะที่แม่โคจะแสดงอาการมีอารมณ์ทางเพศและพร้อมที่จะยอมให้ผสมแม่โคที่เป็นสัดจะมีอาการกระวนกระวายกว่าปกติไล่ขึ้นทับตัวอื่นหรือยอมให้ตัวอื่นขึ้นทับ อวัยวะเพศจะบวมกว่าปกติผนังด้านในช่องคลอดเมื่อใช้มือเปิดออกดูจะมีสีชมพูออกแดงในช่วงต้นของการเป็นสัดอาจมีเมือกใสๆ ไหลออกมา ในช่วงหลังๆน้ำเมือกจะข้นและเหนียวขึ้น แม่โคจะเป็นสัดอยู่นานประมาณ ๒๔ - ๓๖ ชม.ถ้าไม่ได้รับการผสมหรือผสมไม่ติด อีกประมาณ ๒๐ - ๒๒ วัน (เฉลี่ย ๒๑ วัน) จะกลับเป็นสัดใหม่อีก

ช่วงการเป็นสัตว์ได้แก่ระยะการเป็นสัตว์จากครั้งก่อนถึงครั้งหลังช่วงการเป็นสัตว์ของโคเฉลี่ย ๒๑ วัน แต่แม่โคในฝูงประมาณ ๘๔%จะมีช่วงการเป็นสัตว์ในระยะ ๑๘ - ๒๔ วัน อีก ๕% เป็นสัตว์ก่อน ๑๘ วัน และ ๑๑% เป็นหลัง ๒๔ วันการเก็บประวัติการเป็นสัตว์ของแม่โคจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยสังเกตการเป็นสัตว์ของแม่โคที่ใช้การผสมเทียมและการจุฬผสม

วิธีการผสมพันธุ์ การผสมพันธุ์โค มีอยู่ ๓ วิธี คือ

๑. การปล่อยให้พ่อพันธุ์ผสม

เป็นการปล่อยพ่อพันธุ์ให้คุมฝูงแม่โคและให้มีการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติซึ่งมีข้อดีคือ ผู้เลี้ยงไม่ต้องคอยสังเกตการเป็นสัตว์ของแม่พันธุ์พ่อพันธุ์จะทราบและผสมเอง แต่มีข้อเสียคือถ้าแม่พันธุ์เป็นสัตว์หลายตัวในเวลาใกล้เคียงกัน จะทำให้พ่อพันธุ์มีร่างกายทรุดโทรมวิธีแก้ไข โดยขังพ่อพันธุ์ไว้เมื่อปล่อยแม่พันธุ์ออกไปเลี้ยงในแปลงหญ้าแล้วนำพ่อพันธุ์เข้าผสมเมื่อฝูงแม่พันธุ์กลับเข้าคอกในพอโคอายุ ๓ ปีขึ้นไป ควรใช้คุมฝูงแม่โคประมาณ ๒๐ - ๓๐ แม่/พ่อโค ๑ ตัว แต่ในพอโคอายุ ๒ ปีถึง ๒ ปีครึ่ง ควรใช้คุมฝูงแม่โคประมาณ ๑๒ - ๒๕ ตัว/พ่อโค ๑ ตัว

ในทุกๆ วันที่ปล่อยแม่โคออกไปในทุ่งหญ้าควรขังพ่อโคไว้ในคอกพร้อมทั้งหญ้าและน้ำสะอาดอย่างเพียงพอ มีร่มเงาให้พ่อโคพอโคจะมีเวลาอยู่กับแม่โคและผสมกับแม่โคที่เป็นสัตว์ในช่วงเช้า เย็น และกลางคืนแต่ทั้งนี้ จะต้องไม่มีพ่อโคตัวอื่นอยู่ในทุ่งหญ้าด้วย มิฉะนั้นจะถูกแอบผสมก่อนการขังพ่อโคไว้ดังกล่าวเพื่อให้พ่อโคมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพการผสมพันธุ์สูงขึ้น พร้อมทั้งจะผสมกับแม่โคได้เสมอและอายุการใช้งานของพ่อโคจะยาวนานขึ้น

๒. การจุฬผสม

เป็นการผสมโดยจุฬพ่อพันธุ์มาผสมกับแม่พันธุ์หรือจุฬแม่พันธุ์มาผสมกับพ่อพันธุ์การผสมโดยวิธีนี้ควรแยกพ่อพันธุ์ออกเลี้ยงต่างหากเพราะจะทำให้พ่อพันธุ์มีสุขภาพสมบูรณ์ดีและพ่อพันธุ์สามารถผสมกับแม่พันธุ์ได้จำนวนมากกว่าการใช้คุมฝูงแต่มีข้อเสียคือผู้เลี้ยงต้องคอยสังเกตการเป็นสัตว์เองปกติพ่อโคสามารถใช้ผสมได้สัปดาห์ละ ๕ ครั้งหากมีการเลี้ยงดูที่ดี

เกษตรกรรายย่อยเลี้ยงแม่โครายละประมาณ ๕ - ๑๐ แม่ การที่จะเลี้ยงพ่อพันธุ์ไว้ใช้คุมฝูงอาจจะไม่คุ้มกับการลงทุน เพราะพ่อโค ๑ ตัว สามารถใช้คุมฝูงได้ ๒๕ - ๕๐ ตัว ดังที่กล่าวมา หากอยู่นอกเขตบริการผสมเทียมจึงควรรวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วจัดซื้อหรือจัดหาพ่อพันธุ์มาประจำกลุ่มเมื่อแม่โคเป็นสัตว์จึงนำแม่โคมารับการผสมจากพ่อโคเจ้าของแม่โคอาจต้องเสียค่าบริการให้การผสมบ้างเพราะผู้เลี้ยงพ่อพันธุ์ต้องมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูพ่อพันธุ์

แม่โคที่จะผสมกับพ่อโคจะต้องปราศจากโรคแท้งติดต่อ (หรือโรคบรูเซลเลลโลซิส) ดังนั้นพ่อโคและแม่โคของสมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องได้รับการตรวจโรคและปลอดโรคแท้งติดต่อเพราะหากพ่อพันธุ์เป็นโรคแล้วจะแพร่โรคให้แม่โคทุกตัวที่ได้รับการผสมด้วย

๓. การผสมเทียม

เป็นวิธีการผสมที่นำน้ำเชื้อพ่อพันธุ์มาผสมกับแม่พันธุ์ที่เป็นสัตว์โดยผู้ที่ทำการผสมเทียมจะสอดหลอดฉีดน้ำเชื้อเข้าไปในอวัยวะเพศของแม่โคที่เป็นสัตว์ปกติจะสอดหลอดผ่านคอมดลูก (cervic) เข้าไปปล่อยน้ำเชื้อ ในมดลูกของแม่โค

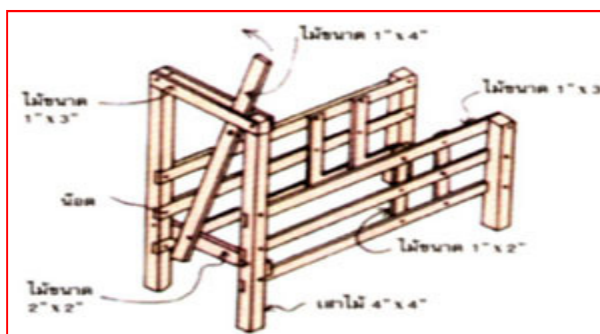
ตารางแสดงการเปรียบเทียบข้อดี/ข้อเสียการผสมเทียม

ข้อดี		ข้อเสีย	
๑)	ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อและเลี้ยงโคพ่อพันธุ์	๑)	ต้องใช้แรงงานสังเกตการเป็นสัดหรือใช้โคตรวจจับการเป็นสัด
๒)	ในกรณีฟาร์มปรับปรุงพันธุ์ที่ต้องใช้พ่อพันธุ์คุมฝูงละตัวต้องแบ่งแปลงหญ้าตามจำนวนฝูงดังกล่าว แต่ถ้าใช้ผสมเทียมไม่จำเป็นต้องแบ่งแปลงมากขนาดนั้น	๒)	ต้องใช้คอกและอุปกรณ์ในการผสมเทียม เสียเวลาตอนแยกโคไปผสมในขณะที่มีลูกติดแม่โคอยู่
๓)	สามารถเก็บสถิติในการผสมและรู้กำหนดวันคลอดที่ค่อนข้างแน่นอน	๓)	แปลงเลี้ยงควรใกล้เคียงบริเวณผสมเทียมมิฉะนั้นจะเสียเวลาตอนโคจากแปลงที่ไกล
๔)	สามารถใช้น้ำเชื้อโคพันธุ์ดีจากที่ต่างๆ ได้สะดวก ทำให้ความก้าวหน้าในการปรับปรุงพันธุ์เร็วขึ้น	๔)	เสียค่าใช้จ่ายในการจ้างคนหรือฝึกอบรมคนผสมเทียมของฟาร์มเอง
๕)	ถ้าใช้ควบคู่กับฮอร์โมนควบคุมการเป็นสัดจะทำให้การจัดการเกี่ยวกับการผสมสะดวกขึ้น	๕)	อัตราการผสมติดขึ้นอยู่กับความสามารถในการตรวจจับการเป็นสัดและความชำนาญของคนผสม
		๖)	เสียค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำเชื้อ

ในบางอำเภอที่กรมปศุสัตว์มีหน่วยผสมเทียมไว้บริการแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ โดยไม่คิดมูลค่า เกษตรกรที่สนใจจะใช้บริการผสมเทียมสามารถติดต่อได้ที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด

การผสมเทียมจะต้องนำโคเข้าไปในช่องจึงจะผสมเทียมได้สะดวกของที่ใช้ผสมเทียมไม่ควรเป็นของหนีบที่ใช้ฉีดยาฉีด ฉ่ายพยาธิ ตีเบอร์ หรือตัดเขาเพราะโคจะจำประสบการณ์เหล่านี้ได้จึงกลัวที่จะเข้าช่องสำหรับเกษตรกรรายย่อยเพื่อความสะดวกในการผสมเทียม อย่างน้อยควรจัดทำของผสมเทียม (ตามภาพ) ไว้ประจำคอกหรือภายในหมู่บ้านเมื่อเจ้าหน้าที่มาทำการผสมเทียมควรมีคนคอยช่วยอย่างน้อย ๒ คนแม่โคที่ผสมแล้วควรกักไว้ในคอกที่มีรั้ว จะทำให้มีโอกาสผสมติดดีขึ้นไม่ควรปล่อยให้แม่โคตากแดดหรือวิ่งไปแปลงหญ้าหรือท้องทุ่งเพราะจะทำให้ร่างกายแม่โคมีอุณหภูมิสูงขึ้นโอกาสผสมติดจะน้อยลง

แม่โคควรอยู่ในคอกหรือในแปลงที่สะดวกต่อการนำโคมาผสมเทียมแม่โคควรถูกแยกไปผสมเทียมต่อเมื่อแสดงอาการยืนนิ่งเมื่อถูกขึ้นทับแล้วเท่านั้นหากปล่อยให้อยู่ในฝูงนานเกินไปจะถูกตัวอื่นขึ้นทับมากอาจทำให้แม่โคบาดเจ็บหรือเหนื่อยอ่อน มีผลทำให้ผสมติดต่ำ หลักการก็คือแยกแม่โคออกจากฝูงอย่างน้อย ๓ ชั่วโมงก่อนผสมในระหว่างผสมควรทำให้แม่โคมีอาการสงบไม่ตื่นกลัวการแยกแม่โคเข้าคอกผสมก่อน ๓ ชั่วโมงจะช่วยให้แม่โคสงบถ้ามีลูกติดให้ลูกมาอยู่ด้วยจะทำให้แม่โคสงบมากขึ้นการให้โคได้กินหญ้าหรือให้อาหารตามปกติภายในคอกผสมจะช่วยให้แม่โคสงบได้เร็วขึ้น

หากต้องใช้บริการผสมเทียมจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชนนอกฟาร์มควรใช้หลักเกณฑ์คือ "เห็นการเป็นสัดเข้าให้ผสมในช่วงบ่าย ๓-๔ โมงเห็นการเป็นสัดบ่ายควรผสมในช่วงเช้า ๗-๘ โมงและเห็นการเป็นสัดตอนเย็นควรผสมก่อนเที่ยงวัน" แต่หากเห็นการเป็นสัดช่วงประมาณเที่ยงคืนถึงตี ๔ ควรผสมในเช้าวันนั้น ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการผสมติดคือ ๑๒-๑๘ ชั่วโมงหลังจากเริ่มเป็นสัดแต่เวลาที่โคเริ่มเป็นสัดเราอาจไม่สังเกตเห็นฟาร์มที่ผสมเทียมเองหรือติดต่อเจ้าหน้าที่ผสมเทียมได้สะดวกก็สามารถใช้วิธีการตามตาราง โดยต้องรู้เวลาระหว่างที่เราสังเกตเห็นแมโคเป็นสัดกับระยะที่แมโคยืนนิ่งให้ตัวอื่นขึ้นขี่ (standing heat) แล้วนำช่วงเวลาดังกล่าวไปหาเวลาที่ควรผสมหลังจากที่เห็นแมโคยืนนิ่ง

ตารางแสดงเวลาเหมาะสมที่สุดในการผสมเทียม

เวลาระหว่างที่เห็นการเป็นสัดกับเมื่อเห็นแมโคยืนนิ่งให้ทับ ขม.	เวลาที่ควรผสมหลัง ขม.จากเห็นแมโคยืนนิ่ง	
	ระหว่าง	เวลาที่เหมาะสมที่สุด
๓	๙-๑๗	๑๒
๖	๙-๑๔	๑๐.๕
๙	๙-๑๑	๑๐
๑๒	๘-๙	๘.๕
๑๕	๗	๗
๑๘	๕-๖	๕.๕

แมโคที่ผสมติดยากโดยผสมเทียมแล้ว ๓ ครั้งไม่ติด ครั้งต่อไปควรผสมโดยใช้พ่อพันธุ์หากผสมหลายครั้งแล้วไม่ติดควรคัดแมโคขายทิ้งไปเสีย

การตั้งท้องและการกลับเป็นสัด

หลังจากแมโคได้รับการผสมพันธุ์จนติดแล้วตั้งท้องเฉลี่ยประมาณ ๒๘๒ วัน (๒๗๔ ถึง ๒๙๑ วัน) ผู้เลี้ยงควรจดบันทึกวันที่ผสม แล้วอีกประมาณ ๒๑ วันต่อไปต้องคอยสังเกตดูว่าแมโคกลับเป็นสัดอีกหรือไม่ หากกลับเป็นสัดแสดงว่าผสมไม่ติดต้องผสมใหม่ หากไม่กลับเป็นสัดแสดงว่าผสมติดแล้วแต่อีกทุกๆ ๒๑ วันต่อไปควรคอยสังเกตอีกเพื่อให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น

การตรวจท้องเพื่อดูว่าแมโคได้รับการผสมติดจนตั้งท้องจริงหรือไม่นั้นสามารถทำได้โดยการคลำตรวจดูมดลูกและรังไข่ผ่านทางทวารหนักตั้งแต่แมโคตั้งท้องได้ ๒-๓ เดือน ขึ้นไป ต้องใช้ผู้ที่มีความสามารถและมีประสบการณ์เป็นผู้ตรวจให้เท่านั้นในปัจจุบันอาจใช้วิธีตรวจหาระดับฮอร์โมนในเลือดหรือในน้ำนมก็สามารถบอกได้ว่าตั้งท้องหรือไม่แต่วิธีนี้ต้องอาศัยห้องปฏิบัติการในการตรวจจึงยังไม่เหมาะสมในการนำไปใช้กับสภาพการเลี้ยงทั่วไปแมโคที่ไม่ท้องควรคัดออกแล้วเอาโคสาวที่ผสมติดเร็วแทน

การเลี้ยงแมโคระยะต่าง ๆ

การเลี้ยงแมโคให้มีสุขภาพดีเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผสมติดของแมโคและทำให้แมโคให้ลูกอย่างสม่ำเสมอ ความต้องการอาหารของแมโคระยะต่างๆ แตกต่างกันการจัดการเลี้ยงดูแมโคสามารถจำแนกออกเป็นระยะต่างๆ ตามความต้องการอาหารของโคได้ ๓ ระยะ ดังนี้

- ระยะที่ ๑ จากคลอดลูก ถึง ๓-๔ เดือนหลังคลอดซึ่งเป็นระยะผสมพันธุ์จนถึงตั้งท้อง
- ระยะที่ ๒ ท้อง ๔ - ๖ เดือน
- ระยะที่ ๓ ท้อง ๓ เดือนก่อนคลอดเป็นระยะที่แมโคท้องแก่จนถึงคลอดลูก

การเลี้ยงแม่โคจากคลอดลูกถึงหลังคลอด

ระยะนี้เป็นระยะก่อนผสมพันธุ์เมื่อผสมติดแล้วจะเริ่มตั้งท้องและแม่โคยังผลิตน้ำนมเลี้ยงลูกที่ยังติดแม่อยู่การให้อาหารมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับแม่โคระยะนี้เพราะแม่โคต้องการอาหารสำหรับฟื้นฟูระบบอวัยวะสืบพันธุ์และผลิตน้ำนมดังกล่าว

การให้อาหาร

ระยะจากคลอดลูกถึงผสมพันธุ์หากแม่โคมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นจะทำให้การผสมติดดีขึ้นและลดระยะห่างของการให้ลูกลงแต่การทำให้โคเพิ่มน้ำหนักโดยให้อาหารข้นเสริมต้องเสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงถ้าให้แม่โคได้กินหญ้าอ่อนในแปลง ๓-๔ สัปดาห์ก่อนถึงฤดูผสมพันธุ์แม่โคจะเริ่มทำน้ำหนักเพิ่มขึ้น และมีการผสมพันธุ์ดีขึ้นเมื่อแม่โคคลอดแล้วจะกินอาหารเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ตารางแสดงตัวอย่างปริมาณการให้อาหารแม่โคอุ้มท้องโดยให้อาหารหยาบเป็นหลัก

ฤดูฝน		ฤดูแล้ง			
หญ้าสด	๓๐ ก.ก./ตัว	หญ้าหมัก	๓๐ ก.ก./ตัว	ฟางข้าว	๖ ก.ก./ตัว
อาหารข้น	๑.๘ ก.ก./ตัว	อาหารข้น	๑.๘ ก.ก./ตัว	รำหยาบ	๑.๕ ก.ก./ตัว
				อาหารข้น	๒.๗ ก.ก./ตัว

หมายเหตุ : อาหารข้นโปรตีนไม่ต่ำกว่า ๑๔%, คิต น.น.แม่ ๔๐๐ ก.ก. กินวัตถุดิบแห้ง (dry matter) ๘.๙ ก.ก.

การเลี้ยงแม่โคระยะตั้งท้อง ๔-๖ เดือน

เป็นระยะที่ลูกโคโตเต็มที่แล้วและเตรียมตัวหย่านมหากลูกโคกินหญ้าและอาหารได้เก่งแล้วแม่โคก็ต้องการอาหารเพียงเพื่อบำรุงร่างกายเท่านั้นระยะนี้ความต้องการอาหารเพื่อเลี้ยงลูกในท้องยังน้อยอยู่แม่โคจึงต้องการอาหารน้อยกว่าระยะอื่นสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโดยให้อาหารคุณภาพต่ำได้ถ้าให้อาหารคุณภาพดีอาจทำให้แม่โคอ้วนเกินไป แต่ก็ควรระวังอย่าให้แม่โคผอมควรมีไขมันสะสมอยู่บ้าง

ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ตากใต้ให้อาหารแม่โคอุ้มท้องตามตาราง โดยในฤดูฝนให้หญ้าสดเป็นหลักให้อาหารข้นเสริมบ้างตามสภาพของแม่โคฤดูแล้งให้หญ้าหมักเป็นหลักเสริมด้วยอาหารข้นตัวละประมาณ ๒ กิโลกรัม นอกจากมีหญ้าหมักไม่เพียงพอก็ใช้ฟางข้าวเสริมด้วยรำหยาบและอาหารข้นอาหารข้นที่เสริมอาจปรับใช้ตามวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นและให้มีราคาถูกที่สุดเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายโดยคำนวณให้มีโภชนะหรือคุณค่าทางอาหารได้ตามความต้องการของแม่โค

ตารางแสดงการให้อาหารแม่โคอุ้มท้อง

ฤดูฝน		ฤดูแล้ง			
หญ้าสด	๓๐ ก.ก./ตัว	หญ้าหมัก	๓๐ ก.ก./ตัว	ฟางข้าว	๖ ก.ก./ตัว
อาหารข้น	๐.๗-๑ ก.ก./ตัว	อาหารข้น	๒ ก.ก./ตัว	รำหยาบ	๒ ก.ก./ตัว
(ขึ้นกับสภาพแม่โคหากสมบูรณ์ดีก็ไม่ต้องเสริมอาหารข้น)				อาหารข้น	๑.๘ ก.ก./ตัว

หมายเหตุ : อาหารข้นโปรตีนไม่ต่ำกว่า ๑๔%, คิต น.น.แม่ ๕๐๐ ก.ก. กินวัตถุดิบแห้ง (dry matter) ๑๐.๑ ก.ก.

การเลี้ยงแม่โคระยะ ๙๐ วัน ก่อนคลอด

เป็นระยะที่สำคัญอีกระยะหนึ่งของแม่โคเพราะเป็นระยะที่ลูกในท้องเจริญเติบโตถึง ๗๐-๘๐% และแม่โคเตรียมตัวให้นมด้วยถ้าให้อาหารคุณภาพไม่ดี แม่โคจะสูญเสียน้ำหนักซึ่งจะทำให้การกลับเป็นสัดหลังคลอดช้าลง มีผลทำให้ไม่ได้ลูกปีละตัวระยะนี้ควรให้แม่โคน้ำหนักเพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยน้ำหนักที่จะสูญเสียเมื่อคลอดโดยเฉพาะโคสาวเป็นสิ่งจำเป็นมาก

การให้อาหาร

แม่โคท้องใกล้คลอดจะกินอาหารน้อยกว่าเมื่อไม่ท้อง ๑๒-๑๓% แต่การกินอาหารจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังคลอดดังนั้นระยะนี้จึงจำเป็นต้องให้อาหารคุณภาพดีหรือหากจำเป็นต้องให้อาหารเสริมเพื่อชดเชยจำนวนอาหารที่แม่โคกินน้อยลงถ้าให้อาหารพลังงานไม่เพียงพอจะมีผลทำให้อัตราการผสมติดต่ำอัตราการตายของลูกโคเมื่อคลอดและหย่านมสูง น้ำหนักลูกโคเมื่อคลอดและหย่านมต่ำดังนั้น ควรแยกเลี้ยงดูต่างหากให้โคได้กินอาหารคุณภาพดีและทำให้แม่โคฟื้นตัวหลังคลอดได้เร็ว

การคลอด

ก่อนคลอด ๑ สัปดาห์ ควรแยกแม่โคให้อยู่ในคอกที่สะอาดมีฟางหรือหญ้าแห้งรอง หรือให้อยู่ในแปลงหญ้าที่สะอาดสามารถดูแลได้ง่ายปกติแม่โคจะตั้งท้องเฉลี่ย ๒๘๒ วัน (๒๗๔-๒๙๑ วัน) ถ้าเลยกำหนดคลอดแล้ว ๑๐ วันและแม่โคยังไม่คลอดต้องสังเกตและดูแลอย่างใกล้ชิดลูกโคที่คลอดปกติจะเอาหน้าโผล่หลุดออกมาก่อน แล้วตามด้วยจมูกปาก หู ซึ่งอยู่ระหว่างขาหน้า ๒ ขา ที่โผล่ออกมาในท่าพุ่งหลาวการคลอดทำอื่นนอกจากนี้เป็นการคลอดที่ผิดปกติอาจต้องให้ความช่วยเหลือควรให้สัตวแพทย์เป็นผู้ดำเนินการ

แม่โคส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องช่วยในการคลอด ควรอยู่ห่างๆ ไม่ควรรบกวนแม่โคแม่โคควรคลอดลูกออกมาภายใน ๒ ชั่วโมงหลังจากที่ถุงน้ำคร่ำปรากฏออกมาหากช้ากว่านี้ควรให้การช่วยเหลือ หากไม่คลอดภายใน ๔ ชั่วโมง ลูกจะตายหลังจากคลอดลูก ๘-๑๒ ชั่วโมง ถ้ายังไม่หลุดออกมาแสดงว่ารกค้างต้องให้สัตวแพทย์มาล้วงออกและรักษาต่อไป

การเลี้ยงลูกโคแรกเกิดถึงหย่านม

การจัดการเลี้ยงดู เมื่อลูกโคคลอดควรให้ความช่วยเหลือโดยเช็ดตัวให้แห้งจัดการเอาน้ำเมือกบริเวณปากและจมูกออกให้หมดจับขาหลังยกให้ลูกโคห้อยหัวลงตบลำตัวเบาๆ จนลูกโคร้องหากลูกโคหายใจไม่สะดวกอาจต้องช่วยหายใจด้วยการเป่าปาก เมื่อลูกโคยืนได้ให้ใช้ด้ายผูกสายสะดือให้ห่างจากพื้นท้องประมาณ ๓ - ๖ ซม. ใช้กรรไกรที่สะอาดตัดแล้วใช้ยาทิงเจอร์ไอโอดีนชุบสายสะดือ คอยดูให้ลูกโคได้กินน้ำนมแม่ให้เร็วที่สุดเพราะนมโคระยะแรกๆที่เรียกว่า นมน้ำเหลืองจะมีคุณค่าทางอาหารสูงและมีภูมิคุ้มกันโรคจากแม่ถ่ายทอดมาสู่ลูกหากลูกโคไม่สามารถดูดนมกินเองได้ควรรีดนมจากแม่มาป้อนให้ลูกกินจนแข็งแรงไม่ควรปล่อยให้แม่และลูกโคไปตามฝูงควรจัดหาอาหารและน้ำดื่มกักไว้แยกต่างหากจากฝูงจนกว่าลูกโคจะแข็งแรงดีแล้วจึงปล่อยตามฝูง

การปฏิบัติเลี้ยงดูลูกโคอื่นๆ ควรทำดังนี้

๑ ฝูงที่มีโคจำนวนมาก คนเลี้ยงอาจจำโคได้ไม่หมดจึงควรติดเบอร์หูหรือทำเครื่องหมายลูกโคโดยเร็วที่สุด ซึ่งจะมีประโยชน์ในการจัดทำประวัติโคในฝูงปรับปรุงพันธุ์ควรชั่งน้ำหนักแรกเกิดภายใน ๒๔ ชั่วโมงหลังคลอด

๒ เมื่อลูกโคอายุ ๓ สัปดาห์ ควรถ่ายพยาธิตัวกลม และถ่ายซ้ำอีกเมื่ออายุ ๖ สัปดาห์ ทั้งนี้อาจสุมหาไข่พยาธิดูก่อนก็ได้

๓ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคแท้งติดต่อ (บรูเซลลีส) แก่ลูกโคเพศเมีย อายุ ๓ - ๘ เดือน แล้วเจาะรูที่หูข้างขวาของโค ๒ รู

- เมื่อลูกโคอายุ ๓ - ๘ เดือนทำการฉีดวัคซีนโรคแท้งให้กับลูกโคเพศเมียทุกตัว

- เมื่อลูกโคอายุ ๔ เดือนทำการฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย

การให้อาหารชั้นเสริมแก่ลูกโคเล็ก (creep feed)

ลูกโคจะเริ่มหัดกินหญ้าและอาหารเมื่ออายุประมาณ ๒ - ๓ เดือน เนื่องจากแม่โคจะให้นมได้สูงสุดในระยะนี้หลังจากนี้จะเริ่มผลิตน้ำนมเพื่อเลี้ยงลูกโคลดลงเรื่อยๆ ในขณะที่ลูกโคเติบโตขึ้นทุกวัน ลูกโคจึงจำเป็นต้องกินอาหารอื่นทดแทนลูกโคที่กินหญ้าและอาหารได้เร็วก็จะเติบโตได้เต็มที่ การให้อาหารชั้นเสริมจะทำให้ลูกโคโตเร็วขึ้นมีน้ำหนักหย่านมสูงกว่าเมื่อไม่ได้ให้อาหาร

ลูกโคอายุต่ำกว่า ๓ เดือน ให้กินอาหารได้เต็มที่ แต่ถ้าอายุมากกว่า ๓ เดือน ควรเพิ่มอาหารให้ทีละน้อยและค่อยๆ เพิ่มขึ้นหลังจากที่ลูกโคทุกตัวเริ่มกินอาหาร แต่ถ้าลูกโคมีขนาดต่างกันอาจจำเป็นต้องแยกกลุ่มลูกโคตามขนาด ที่ให้อาหารลูกโคควรอยู่ใกล้กับบริเวณคอกแม่โคอยู่เพื่อให้ลูกโคจะได้เข้าไปลองกินอาหารได้สะดวกโดยทำช่องให้ลูกโคลอดเข้าไปกินอาหารได้กว้างประมาณ ๔๐๐ - ๔๕๐ มม. พื้นที่บริเวณให้อาหารประมาณ ๓๐ ซม./๓ ตัว ให้อาหารชั้นโปรตีนมากกว่า ๒๐% ให้กินตัวละประมาณ ๖๐๐ - ๘๐๐ กรัม

การหย่านมลูกโค

เกษตรกรโดยทั่วไปมักปล่อยให้ลูกโคอยู่กับแม่จนโตกระทั่งแม่โคคลอดลูกตัวใหม่ซึ่งจะมีผลเสียทำให้แม่โคขณะอุ้มท้องใกล้คลอดมีสุขภาพไม่สมบูรณ์เพราะต้องกินอาหารเพื่อเลี้ยงทั้งลูกโคที่กำลังอยู่ในท้องและลูกโคตัวเดิมอีกด้วย ดังนั้นจึงควรหย่านมลูกโคที่อายุประมาณ ๖ เดือนครึ่ง ถึง ๗ เดือนแต่ทั้งนี้ให้คำนึงถึงสุขภาพของลูกโคและแม่โคด้วย เมื่อหย่านมลูกโคที่อายุประมาณ ๒๐๐ วัน ควรได้น้ำหนักหย่านมเฉลี่ย ๑๘๐ กก.

โดยปกติหากหย่านมลูกโคเร็วเท่าใดก็จะทำให้แม่โคมีโอกาสรุ่นฟูสุขภาพเร็วเท่านั้นลูกโคที่โตเร็วก็สามารถหย่านมได้เมื่ออายุประมาณ ๕ เดือนจะมีผลให้แม่โคสุขภาพไม่ทรุดโทรมมากนัก หากแม่โคผอมมากไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ต่อไปควรหย่านมก่อนกำหนดได้ ลูกโคที่ซนหยอง แสดงว่าแม่มีนมไม่พอเลี้ยงลูกควรรีบหย่านมนำมาเลี้ยงดูต่างหาก การหย่านมลูกโคที่อายุต่ำกว่า ๕ สัปดาห์จะต้องให้อาหารนมหรืออาหารแทนนมแบบเดียวกับการเลี้ยงลูกโคนมควรให้ลูกโคกินอาหารหย่านมพวกหญ้าไม่เกิน ๑๕% วัตถุประสงค์ของอาหารลูกโคถ้ามากกว่านี้จะทำให้ประสิทธิภาพการใช้อาหารชั้นลดลงเพราะจะไปแย่งเนื้อที่ในกระเพาะปริมาณอาหารชั้นไม่ควรต่ำกว่า ๕๐% แต่ควรเป็น ๘๕% วัตถุประสงค์ถ้าจำเป็นต้องให้ปลาหรือเนื้อป่นในอาหารเพื่อเป็นแหล่งโปรตีนก็ควรจะรอให้ลูกโคกินอาหารเก่งเสียก่อนจึงค่อยผสมในอาหารเพราะจะไปลดความน่ากินการเลี้ยงลูกโคขนาดเล็กดังกล่าวต้องใช้อาหารคุณภาพดีซึ่งมีราคาค่อนข้างแพงดังนั้นหากไม่จำเป็นก็ไม่ควรหย่านมลูกโคเร็วเกินไป

ลูกโคที่ยังไม่สมบูรณ์แข็งแรงอาจหย่านมช้าลงโดยให้อยู่กับแม่ไปจนถึงอายุ ๘ เดือน แต่ก็จะทำให้แม่โคมีสุขภาพทรุดโทรมมากมีผลทำให้เมื่อคลอดลูกตัวใหม่แล้วจะกลับเป็นสัดช้าลง ระยะเวลาในการให้ลูกตัวต่อไปจะห่างขึ้น ก่อนหย่านมควรให้ลูกโคได้มีโอกาสกินหญ้าในแปลงที่มีคุณภาพดีในขณะที่แม่โคได้กินหญ้าคุณภาพต่ำกว่า แต่ลูกโคสามารถหาแม่ได้ตามที่ต้องการช่วงลดระหว่างแปลงห่างประมาณ ๔๐๐ - ๔๕๐ มม. เมื่อหย่านมแล้วควรแน่ใจว่ามีอาหารให้ลูกโคกินอย่างเพียงพอถ้ายังไม่พร้อมก็ยังไม่ควรหย่านมระยะหย่านมและหลังหย่านมควรมีอาหารคุณภาพดีให้ลูกโคกินอย่างเพียงพอ

หย่านมโดยแยกลูกโคจากแม่ นำไปขังในคอกที่แข็งแรงควรให้แม่โคอยู่ในแปลงหญ้าหรือคอกที่มีรั้วกันซึ่งอยู่ใกล้กันเป็นเวลา ๓ - ๕ วันเพราะหากให้ไปอยู่ไกลแม่โคส่วนหนึ่งจะแหกรั้วหรือคอกมาหาลูก หลังจาก ๓ - ๕ วันแม่โคจะเริ่มยอมรับสภาพและค่อยๆ ห่างไปจนสามารถออกไปแปลงหรือคอกที่ห่างไกลได้ ขังลูกไว้ในคอกประมาณ ๗ - ๑๐ วัน โดยให้กินอาหารชั้นและอาหารหย่านมอย่างเต็มที่คอกลูกโคหย่านมจะต้องอยู่ห่าง

จากคอกแม่พันธุ์ระยะนี้เป็นการฝึกให้ลูกโคคุ้นเคยกับการให้อาหาร แร่ธาตุ การเข้าคอกคัดการพนัห์หรือของต่างๆ การไล่ต้อนซึ่งจะมีความสำคัญในการให้ประสบการณ์แก่โคไปตลอดที่สำคัญก็คือควรเลี้ยงในแปลงหญ้าหรือคอกที่มีความมั่นคงแข็งแรงไม่ให้ลูกโคหนีได้หากลูกโคสามารถหนีได้จะติดนิสัยไปตลอด

การตีเบอร์

การตีเบอร์ลูกโคอาจหลุดหายได้ตั้งนั้นเมื่อหย่านมช่วงที่แยกไว้ควรทำเครื่องหมายถาวรโดยตีเบอร์โคที่ตะโพกส่วนใหญ่จะตีที่ด้านซ้ายของโค การตีเบอร์มีแบบการตีเบอร์ร้อนและเบอร์เย็นการตีเบอร์ร้อนทำได้โดยนำเหล็กตีเบอร์เผาไฟแล้วนำมาประทับบนตัวโคการตีเบอร์เย็นใช้เหล็กตีเบอร์แช่น้ำแข็งแห้ง (dry ice) แทนส่วนใหญ่ใช้การตีเบอร์ร้อนเพราะทำได้ง่ายและไม่เปลืองค่าใช้จ่าย

การตีเบอร์ร้อนทำโดย จับโคบังคับให้อยู่กับที่อาจล้มนัดขาทั้ง ๔ ให้แน่น หรืออาจทำในช่องบังคับโคเผาเหล็กตีเบอร์ให้ร้อนจัดประทับเบอร์ลงบนผิวหนังโคโดยนาบไว้ประมาณ ๒ - ๓ วินาที อย่าใช้แรงกดเบอร์ลงไปเพราะความร้อนจะกระจาย ทำให้เนื้อบริเวณนั้นสุก จะเกิดการอักเสบเป็นแผลเน่าได้เสร็จแล้วใช้ยาเหลืองทา

การเลี้ยงโคหลังหย่านม

คัดลูกโคที่สามารถใช้ทำพันธุ์ได้เก็บไว้เพื่อเลี้ยงไว้เป็นพ่อพันธุ์หรือขายทำพันธุ์ลูกโคที่เก็บไว้ทำพันธุ์ควรมีน้ำหนักหย่านมเท่ากับหรือมากกว่าน้ำหนักหย่านมมาตรฐานของโคพันธุ์นั้นๆและควรมีน้ำหนักหย่านมเกินค่าเฉลี่ยของฝูงลูกโคที่เหลือจากการคัดไว้ทำพันธุ์อาจเก็บไว้เลี้ยงขุนขายลูกโคชุดนี้ควรสังเกตให้ดีควรคัดตัวที่เคร่งกระสันและลักษณะไม่ดีออกเสีย

การทำลายเขาโค

การมีเขาของโคไม่ได้มีผลดีทางเศรษฐกิจและอาจทำให้เกิดปัญหาหลายๆอย่าง เช่น

- ๑) เกิดอันตรายต่อผู้เลี้ยงและผู้ที่เกี่ยวข้อง
- ๒) โคมักขวิดกันเอง ทำให้เกิดบาดแผลเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการรักษา
- ๓) โคบางตัวอาจมีเขายาวโง่งเข้ามาทิ่มแทงใบหน้าหรือตาตนเองได้
- ๔) อาจเกิดอุบัติเหตุเขาเข้าไปติดหรือขัดกับคอกอาจทำให้ถึงตายได้
- ๕) โคบางตัวเขากางออก ทำให้สิ้นเปลืองเนื้อที่รางอาหาร คอกและการขนส่ง

การทำลายเขาโคยิ่งทำเมื่ออายุน้อยเท่าใดก็ยิ่งดีเพราะจะลดความเจ็บปวดจากบาดแผลที่เกิดขึ้น การจับยึดก็ทำได้ง่ายการทำลายเขาลูกโคมีวิธีการต่างๆ เช่น

ใช้สารเคมี

ส่วนใหญ่ใช้โซดาไฟอาจใช้แบบแห้งที่มีรูปแบบเหมือนซอล์คเขียนกระดานหรือใช้แบบของเหลวชั้น คล้ายยาสีฟันก็ได้ ควรทำเมื่อลูกโคอายุไม่เกิน ๑๐ วันตัดขนบริเวณรอบๆ ปุ่มเขาออก ใช้ขี้ผึ้งหรือจารบีทา รอบๆ เพื่อป้องกันไม่ให้โซดาไฟไหลเยิ้มไปถูกบริเวณอื่น ทาเป็นวงกว้างๆ ถ้าเป็นโซดาไฟชนิดแห้งต้องทำให้ปุ่ม เขาขึ้นเล็กน้อยแล้วเอาแท่งโซดาไฟถูบริเวณปุ่มเขาจนมีเลือดซึมเล็กน้อยใช้เวลาประมาณ ๑๕ วินาทีถ้าเป็น โซดาไฟชนิดเหลวชั้นต้องขูดปุ่มเขาเล็กน้อยให้เป็นรอยเพื่อเอาไขมันที่ปกคลุมอยู่ออกแล้วเอาโซดาไฟเหลวทา บนปุ่มเขา ในพื้นบ้านใช้ปูนแดงกับสบู่กรดในปริมาณเท่าๆ กันกวนผสมน้ำจนเหลวคล้ายยาสีฟัน ใช้แทน โซดาไฟเหลวแยกลูกโคออกจากแม่อย่างน้อยครึ่งชั่วโมงเพื่อไม่ให้แม่เลียออก

หลังจากทาแล้ว ๒ - ๓ วันปุ่มเขาจะเกิดสะเก็ดหนา ภายใน ๑๐ วัน สะเก็ดจะหลุดออกไม่มีแผล เปิดแต่ถ้าใช้สารเคมีมากเกินไปหรือถูแท่งโซดาไฟแรงเกินไปหรือสะเก็ดขูดลอกออกก็อาจมีแผลได้ ให้ทำการ รักษาแผล

ใช้ความร้อนทำลาย

ทำได้กับลูกโคที่อายุประมาณ ๓ สัปดาห์ จนถึง ๓ เดือนใช้เหล็กหรือวัสดุที่ประดิษฐ์เป็นรูป ทรงกระบอกตรงปลายปุ่มโค้งเข้าเพื่อให้ครอบสนิทกับปุ่มเขาจับลูกโคให้แน่นแล้วตัดขนบริเวณปุ่มเขานำที่จี้เขา ไปเผาไฟจนร้อนจัดแล้วนำมาจี้โดยหมุนวนไปเรื่อยๆ ปุ่มเขาที่โผล่ขึ้นมาเล็กน้อย แต่ไม่กดเช่นเดียวกับการตีเบอร์ ใช้เวลาประมาณ ๓ วินาทีขึ้นอยู่กับปุ่มเขา หากเป็นเขาที่งอกออกมาหนาแล้ว ควรใช้มีดคมๆ ปาดออกก่อนแล้ว จึงจี้ซ้ำอีกครั้งจึงจะทำลายปุ่มเขาได้สำเร็จเสร็จแล้วใช้น้ำมันมะพร้าวชะโลมที่แผล เครื่องมือตามภาพเป็นแบบ เหล็กใช้เผาไฟ ด้านบนเป็นเครื่องจี้เขาไฟฟ้าเมื่อนำไปเสียบปลั๊กไฟให้ตอนปลายร้อนแดงแทนการเผาไฟ

การตอนโค

ลูกโคตัวผู้ที่ไม่ต้องการใช้หรือขายทำพันธุ์หรือเพื่อใช้ทำงาน ควรตอนเมื่ออายุประมาณ ๕ - ๖ เดือนโคตัวผู้ที่ต้องการใช้ทำงานควรตอนเมื่ออายุประมาณ ๓ - ๔ ปีเพื่อให้กล้ามเนื้อส่วนหน้าของร่างกายโคได้ พัฒนาตามลักษณะของโคตัวผู้เต็มที่ก่อนกล้ามเนื้อส่วนหน้าจะทำให้โคทำงานได้แข็งแรง การตอนสามารถ ทำได้โดยการทุบแบบพื้นบ้านการผ่าเอาลูกอัณฑะออก แต่วิธีที่ปลอดภัยคือ การตอนโดยใช้เข็ม ที่เรียกว่า "เบอร์ ดิซโซ่ (Burdizzo) โดยใช้เข็มหนีบให้ท่อน้ำเชื้อเหนือลูกอัณฑะอุดตัน

อาหารโคเนื้อ

อาหารหยาบ

โคเป็นสัตว์ที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบเป็นหลักปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั้งในยุโรป สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลียว่าการเลี้ยงโคเนื้อและโคนมที่มีประสิทธิภาพโดยใช้ต้นทุนต่ำต้องเลี้ยงด้วยอาหารหยาบเป็นหลักควรเก็บอาหารชั้นให้สัตว์ที่ใช้ประโยชน์จากอาหารหยาบไม่ได้และสามารถใช้อาหารชั้นให้เป็นเนื้อได้มีประสิทธิภาพสูงกว่าซึ่งได้แก่สัตว์ปีกและสุกร จะดีกว่า ดังนั้นการเลี้ยงโคเนื้อควรให้อาหารหยาบเป็นหลักให้อาหารชั้นเฉพาะเมื่อจำเป็นเท่านั้น

อาหารหยาบที่สำคัญสำหรับโคคือหญ้าสดพันธุ์หญ้าที่กรมปศุสัตว์ส่งเสริมให้เกษตรกรทั่วไปปลูกเลี้ยงสัตว์ เช่น หญ้าลูซิโนนิลีม่วง หญ้าขน แพงโกล่า เอมิล ฯลฯ ในฤดูฝนมักมีหญ้าสดเกินความต้องการของโคจึงควรถนอมไว้เป็นอาหารสัตว์ในฤดูแล้งโดยการทำหญ้าแห้งหรือหญ้าหมัก

นอกจากหญ้าแล้วพืชตระกูลถั่ว ยังเป็นพืชอาหารสัตว์ที่มีคุณค่าทางอาหารสูงเนื่องจากถั่วส่วนใหญ่มีระบบรากลึกกว่าหญ้าจึงทนแล้งได้ดีกว่าพืชตระกูลถั่วที่แนะนำให้ปลูก เช่น ถั่วฮามาต้า แกรมสไตโล คาวาล เคเดนโตรซิมา ชิราโตร กระถิน แคฝรั่ง ไมยราบ ฯลฯ

วัสดุพลอยได้จากการปลูกพืชสามารถนำมาใช้เลี้ยงโคได้ เช่น ฟางข้าว ต้นข้าวโพด ยอดอ้อย มันสำปะหลัง ต้นถั่วลิสง ต้นถั่วเหลือง ฯลฯ วัสดุพลอยได้จากอุตสาหกรรมการเกษตรก็สามารถนำมาใช้ได้ เช่น กากน้ำตาล เปลือกสับปะรด เป็นต้น

พันธุ์พืชอาหารสัตว์จากต่างประเทศ

เนื่องจากประเทศไทยได้พัฒนาเกี่ยวกับ การเลี้ยงสัตว์ก้าวหน้าไปมาก โดยเฉพาะการเลี้ยงโค เช่น โคนม จึงจำเป็นต้องพัฒนา และค้นคว้าเรื่องพืชอาหารสัตว์และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ด้วย เช่น การคัดเลือกพันธุ์หญ้าประเภทถั่ว โดยนำพันธุ์จากต่างประเทศมาทดสอบ และศึกษาจำนวนมาก แล้วคัดเลือกพันธุ์ที่ขึ้นได้ดี ผลิตผลสูง คุณค่า อาหารดี และปลูกง่าย เริ่มนำเข้ามาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ ในครั้งนั้นได้นำพันธุ์หญ้ามอร์ริสกินนี และเนเปียร์มาจากประเทศมาเลเซีย และนาย พี อาร์ โจนส์ (P.R.Jones) นำไปปลูกไว้ที่สถานผลิตวัคซีนของกรมปศุสัตว์ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในระยะต่อมาได้นำพันธุ์หญ้าถั่วพันธุ์ต่างๆ เข้ามามากกว่า ๒๐๐ ชนิด พันธุ์ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกทำทุ่งหญ้า มีดังนี้

๑. พืชอาหารสัตว์ในวงศ์หญ้า มีหลายพันธุ์ดังนี้

๑. หญ้ามอริซัส (*Brachiaria mutica*) เป็นหญ้าในสกุลเดียวกันกับหญ้าขน แต่งอกงามในที่ดอน ได้ดีกว่าหญ้าขน มีขนมากกว่า และต้นอวบน้ำ และโตกว่าหญ้าขน มีแหล่งเดิมในเขตร้อน ทวีปแอฟริกา แต่เรานำเข้ามาจากประเทศมาเลเซีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นหญ้าอายุหลายปี กอสูงถึง ๕๐-๖๐ เซนติเมตร ลำต้นกลวง ใบดก สัตว์ชอบกิน ขึ้นได้ดีในที่ดอน ฝนชุก และดินอุดม มีข้อเสียที่ไม่ติดเมล็ด การขยายพันธุ์จึงต้องใช้เถาปลูก ใช้ปลูกลงเพื่อทำทุ่งหญ้าสำหรับโคและเล็ม หรือเพื่อตัดให้กิน หรือตัดทำ

หญ้าหมัก ไม่ทนต่อการแทะเล็มเหยียบย่ำ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าที่จังหวัดชุมพรคิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๙.๙ โปรตีน ๑๐.๒ ไขมัน ๒.๑ กาก ๒๑.๘ แป้ง ๔๕.๔ และแร่ธาตุ ๑๐.๔ การปลูกใช้ลำต้นโดยตัดให้ติดข้อ ๓-๔ ข้อ แล้วปักชำหลุมละ ๒-๓ ท่อน ห่างกันหลุมละ ๔๐ เซนติเมตร หลังจากงอก ๘๐-๙๐ วัน ตัดหรือปล่อยให้โคและเล็มได้ หลังจากนั้นควรตัดทุก ๔๐-๔๕ วัน ควรปลูกปนกับถั่วลาย โดยใช้ถั่วลาย ๒ กิโลกรัมต่อไร่ ใส่ปุ๋ยบำรุงตามลักษณะความอุดมของดิน

๒. หญ้ารูซี หรือ หญ้าคองโก (*Brachiaria ruziziensis*) เป็นหญ้าอายุหลายปี กอสูง ๕๐-๖๐ เซนติเมตร ลักษณะใบคล้ายใบหญ้ามอริซัส ลำต้นเล็กกว่าและต้น ช่อดอกเป็นแฉกเรียงกัน ๒ แถว แหล่งดั้งเดิมพบในทวีปแอฟริกา เขตร้อนแถบประเทศคองโก เรานำเข้ามาจากประเทศออสเตรเลีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ปลูกครั้งแรกที่สถานีพืชอาหารสัตว์ปากช่อง อำเภอปากช่อง ติดเมล็ดดีมาก ติดเมล็ดปีละครั้ง ในช่วงเดือนตุลาคม โตเร็ว โคกระบือชอบกิน ขึ้นได้ดีในที่ดอน ใช้ปลูกทำทุ่งหญ้าสำหรับโคกระบือแทนการเหยียบย่ำได้ดีกว่าหญ้ามอริซัส คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้า ที่จังหวัดนครราชสีมาคิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๘.๗ โปรตีน ๑๐.๘ ไขมัน ๒.๔ กาก ๒๓.๑ แป้ง ๔๔.๔ และแร่ธาตุ ๕.๓ ใช้เลี้ยงโคกระบือได้ดี แต่ไม่ควรใช้เลี้ยงแกะ เนื่องจากแกะแพ้สารบางอย่างที่มีในหญ้าชนิดนี้ ทำให้ดับพิการและตายได้ การปลูกใช้เมล็ดปลูก ๒ กิโลกรัมต่อไร่ หลังจากงอก ๗๐-๘๐ วัน ปล่อยให้โคและเล็มได้ ใน พ.ศ. ๒๕๓๒ กรมปศุสัตว์ผลิตเมล็ดได้ ๓๕๐ ตัน สำหรับแจกและจำหน่าย

๓. หญ้าซิกแนล (*Brachiaria decumbens*) เป็นหญ้าอายุหลายปี ลักษณะใบและต้นคล้ายๆ หญ้ารูซี แต่แตกกอแบบกึ่งตั้งกึ่งนอนสูงประมาณ ๔๐-๕๐ เซนติเมตร แหล่งเดิมอยู่ในทวีปแอฟริกา แต่เรานำเข้ามาจากฮ่องกง เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๙ ขึ้นได้ดีในที่ดอน ปลูกทำทุ่งหญ้าเลี้ยงโค ในสวนมะพร้าวได้ดี เหมาะสำหรับปลูกทำทุ่งปล่อยให้โคและเล็ม ทนต่อการเหยียบย่ำ โคกระบือชอบกิน ติดเมล็ดน้อยมาก การปลูกใช้เมล็ด ๒ กิโลกรัมต่อไร่ หรือใช้หน่อปักชำ โดยชำห่างกันหลุมละ ๔๐ เซนติเมตร ปลูกร่วมกับถั่วลายได้ดีกว่าถั่วอื่นๆ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าที่จังหวัดชุมพรคิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๑๐.๙ โปรตีน ๙.๗ ไขมัน ๑.๔ กาก ๒๒.๔ แป้ง ๔๕.๖ และแร่ธาตุ ๙.๘

๔. หญ้ากินนี (*Panicum maximum*) เป็นหญ้าอายุหลายปี แตกกอและใบเล็ก ยาวคล้าย กับกอตะไคร้ แต่ต้นสูงกว่ามาก สูง ๑-๑.๔ เมตร ช่อดอกบานใหญ่ ๑๔-๒๐ เซนติเมตร เมล็ดเล็กมาก ขนาดโตกว่าเข็มหมุดประมาณ ๑ เท่า แห่ตั้งเดิม อยู่ในทวีปแอฟริกา เขตร้อน เรานำเข้ามาจาก ประเทศมาเลเซีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ พร้อมกับหญ้า มอริซัส โคกระบือชอบกิน ขึ้นได้ดีในที่ดอน ดินอุดม ปานกลาง ทนร่มเงาได้ปานกลาง ควรปลูกทำทุ่งหญ้า เลี้ยงโคในสวนมะพร้าว ทนการแทะเล็มเหยียบย่ำ

ควรปลูกปนกับถั่วลายหรือถั่วฮามาตา หรือถั่วเซอร่าโตร การปลูกอาจใช้หน่อหรือเมล็ด ถ้าใช้เมล็ดใช้ในอัตรา ๑.๕-๒ กิโลกรัมต่อไร่ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๙.๘ โปรตีน ๙.๕ ไขมัน ๑.๙ กาก ๒๕.๙ แป้ง ๔๑.๗ และ แร่ธาตุ ๑๑.๐

๕. หญ้าแฮมิล (*Panicum maximum* var. Hamil) เป็นหญ้าในกลุ่มหญ้ากินนีอายุหลายปี ต้นโตสูงกว่าหญ้ากินนี สูงประมาณ ๑.๔-๑.๘ เมตร ใบและช่อดอกใหญ่กว่าหญ้ากินนี ช่อดอกยาว ๒๐-๒๕ เซนติเมตร ใบสีเขียวแก่กว่าใบหญ้ากินนี ติดเมล็ดได้ดีกว่า แห่ตั้งเดิมอยู่ในทวีปแอฟริกาเขตร้อน เรานำเข้ามาจาก ออสเตรเลีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ โคกระบือชอบกิน ใช้ปลูกเป็นหญ้าสวนครัว หรือทำเป็นทุ่งหญ้า สำหรับปล่อย สัตว์แทะเล็ม ทนต่อการเหยียบย่ำน้อยกว่าหญ้ากินนี การปลูกใช้เมล็ดในอัตรา ๑.๕-๒ กิโลกรัมต่อไร่ หรือแยก หน่อปลูกก็ได้ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าที่จังหวัดหนองคายคิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๘.๖ โปรตีน ๕.๑ ไขมัน ๑.๗ กาก ๓๐.๖ แป้ง ๔๕.๗ และแร่ธาตุ ๘.๑

๖. หญ้ากรีนแพนิก (*Panicum maximum* var. trichoglumes) เป็นหญ้าอายุหลายปี ต้นเตี้ยกว่า หญ้ากินนี ใบและต้นเล็ก กอสูงประมาณ ๗๐ เซนติเมตร ใบมีขนปกคลุมมากกว่าหญ้ากินนี ขนนุ่ม แห่ตั้งเดิมอยู่ในทวีปแอฟริกาเขตร้อน เรานำเข้ามา จากประเทศออสเตรเลีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ โคกระบือ ชอบกิน ใช้ปลูกทำทุ่งปล่อยโคแทะเล็ม ขึ้นในร่มเงา ในสวนไม้ผลได้ดี ติดเมล็ดดีมาก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

หรือหน่อ การปลูกใช้เมล็ด ในอัตรา ๑.๕-๒ กิโลกรัมต่อไร่ หรือแยกหน่อปลูก คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้า ที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๑๐.๒ โปรตีน ๖.๘ ไขมัน ๑.๙ กาก ๓๐.๙ แป้ง ๔๐.๑ และแร่ธาตุ ๙.๘ นอกจากนั้น หญ้าในกลุ่มหญ้ากินนี มีหญ้ากินนีสีม่วง หญ้าแกตตันแพนิก ซึ่งใช้ทำ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ได้ดี และโคชอบกิน

๗. หญ้าเนเปียร์ (*Pennisetum purpureum*) เป็นหญ้าอายุหลายปี กอสูงคล้ายอ้อย สูงประมาณ ๑.๖-๑.๙ เมตร ช่อดอกสีน้ำตาลเหลือง เป็นรูปทรงกระบอกคล้ายหางกระรอก มีแห่ตั้งเดิมอยู่ในทวีป แอฟริกาเขตร้อน เรานำเข้ามาจากมาเลเซียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ หญ้าชนิดนี้ชอบที่ดอน โคกระบือชอบกิน ใช้ปลูก ทำทุ่ง สำหรับตัดเลี้ยงสัตว์ ไม่ทนต่อการเหยียบย่ำ ไม่ติดเมล็ด ดังนั้นการปลูก จึงใช้วิธีตัดลำต้นชำ ขำห่างกัน หลุมละ ๕๐ เซนติเมตร ตัดเลี้ยงโคได้ หลังจากงอกประมาณ ๗๐-๘๐ วัน หลังจากนั้นตัดได้ทุก ๔๐-๔๕ วัน ใช้ทำหญ้าหมักได้ดี คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าในท้องที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละ ดังนี้ ความชื้น ๙.๗ โปรตีน ๑๑.๓ ไขมัน ๒.๓ กาก ๒๑.๖ แป้ง ๔๑.๑ และแร่ธาตุ ๑๓.๘

๘. หญ้าบัฟเฟิล (*Cenchrus ciliaris*) เป็นหญ้าอายุหลายปี กอเตี้ย สูงประมาณ ๖๐ เซนติเมตร มีแหล่งกำเนิดในทวีปแอฟริกา เรานำเข้ามาจากประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ใบเล็กเรียว กว้างประมาณ ๔ มิลลิเมตร ยาว ๘-๑๐ เซนติเมตร ช่อดอกคล้ายหางกระรอก ยาวประมาณ ๖ เซนติเมตร ทนแล้ง และการเหยียบย่ำ ใช้ปลูกทำทุ่งหญ้าปล่อยโคแทะเล็มขึ้นได้ดีในดินร่วนปนทราย ที่ดอน ทนแล้งพอใช้ได้ติดเมล็ดดีมาก การปลูกใช้เมล็ด หรือหน่อ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าในท้องที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๙.๗ โปรตีน ๑๑.๑ ไขมัน ๑.๖ กาก ๒๓.๙ แป้ง ๔๐.๘ และแร่ธาตุ ๑๒.๕ พันธุ์ต่างๆ ที่ขึ้นได้ดีมีพันธุ์โมโลโป พันธุ์ไบโอเอลลา

๙. หญ้าโรด (Chloris gayana)

เป็นหญ้าอายุหลายปี แหล่งดั้งเดิมอยู่ในทวีปแอฟริกา เขตร้อน เรานำเข้ามาครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นหญ้ากอสูง ประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ช่อดอกแตกเป็นแฉกหลายแฉก คล้ายตีนนก ขึ้นได้ดีในที่ดอน ติดเมล็ดดีมาก ใช้ปลูกทำทุ่งสำหรับโคแทะเล็ม หรือตัดทำหญ้าแห้ง ใช้เมล็ดปลูกในอัตรา ๑-๑.๕ กิโลกรัมต่อไร่ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๑๐.๔ โปรตีน ๗.๓ ไขมัน ๑.๘ กาก ๒๘.๙ แป้ง ๔๒.๑ และแร่ธาตุ ๙.๕

๑๐. หญ้าซอกัม (Sorghum alnum)

เป็นหญ้าอายุสองปี แหล่งดั้งเดิมอยู่ในทวีปอเมริกาใต้ เรานำเข้ามาจากสหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นหญ้ากอสูง ต้นสูงประมาณ ๑.๖ เมตร ลักษณะใบคล้ายต้นอ้อ ช่อดอกบานทรงพริ้วมิด ยาวประมาณ ๒๕ เซนติเมตร ชอบที่ดอน ดินอุดม ติดเมล็ดดีมาก โคชอบกิน แต่มีสารพิษไฮโดรไซยานิก เป็นอันตรายกับโคกระบือ ไม่ควรให้โคกระบือกินเมื่อต้นยังอ่อนๆ ควรให้กินหลังช่อดอกโผล่จากยอดใหม่ๆ ไม่ทนต่อการแทะเล็ม ควรตัดให้กิน การปลูกใช้เมล็ดในอัตรา ๒.๕-๓

กิโลกรัมต่อไร่ หญ้าในกลุ่มนี้ มีหญ้าลูกผสมหลายพันธุ์ เช่น หญ้าจัมโบ สปีดฟีด มีคุณค่าอาหารสูง โคชอบกิน เลี้ยงโคนมได้ดี คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าตัดก่อนมีดอก ในท้องที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๙.๔ โปรตีน ๑๕.๑ ไขมัน ๔.๐ กาก ๒๒.๘ แป้ง ๔๐.๒ และแร่ธาตุ ๘.๓ นอกจากนี้ยังมีหญ้าในกลุ่มซอกัมอื่นๆ อีกหลายชนิด เช่น หญ้าซูกาคริบ จัมโบ และสปีดฟีด ซึ่งเป็นหญ้าลูกผสม เป็นหญ้าคุณภาพดี แต่อายุสั้น ๑-๒ ปี

๑๑. หญ้าเซตาเรีย (Setaria anceps) บางทีเรียกว่า หญ้าเซาท์แอฟริกัน เป็นหญ้าอายุหลายปี

กอสูง ๑.๒-๑.๔ เมตร โคนต้นแบนใบเกลี้ยง ยาวเรียว ยาว ๑๓-๑๖ เซนติเมตร กว้าง ๑.๐-๑.๒ เซนติเมตร มีแหล่งดั้งเดิมในทวีปแอฟริกาเขตร้อน นำเข้ามาจากไต้หวันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ขึ้นได้ดี ในที่ดอน โคชอบกิน เหมาะสำหรับใช้ทำทุ่งปล่อยสัตว์แทะเล็ม ติดเมล็ดดี ปลูกโดยเมล็ดหรือแยกหน่อชำ ใช้เมล็ดในอัตรา ๒-๒.๕ กิโลกรัมต่อไร่ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าในท้องที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๙.๔ โปรตีน ๑๑.๕ ไขมัน ๒.๘ กาก ๒๒.๑ แป้ง ๔๓.๓ และแร่ธาตุ ๑๐.๕

๑๒. หญ้าแก้วเตมาลา (*Tripsacum laxum*) เป็นหญ้าประเภทอายุหลายปี กอใหญ่ ใบดก ใบแตกชิดดิน ไม่มีลำ ต้นเด่นชัด ใบยาวใหญ่เท่าใบข้าวโพด มีแหล่งดั้งเดิมอยู่ในทวีปอเมริกาใต้ เรานำเข้ามาจากสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ โคกระบือชอบกิน เหมาะสำหรับปลูก เพื่อตัดเลี้ยงสัตว์ ไม่ทนต่อการแทะเล็มเหยียบย่ำ ขึ้นได้ดีในที่ดอน เชิงเขา แต่ปรับตัวกับที่ลุ่มได้พอสมควร ไม่ติดเมล็ด ขยายพันธุ์โดยหน่อ ปลูกห่างกันหลุมละ ๖๐-๗๐ เซนติเมตร คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าในจังหวัดชุมพร

คิดเป็นร้อยละนี้ ความชื้น ๑๐.๕ โปรตีน ๗.๑ ไขมัน ๑.๔ กาก ๒๖.๐ แป้ง ๔๘.๐ และแร่ธาตุ ๖.๗

๑๓. หญ้าปลิแคตุลัม (*Paspalum plicatulum*) เป็นหญ้าประเภทอายุหลายปี แตกกอคล้ายกอตะไคร้ แต่ต้นเตี้ยกว่า ใบตั้งตรง เล็กกว่าใบตะไคร้ ช่อดอกมีกิ่งย่อยเรียงเป็น ๒ แถงมีแหล่งดั้งเดิมในทวีปอเมริกาใต้ เรานำเข้ามาจากประเทศออสเตรเลีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ขึ้นได้ดีทั้งในที่ดอนและที่ลุ่ม ติดเมล็ดดีมาก แต่โคชอบกินน้อยกว่าหญ้าอื่น คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละนี้ ความชื้น ๙.๒ โปรตีน ๗.๗ ไขมัน ๑.๖ กาก ๒๖.๑ แป้ง ๔๗.๘ และแร่ธาตุ ๗.๓

๑๔. หญ้าแพนโกลา (*Digitaria decumbens*) เป็นหญ้าอายุหลายปี มีเถาเลื้อยคลุมดิน ต้นสูงประมาณ ๓๕ เซนติเมตร ใบดก ยาว ๑๒-๑๖ เซนติเมตร กว้าง ๐.๔-๐.๕ มิลลิเมตร แตกรากตามข้อ ทำให้แพร่คลุมดินอย่างหนาแน่น เหมาะสำหรับปลูกทำทุ่งปล่อยสัตว์แทะเล็ม และอนุรักษ์ดินหรือตัดทำหญ้าแห้ง โคชอบกิน ไม่ติดเมล็ด ใช้เถาขยายพันธุ์ โดยปลูกห่างกันหลุมละ ๓๐-๔๐ เซนติเมตร ชอบขึ้นในที่ดอน ดินอุดมมีแหล่งดั้งเดิม ในทวีปอเมริกาใต้ เรานำเข้าประเทศไทย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าในจังหวัดมหาสารคาม คิดเป็นร้อยละ ดังนี้ ความชื้น ๙.๒ โปรตีน ๕.๖ ไขมัน ๒.๒ กาก ๒๖.๕ แป้ง ๔๘.๐ และแร่ธาตุ ๘.๑

นอกจากนั้นยังได้นำพันธุ์หญ้าพันธุ์ใหม่ๆ ซึ่งได้รับการผสมและปรับปรุงพันธุ์ให้มีคุณภาพดี เข้ามาทุกปี เพื่อใช้กับโคนม เช่น หญ้าไข่มุก (*Pennisetum americanum*) จากสหรัฐอเมริกา เป็นหญ้ากอสูง ใบใหญ่ คุณค่าอาหารสูง อายุปีเดียวหญ้าจัมโบ้ เป็นหญ้าลูกผสม ในกลุ่มหญ้าซอกัม นำเข้ามาจากออสเตรเลีย ต้นสูงคล้ายข้าวฟ่าง แต่ใบและต้นเล็กกว่า และอายุเพียง ๒ ปี แต่ทั้ง ๒ ชนิด ติดเมล็ดดีมาก ปลูกง่าย

มีข้อเสีย ที่ต้องปลูกซ้ำทุกปี ต้นข้าวโพด ก็ใช้ปลูกตัดเลี้ยงโคได้ดี คุณค่า อาหารสูง ย่อยได้ดี ปัจจุบันเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในแถบจังหวัดราชบุรี สระบุรี และเชียงใหม่ ใช้ต้นและเศษต้นข้าวโพดฝักอ่อนเลี้ยงโคนม โดยเกษตรกรปลูกเอง หรือรับซื้อจากผู้ปลูกอื่นๆ ที่ปลูกข้าวโพด เพื่อจำหน่ายฝักอ่อนแก่โรงงานข้าวโพดกระป๋อง

๒. พืชอาหารสัตว์ในวงศ์ถั่ว มีทั้ง พันธุ์ไม้ล้มลุก และไม้ยืนต้น เป็นแหล่งอาหาร โปรตีน และบำรุงดิน มีพันธุ์ที่ส่งเสริมให้ใช้ใน การปลูกทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ดังนี้

๑. ถั่วลาย (Centrosema pubescens) เป็นถั่วประเภทเลื้อย อายุหลายปี มีแหล่งดั้งเดิมอยู่ใน ทวีปอเมริกาใต้ เรานำเข้ามาใช้ปลูกคลุมดินในสวนยางไม่ต่ำกว่า ๕๐ ปีมาแล้ว ใบเป็นแบบใบรวมมี ๓ ใบย่อย เกาเลื้อยคลุมดิน หรือพันต้นพืชอื่นแบบเถาวัลย์ กลีบดอกสีม่วงเป็นช่อ ช่อละ ๔-๘ ดอก ชอบขึ้นในแหล่งฝนตกชุก เช่น ภาคใต้ แต่ปรับตัวได้กับสภาพฝนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หนองน้ำ จึงใช้ปลูกทำทุ่งหญ้าในสวนไม้ผล และสวนมะพร้าวได้ดี ใช้ปลูกปนกับหญ้าต่างๆ ได้หลายชนิด การปลูกใช้เมล็ดในอัตรา ๒ กิโลกรัมต่อไร่ และควรใช้เชื้อ

ไรโซเลียมมคลุกเมล็ดก่อนปลูก เชื้อดังกล่าวช่วยในการตรึงธาตุไนโตรเจน ทำให้ถั่วออกงาม กรมวิชาการเกษตรผลิตเชื้อไรโซเลียมจำหน่ายแก่เกษตรกร คุณค่าอาหารของถั่วลายจากตัวอย่างในจังหวัดสตูลคิดเป็นร้อยละ ดังนี้ ความชื้น ๘.๙ โปรตีน ๑๔.๑ ไขมัน ๒.๐ กาก ๓๐.๓ แป้ง ๓๗.๘ และแร่ธาตุ ๖.๗ ถั่วลาย แสดงปมราก ซึ่งมีเชื้อแบคทีเรีย ไรโซเปียม ช่วยตรึงไนโตรเจนจากอากาศ

ให้เป็นปุ๋ย ทำให้ถั่วเจริญงอกงาม

๒. ถั่วฮามาตา (Stylosanthes hamata) บางแห่งเรียกว่า ถั่วเวอร์นา อายุ ๑-๒ ปี เป็นถั่วพุ่มเตี้ย สูงประมาณ ๓๐-๔๐ เซนติเมตร ใบเป็นแบบใบรวมมีใบย่อย ๓ ใบ ขนาดของใบย่อยยาว ๒.๕-๓ เซนติเมตร กว้าง ๐.๔-๐.๕ เซนติเมตร ดอกรวมเป็นกระจุกสีเหลือง เมล็ดมีส่วนยื่นโผล่แบบตะขอ มีแหล่งดั้งเดิมในทวีปอเมริกากลาง เรานำเข้ามาจากประเทศออสเตรเลีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ โคกระบือชอบกิน ชอบขึ้นในที่ดอน ดินร่วนปนทราย ทนการแทะเล็มเหยียบย่ำ ติดเมล็ดดีมาก เหมาะกับสภาพดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกเขต

ดินเค็ม ปัจจุบันใช้ถั่วชนิดนี้หว่านทางอากาศ เพื่อปรับปรุงทำเลเลี้ยงสัตว์สาธารณะ การปลูกใช้เมล็ดในอัตรา ๒ กิโลกรัมต่อไร่ ก่อนปลูกควรใช้น้ำร้อนแช่เมล็ด โดยใช้น้ำร้อน ๘๐ องศาเซลเซียส แช่นาน ๕-๘ นาที จะช่วยให้เมล็ดงอกเร็วขึ้น คุณค่าอาหารจากถั่วที่ได้จากท้องที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละ ดังนี้ ความชื้น ๑๐.๔ โปรตีน ๑๔.๖ ไขมัน ๒.๑ กาก ๒๖.๖ แป้ง ๓๗.๗ และแร่ธาตุ ๘.๔

๓. ถั่วสไตโล (Stylosanthes guianensis) มีพันธุ์ต่างๆ คือ พันธุ์สโคฟิล พันธุ์เอนเดเวอร์ และพันธุ์เกรแฮมหรือเกรม เป็นถั่วอายุหลายปี พุ่มเตี้ย สูงประมาณ ๕๐-๖๐ เซนติเมตร ใบเป็นแบบรวม มีใบย่อย ๓ ใบ ขนาดยาว ๒.๕-๓.๕ เซนติเมตร กว้าง ๐.๖-๐.๙ เซนติเมตร ดอกรวมเป็นกระจุกสีเหลือง ไม่มีส่วนยื่นเป็นตะขอ เหมือนกับของเมล็ดถั่วฮามาตา มีแหล่งดั้งเดิมอยู่ในทวีปอเมริกาใต้ แถบทะเลแคริบเบียน เรานำเข้ามาจากฮ่องกง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ส่วนพันธุ์เกรมนำเข้ามาจากออสเตรเลีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ขึ้นได้ดีในที่ดอน ดินร่วนปนทราย เหมาะสำหรับท้องที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โคขอบกินน้อยกว่าถั่วลายและถั่วฮามาตา แต่ในช่วงปลายฝนหญ้าสดขาดแคลน โคขอบกินเช่นกัน ติดเมล็ดได้ดีใช้เมล็ดปลูกในอัตรา ๑.๕ กิโลกรัมต่อไร่ ปลูกปนกับหญ้ากินนีและหญ้าชิกแนล คุณค่าอาหารจากตัวอย่างหญ้าที่จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๘.๔ โปรตีน ๑๖.๘ ไขมัน ๓.๗ กาก ๑๙.๘ แป้ง ๓๕.๓ และแร่ธาตุ ๑๕.๘ สำหรับถั่วสไตโลพันธุ์เกรมหรือเกรแฮม ใช้ทำหญ้าแห้งได้ดี ลำต้นอ่อนกว่าสไตโลพันธุ์อื่นๆ โคขอบกินติดเมล็ดดีมาก เหมาะสำหรับดินร่วนปนทรายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๔. ถั่วเล็บแล็บ (Lablab purpureus) บางที่เรียกว่า ถั่วแปบ อายุ ๑-๒ ปี มีเถาแต่ไม่เลื้อยพันแบบเถาวัลย์ ใบเป็นแบบใบรวมมีใบย่อย ๓ ใบ ขนาดใหญ่ กว้างประมาณ ๕ เซนติเมตร ยาว ๗-๘ เซนติเมตร ดอกสีขาวเป็นช่อยาว ๑๐-๑๕ เซนติเมตร ชอบดินดอน โคขอบกินน้อยกว่าถั่วลาย ถ้าให้โคกินใบสดมากเกินไป อาจทำให้ท้องอืดถึงตายได้ ควรให้กินวันละ ๓-๔ กิโลกรัม ติดเมล็ดได้ดี ปลูกด้วยเมล็ด งอกเร็ว และโตเร็ว ควรใช้ทำหญ้าแห้งเพื่อลดพิษที่ทำให้ท้องอืด คุณค่าอาหารจากตัวอย่างพืชจากอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๑๑.๗ โปรตีน ๑๘.๐ ไขมัน ๓.๑ กาก ๒๓.๔ แป้ง ๓๓.๙ และแร่ธาตุ ๙.๖

๓. พืชอาหารสัตว์ในกลุ่มไม้ยืนต้น

พันธุ์ไม้ยืนต้นมีข้อดีสำหรับการใช้เป็นพืชอาหารสัตว์ คือ พืชกลุ่มนี้มีอายุใช้การได้นาน สามารถตัดใบมาเป็นอาหารสัตว์ได้เกือบตลอดปี เพราะทนต่อสภาพแล้งดีกว่าพันธุ์พืชอาหารสัตว์ประเภทไม้ล้มลุก นอกจากนั้น อาจใช้ประโยชน์จากลำต้น เป็นไม้ใช้สอย หรือเชื้อเพลิงอีกด้วย พันธุ์ไม้ยืนต้น ที่ใช้เป็นอาหารสัตว์มีดังนี้

๑. ต้นแค (Sesbania grandiflora) เป็นพืชในวงศ์ถั่ว พบอยู่ทั่วไป เราใช้ดอกเป็นอาหารของมนุษย์ เช่น ใช้แกงส้ม ส่วนใบมีคุณค่าอาหารสูง ใช้เลี้ยงโคกระบือได้ดี โคขอบกิน ให้กินเป็นอาหารเสริมโปรตีนร่วมกับฟางข้าว และหญ้าแห้ง คุณค่าอาหารของใบรวมกับก้าน คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๙.๗ โปรตีน ๒๗.๘ ไขมัน ๒.๗ กาก ๙.๒ แป้ง ๔๒.๑ และแร่ธาตุ ๘.๒

๒. ถั่วแระต้น (Cajanus cajan) เป็นถั่วชนิดหนึ่ง ต้นเป็นพุ่ม สูง ๒.๕-๓ เมตร ใบดกและทนแล้ง เหมาะสำหรับตัดให้โค กระบือกินในช่วงแล้ง เป็นอาหารเสริมโปรตีน โดยให้กิน ร่วมกับฟางข้าวหรือหญ้าแห้ง ใบมีคุณค่าอาหารสูง คุณค่าอาหารจากตัวอย่างพืช ที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๗.๕ โปรตีน ๒๓.๗ ไขมัน ๕.๑ กาก ๑๓.๙ แป้ง ๔๒.๔ และแร่ธาตุ ๗.๒ ถั่วแระต้น แสดงให้เห็นกิ่งก้านและใบที่ชัดเจน ถั่วแระต้น แสดงให้เห็นกิ่งก้าน และใบที่ชัดเจน

๓. ทองหลวงป่า (Erythrina subumbrans) เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ จัดอยู่ในวงศ์ถั่ว ใบเป็นแบบ ใบ รวม มีใบย่อย ๓ ใบ ใช้เป็นอาหารโคกระบือได้ดี ให้กินร่วมกับฟางข้าว หรือหญ้าแห้ง หรือเศษพืชอื่น เป็นอาหารเสริมโปรตีนเป็นไม้โตเร็วชนิดหนึ่ง ปลูกง่าย โดยใช้กิ่งปักชำ คุณค่าอาหารจากตัวอย่างพืช ที่จังหวัดสตูล คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๙.๙ โปรตีน ๑๓.๓ ไขมัน ๙.๔ กาก ๑๖.๓ แป้ง ๔๐.๓ และแร่ธาตุ ๑๑.๙

๔. แคฝรั่ง (Gliricidia sepium) เป็นไม้ ยืนต้นขนาดกลาง จัดอยู่ในวงศ์ถั่ว ใบเป็นแบบใบรวม มีใบย่อยมากกว่า ๗ ใบ ลักษณะใบรวมคล้ายๆ ใบมะยม แต่ขนาดของแผ่นใบโตกว่าประมาณหนึ่งเท่าตัว สีเขียวเข้มกว่า ใช้ใบเป็นอาหารโคกระบือเช่นเดียวกับ ใบทองหลวงหรือกระถิน แต่โคชอบกินน้อยกว่าใบทองหลวง ขึ้นได้ดีในที่ดอน คุณค่าอาหารจากตัวอย่างพืช ที่จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๑๓.๗ โปรตีน ๒๒.๙ ไขมัน ๕.๖ กาก ๑๔.๙ แป้ง ๓๑.๔ และ แร่ธาตุ ๑๑.๔

๕. กระถินยักษ์ กระถินยักษ์นำเข้ามาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ มีพันธุ์ไฮวอร์โคสต์ และพันธุ์เอลซาลวาดอร์ ปลูกเพื่อเอาต้น เป็นไม้ใช้สอย ส่วนใบ ใช้เป็นอาหารสัตว์ เช่นเดียวกับพันธุ์พื้นเมือง คุณค่าอาหารของกระถิน ยักษ์พันธุ์ไฮวอร์โคสต์ คิดเป็นร้อยละดังนี้ ความชื้น ๑๐.๕ โปรตีน ๒๒.๙ ไขมัน ๘.๖ กาก ๗.๒ แป้ง ๔๐.๑ และ แร่ธาตุ ๑๐.๕

ที่มา : <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php>

อาหารชั้น

อาหารชั้น หมายถึง อาหารที่มีความเข้มข้นทางโภชนาการสูง โดยเฉพาะโปรตีนมีเปอร์เซ็นต์เยื่อใยต่ำ เมื่อสัตว์กินเข้าไปสามารถย่อยได้ง่ายจนกลายเป็น

๑) อาหารชนิดเดียวเช่นรำ ปลายข้าว ข้าวโพดบด กากถั่วเหลือง กากถั่วลิสง กากปาล์ม ฯลฯ
๒) อาหารชั้นสำเร็จรูปใช้เลี้ยงเสริมกับอาหารหยาบ สามารถนำมาใช้เลี้ยงโคได้เลยโดยผู้เลี้ยงไม่ต้องนำวัตถุดิบอย่างอื่น มาผสมอีกอาจอยู่ในรูปอาหารผงหรืออัดเม็ดก็ได้ ส่วนใหญ่ ประกอบด้วยรำ ปลายข้าว หรือข้าวโพดบดกากถั่วเหลือง กากถั่ว ลิสงหรือกากปาล์ม ปลาป่น ใบกระถินป่น ไวตามินและแร่ธาตุ

๓) หัวอาหารเป็นอาหารที่ประกอบด้วยอาหารโปรตีนสูงผสมกัน เช่น กากถั่วเหลืองกากถั่วลิสง ปลาป่น ไบโกระถินป่น วิตามิน และเกลือแร่เมื่อจะใช้ผู้เลี้ยงจะต้องนำวัตถุดิบอย่างอื่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์ที่ให้พลังงานสูงที่สามารถหาง่ายในท้องถิ่นมาผสมตามสัดส่วนที่ผู้ผลิตหัวอาหารกำหนดไว้จึงจะได้คุณค่าทางอาหารตามที่ต้องการวัตถุดิบที่ต้องนำมาผสม เช่น รำ ปลายข้าว ข้าวโพดบด ฯลฯ

๔) อาหารสำเร็จรูป "ที เอ็มอาร์ (TMR หรือ total mixed ration)" เป็นอาหารผสมระหว่างอาหารหยาบและ อาหารข้นสามารถนำไปใช้เลี้ยงโคได้เลยโดยไม่ต้องให้อาหารหยาบอีก เช่น หญ้าสดเหมาะสำหรับฟาร์มที่หาอาหารหยาบได้ยาก การให้อาหารข้นเสริมจะทำให้โคลดการกินหญ้าลงนอกจากเมื่อขาดแคลนหญ้าหรือหญ้ามีโปรตีนต่ำเท่านั้นจึงควรให้อาหารข้นเมื่อเริ่มให้อาหารข้นอาจมีโคบางตัวยังไม่ยอมกินอาหารข้นควรจะให้แน่ใจว่าโคทุกตัวกินอาหารข้นแล้วจึงค่อยเพิ่มอาหารถ้าให้อาหารข้นมากเกินไปจะทำให้โคย่อยอาหารหยาบได้น้อยลงโดยทั่วไปไม่ควรให้กินเกินวันละครึ่ง (นอกจากโคขุน) เพราะถ้าให้หลายครั้งโดยให้ครั้งละน้อยๆโคบางตัวจะแย่งกินอาหารไม่ทัน การให้อาหารควรใช้เวลาเดียวกันอย่างสม่ำเสมอการเปลี่ยนเวลาให้อาหารอาจทำให้ระบบทางเดินอาหารของโคผิดปกติอย่างรุนแรงได้

การให้แร่ธาตุเสริม

แร่ธาตุทำให้สัตว์เจริญเติบโต และทำให้การทำงานของร่างกายและระบบสืบพันธุ์เป็นปกติ การให้อาหารแร่ธาตุอาจทำได้ดังนี้

๑) แร่ธาตุก้อน มีบริษัทต่างๆ ทำอาหารแร่ธาตุก้อนสำหรับโคกระบือขายทำเป็นก้อนทรงกลมหรือสี่เหลี่ยมลูกบาศก์สำหรับวางหรือแขวนไว้ให้สัตว์เลียกินขนาดก้อนละ ๒ ก.ก. ราคาประมาณ ๓๐ - ๕๐ บาท แร่ธาตุแบบนี้ใช้ได้สะดวก

๒) แร่ธาตุผง ผู้เลี้ยงอาจผสมแร่ธาตุผงตั้งไว้ให้โคเลียกินหรือใช้ผสมในอาหารข้นสูตรที่แนะนำโดยกองอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์ดังนี้ กระจุกป่น ๕๐ ส่วน เกลือป่น ๕๐ ส่วน จุนสีป่น ๕๐ ส่วน โคบอลต์ซัลเฟต ๐.๐๖ ส่วน ถ้าหาจุนสีและโคบอลต์ซัลเฟตไม่ได้จะใช้กระจุกป่นและเกลือป่นอย่างละครึ่งก็ใช้ได้แร่ธาตุผงมีข้อเสียคือ อาจหกเสียหายหรือถูกน้ำละลายได้ง่าย

การจัดการสุขภาพโคเนื้อ

โรคระบาดในโค

โรคในโคนั้นมีมากมายหลายสิบโรค แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะบางโรคที่พบได้บ่อยๆ ในบ้านเรา และโรคระบาดต่างๆ ที่มีความรุนแรง ในเรื่องนี้ผู้เขียนไม่ได้มุ่งหวังจะให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจโรคดังกล่าวได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง เพียงแต่ให้สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำความรู้จักโรคนั้นๆ รู้จักวิธีการป้องกัน วิธีการแก้ไข และที่สำคัญ คือ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรตามสัตวแพทย์

โรคระบาดในโค โรคต่อไปนี้เป็นโรคที่มีความสำคัญต่อผู้เลี้ยงโคเป็นอย่างมาก เพราะเวลาเกิดการระบาดขึ้นจะทำให้เกิดการสูญเสียที่ละมามากๆ ไม่ใช่ตัว ๒ ตัวเหมือนโรคอื่นๆ ที่สำคัญมี ๕ โรคด้วยกัน

๑. โรคกาฬี (โรคแอนแทรกซ์)

โรคกาฬีนี้นับว่าหนักเรียกว่า “โรคแอนแทรกซ์” จัดเป็นโรคที่ร้ายแรง เพราะนอกจากจะเกิดกับสัตว์เลี้ยงแล้ว โรคนี้ก็ยังติดต่อมาถึงคนได้ เชื้อโรคกาฬีนี้สามารถสร้างเกราะหุ้มตัวมันเอง ทำให้เชื้อโรคที่อยู่ในเกราะนี้คงทนอยู่ได้ในพื้นดินเป็นเวลานาน นับสิบๆ ปีด้วยเหตุนี้เมื่อเกิดโรคนี้ระบาดขึ้นในท้องที่ใดก็ตาม หลังจากนั้นนานนับสิบปีโรคนี้ก็อาจกลับมาเกิดขึ้นอีกได้ในท้องที่นั้น ถ้าเชื้อโรคกาฬีที่เกิดในตอนแรกเข้าเกราะหุ้มตัวตัวอยู่ในดิน และสัตว์เลี้ยงผิวน้ำไปกินเอาเชื้อโรคในดินนั้นเข้าไป โรคกาฬีเกิดได้กับสัตว์เลี้ยง พวก โค, กระบือ, ม้า, แพะ ส่วนสุนัข, แมว, สุนัข และคนก็สามารถเป็นโรคนี้ได้เช่นกัน

สาเหตุและอาการ

โรคนี้เกิดมาจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่ง เชื้อแบคทีเรียนี้อาจจะเข้าสู่ร่างกายสัตว์ทางบาดแผล หรือโดยการกินเข้าไปก็ได้

อาการของสัตว์ที่เป็นโรคนี้ จะปรากฏออกมาหลังจากเชื้อเข้าสู่ร่างกายแล้วตั้งแต่ ๑ หรือ ๒ วัน จนถึง ๑ หรือ ๒ สัปดาห์ ในรายที่สัตว์เป็นโรคนี้อย่างเฉียบพลัน จะพบว่าสัตว์ตายอย่างกะทันหันโดยไม่แสดงอาการให้เห็นมาก่อนเลย สัตว์จะล้มลงชัก กล้ามเนื้อสั่น เคี้ยวฟัน กลอกตา หายใจขัด และตายอย่างรวดเร็ว พร้อมกับมีโลหิตสีดำไหลออกมาจากทวารต่างๆ เช่น ปาก จมูก ทวารหนัก อวัยวะสืบพันธุ์ โลหิตที่ไหลออกมาจะไม่แข็งตัวอันเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของโรค ซากสัตว์จะขึ้นอืด อย่างรวดเร็ว

รายที่เป็นโรคนี้อย่างไม่เฉียบพลัน สัตว์จะแสดงอาการออกมาให้เห็นอยู่ราว ๑ - ๒ วัน โดยจะมีไข้สูง ซึมมาก กล้ามเนื้อสั่น หัวตก หุตก ชีพจร และการหายใจถี่เร็ว ระยะแรกมีอาการท้องผูก ต่อมาเมื่อมีเลือดปนต่อมา สัตว์จะตายเร็วที่สุดในที่สุด

การรักษาและการป้องกัน

เมื่อสงสัยว่าสัตว์ป่วยเป็นโรคนี้ ต้องตามนายสัตวแพทย์ให้มาตรวจวินิจฉัย และดำเนินการรักษาโดยเร็ว แต่ในรายที่เป็นแบบเฉียบพลันการรักษา มักไม่ได้ผล สัตว์จะตายเสียก่อน ส่วนในการป้องกันนั้น ใช้หลักดังนี้

๑.๑ สร้างภูมิคุ้มกันโรคให้กับสัตว์ โดยการนำสัตว์เลี้ยงไปฉีดวัคซีนสำหรับป้องกันโรคนี้จากนายสัตวแพทย์ปีละครั้ง ก็จะช่วยให้มีชีวิตยืนยาวโรคนี้ขึ้น

๑.๒ โดยทางสุขภาพ การสุขภาพที่ดี เป็นหัวใจสำคัญในการป้องกันการแพร่ของโรคนี้ เนื่องจากสัตว์ที่ตายด้วยโรคนี้ จะมีเลือดไหลออกมาจากทวารต่างๆ เชื้อโรคที่อยู่ในร่างกายของสัตว์ที่ตายก็จะไหลปะปนมาในเลือดดังกล่าวนี้ด้วย ดังนั้นซากสัตว์ที่ตายด้วยโรคแอนแทรกซ์ หรือโรคกาฬโรค จึงควรเผาหรือฝังทันที ไม่ควรชำแหละ เพราะจะทำให้เชื้อโรคแพร่หลายกระจายออกมาได้มากขึ้น พร้อมกับพวกหญ้า ฟางที่รองนอนตลอดจนดินบริเวณที่สัตว์ตาย ต้องเผาให้ไหม้ให้หมด ในการฝังต้องขุดหลุมให้ลึกอย่างน้อย ๒ วา รองหลุมและกลบซากสัตว์ด้วยปูนขาว ไล่ชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงกลบดินให้แน่น ควรใช้ขอนไม้ทับปากหลุมเพื่อป้องกันสุนัขหรือสัตว์อื่นมาขุดคุ้ยดิน สัตว์ที่สงสัยว่าป่วยต้องแยกออกจากสัตว์ดี ควรใช้น้ำยาฆ่าเชื้อโรคเทราดทำความสะอาดตามคอก

ข้อควรระวัง เนื่องจากโรคนี้เกิดขึ้นในคนได้ ทำให้ผิวหนังอักเสบ, ปอดอักเสบ, ลำไส้อักเสบ และเยื่อหุ้มสมองอักเสบ จึงต้องระมัดระวังการติดเชื้อมีโรคนี้

๒. โรคปากและเท้าเปื่อย

โรคปากและเท้าเปื่อย เป็นโรคระบาดชนิดเฉียบพลันของสัตว์กีบ เช่น โค กระบือ สุกร แพะ แกะ กวาง โดยเฉพาะโคในประเทศไทย มักจะป่วยด้วยโรคนี้อยู่เสมอ

สาเหตุและอาการ

โรคนี้มีสาเหตุมาจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง มักจะระบาดในตอนต้นฤดูฝนเป็นส่วนใหญ่ การระบาดก็มักจะเกิดจากการสัมผัสกันระหว่างสัตว์ป่วยกับสัตว์ดี หรืออาจติดต่อกันโดยการกินอาหาร และน้ำที่มีเชื้อไวรัสนี้ปะปน นอกจากนี้ก็อาจจะติดต่อกันโดยทางอื่นๆ อีกหลายทาง เพราะเชื้อไวรัสจะมีอยู่ในน้ำลาย, สิ่งขับถ่ายตลอดจนน้ำนมของสัตว์ป่วย

หลังจากสัตว์ได้รับเชื้อไวรัสแล้วเข้าสู่ร่างกายแล้วประมาณ ๒ - ๗ วัน ก็จะแสดงอาการออกมาให้เห็น โดยสัตว์ป่วยจะมีไข้ เบื่ออาหาร หดเคี้ยวเอื้อง กระจายน้ำ แสดงอาการโรคปากอักเสบอย่างเฉียบพลัน น้ำลายไหลยืดเป็นสาย กัดฟัน มีเม็ดตุ่มเกิดขึ้นที่เยื่อเมือกภายใน ช่องปาก เช่น ที่ลิ้น, ริมฝีปาก, เหงือก, เพดาน และเม็ดตุ่มเหล่านี้มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑-๒ ซม. มีผนังบาง ภายในมีน้ำสีฟ้าแกว่ง ต่อมาเม็ดตุ่มจะแตกภายใน ๒๔ ชม. เกิดเป็นแผลแดง ซึ่งสัตว์จะเจ็บปวดมากถ้าไม่มีโรคอื่นแทรกซ้อน แผลจะหายภายใน ๗ วัน แต่ส่วนใหญ่สัตว์ที่ตายก็เนื่องจากบาดแผลที่ช่องปาก ทำให้สัตว์กินอาหารไม่ได้ อ่อนแรง ชุบผอม ความต้านทานลดลง เชื้อโรคอื่นๆ ก็จะเข้าแทรกซ้อนทำให้สัตว์ตายได้ โดยเฉพาะลูกสัตว์มีโอกาสดายมาก

สำหรับเม็ดตุ่มที่เท้าสัตว์ป่วยบริเวณกีบ และซอกกีบจะปรากฏให้เห็นหลังจากเกิดเม็ดตุ่มที่ปากแล้ว ๒-๕ วัน ต่อมาเม็ดตุ่มนี้จะแตกออก ผิวหนังลอกหลุด เกิดเป็นแผล สัตว์ป่วยจะเจ็บปวดที่เท้าทำให้เดินขากระเผลก ตรงบริเวณกีบจะบวม และเจ็บปวดมาก อาจถึงกับล้มลงนอน โดยมากแล้วจะมีเชื้อแบคทีเรียชนิดอื่นเข้าแทรกซ้อนตรงบริเวณบาดแผล ทำให้บาดแผลอักเสบลุกลามมาก อาจกินลึกเข้าไปในกีบบางที่ถึงกับทำให้หลุดได้ แผลที่เท้านี้อาจเป็นทั้ง ๔ เท้า หรือเป็นบางเท้าก็ได้

ในบางรายอาจจะเกิดเม็ดตุ่มขึ้นที่บริเวณหัวนม และเต้านมด้วย ในรายเช่นนี้มักจะเกิดโรคแทรกคือ เต้านมอักเสบ สัตว์ที่เป็นโรคปาก และเท้าเปื่อยนี้ ถ้าไม่มีโรคแทรกสัตว์จะหายป่วยภายใน ๒-๓ สัปดาห์ แต่ถ้ามีโรคแทรกอาจกินเวลาหลายอาทิตย์ หลายเดือนกว่าจะหาย สัตว์มักจะไม่ค่อยตาย

การรักษาและการป้องกัน

เมื่อสัตว์ป่วยโรคนี้ควรปรึกษาสัตวแพทย์ เพราะโรคนี้ไม่มียารักษาถ้าเป็นแล้วต้องใช้ยาบำรุง, ยาปฏิชีวนะป้องกันโรคแทรกซ้อน ส่วนการป้องกันคือ

๑. สร้างภูมิคุ้มกันโรคให้กับสัตว์โดยนำสัตว์ไปฉีดวัคซีนทุก ๖ เดือน
๒. ทำลายสัตว์ป่วยหรือแยกสัตว์ที่สงสัยว่าป่วยออกจากสัตว์ดี

๓. โรคเฮโมราจิก เซพติซีเมีย(คอบวม)

โรคนี้ชาวบ้านทั่วไปเรียก โรคคอบวม หรือโรคคอตีบ เพราะเนื่องจากโรคนี้มักมีอาการ คอบวม และกินอาหารไม่ได้ ต่อมาก็ตาย โรคนี้ ถือเป็นโรคอันตรายร้ายแรงโรคหนึ่งของ โค, ควาย, แพะ, แกะ, ม้า และช้าง เพราะโรคนี้ มักเกิดขึ้นแบบเฉียบพลัน และตายในเวลาอันรวดเร็ว

สาเหตุและอาการ

การระบาดของโรคนี้ก็เป็นประจำ

รวดเร็วด้วยเช่นกันโดยเฉพาะในประเทศไทย จะพบการระบาด และตายของโค, ควาย เนื่องจากโรคนี้อยู่เป็นประจำโรคนี้เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่ง สำหรับการติดต่อนี้ติดได้ง่ายมาก เพราะเชื้อโรคนี้พบอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นในน้ำ ในอาหารตามทุ่งหญ้า หรือแม้แต่ในร่างกายของสัตว์ เช่น ในทางเดินหายใจ, ปอด แม้แต่ในปาก ก็พบเชื้อได้ การระบาดของโรคก็ขึ้นกับความรุนแรงของเชื้อ และสภาพสัตว์ที่ทรุดโทรมทำให้เกิดติดโรคได้ง่าย

สำหรับอาการที่พบ สัตว์จะมีไข้สูง ๑๐๔ องศาฟาเรนไฮต์ขึ้นไป บริเวณใต้คาง คอเหนียง และพื้นที่ท้องจะบวมขึ้น และต่อมาใต้คางจะบวม นอกจากนี้ยังมีน้ำลายไหลยืด ต่อมาสัตว์จะตาย ซึ่งมักจะตายเนื่องจากกินอะไรไม่ได้ และหายใจไม่ออก ในบางราย สัตว์จะมีอาการไอ ซึม มีน้ำมูกไหลด้วย

การรักษาและการป้องกัน

ในกรณีที่สัตว์ป่วย สงสัยว่าเป็นโรคนี้ ให้รีบตามนายสัตวแพทย์มาตรวจวินิจฉัย และทำการรักษาโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะโรคนี้ถ้ารักษาทัน โอกาสรอดมีมาก โดยการจัดการสุขาภิบาลที่ดี โรงเรือนถูกสุขลักษณะ อาหารถูกสุขลักษณะ ในกรณีที่มิสัตว์ป่วยด้วยโรคนี้ ต้องแยกสัตว์ป่วยออกจากเพื่อทำการรักษา

นอกจากนี้ สัตว์ทุกตัวควรได้รับการฉีดวัคซีนทุก ๖ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่สัตว์อายุได้ ๖ เดือน

๔. โรคแบคทีเรีย เล็ค (โรคไข้ขา)

โดยมากชาวบ้านมักเรียกโรคไข้ขา เพราะลักษณะเด่นของโรคนี้ คือ กล้ามเนื้ออักเสบ ทำให้เดินเคลื่อนไหวไม่สะดวก และมักทำให้เกิดโลหิตเป็นพิษรุนแรงตามมา ทำให้อัตราการตายสูงมาก

สาเหตุและอาการ

โรคนี้เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย โรคนี้มักเกิดกับ โค, ควาย, แพะ, แกะ และสุกร โดยเชื้อนี้จะเข้าตามบาดแผลต่างๆ เช่น แผลถลอก ถูกของมีคมบาดหรือทิ่มตำ เมื่อเชื้อเข้าสู่ร่างกายแล้วจะไปอยู่ตามกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ของร่างกาย สำหรับ ตัวอ่อนของเชื้อมีความทนทานมาก อยู่ได้ตามพื้นดินได้นานเป็นปี

สัญญาณเริ่มต้น...
1.บวมที่กล้ามเนื้อต้นขาหลัง
2.สัตว์จะยกโคนหางขึ้น

บางตัวที่ได้รับเชื้อรุนแรง อาจตายโดยไม่แสดงอาการ ส่วนอาการทั่วไปที่พบ คือ สัตว์จะซึม ไม่กินอาหาร ไม่เคี้ยวเอื้อง หายใจเร็ว และอาจเจ็บที่ขาอาจจะเป็นข้างเดียวหรือหลายข้าง ขาข้างที่แสดงอาการจะปวด บวม โดยเฉพาะด้านส่วนต้นๆ ของขา บริเวณขาที่บวม จะบวมมากขึ้น และปวดมาก ผิวหนังบริเวณนั้นจะมีสีม่วงเข้มเนื่องจากการคั่งของเลือด ต่อมาถ้าคลำดูบริเวณนั้นจะไม่ค่อยมีความรู้สึก แต่จะมีลักษณะเหมือนมีแก๊สแทรกอยู่ตามเนื้อเยื่อต่างๆ โดยปกติแล้ว อุณหภูมิของร่างกายจะอยู่ระหว่าง ๑๐๕-๑๐๙ องศาฟาเรนไฮต์ และสัตว์มักตายหลังแสดงอาการแล้ว ๒๔-๔๘ ชั่วโมง บริเวณที่เกิดความผิดปกตินี้มักเกิดที่ขาหลังมากกว่าที่อื่น แต่ส่วนอื่นๆ ก็อาจเกิดได้ เช่น ขาหน้า, ลิ้น, เหนียง, หน้าอก และเต้านม เป็นต้น

การรักษาและการป้องกัน

เมื่อพบว่าสัตว์มีอาการของโรคนี้ ให้รีบตามนายสัตวแพทย์มาตรวจวินิจฉัย และดำเนินการรักษาโดยเร็ว ถ้าซัสสัตว์มักตาย โดยทั่วไปแล้วยาที่ใช้ได้ผลในการรักษา คือ พวเคนนิซิลิน

โดยการเน้นเรื่องสุขาภิบาลที่ดี พยายามอย่าให้สัตว์เกิดบาดแผลขึ้นได้ ในกรณีที่มีบาดแผลเกิดขึ้นให้ทำความสะอาดบาดแผล ด้วยยาฆ่าเชื้อโรคให้สะอาด และหมั่นรักษาบาดแผลให้สะอาดจนแผลหาย

สำหรับการฉีดวัคซีนก็เป็นอีกวิธีที่ช่วยควบคุมป้องกันโรคได้ โดยฉีดในสัตว์ที่มีอายุตั้งแต่ ๖ เดือนขึ้นไป และฉีดซ้ำทุก ๖ เดือน

๕. โรคแท้งติดต่อ หรือโรคบูลเชลโลสิส

โรคแท้งติดต่อเป็นโรคระบาดที่สำคัญโรคหนึ่งของโค, กระบือ, สุกร, แพะ, แกะ และสัตว์เลี้ยงอื่นๆ รวมทั้งคนก็อาจติดโรคนี้ได้ โรคนี้มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม เพราะโรคนี้จะทำให้ปริมาณของน้ำนมที่ควรได้ลดลงเนื่องจากแม่โคแท้ง ซึ่งทำให้ต้องสูญเสียชีวิตลูกโคไปด้วย

นอกจากนี้ก็จะทำให้เกิดปัญหาการผสมไม่ติด ทำให้การจัดการแผนการผสมพันธุ์เสียไป นอกจากนี้ในแม่โคบางตัวหลังจากแท้งลูกแล้ว จะเกิดโรคมดลูกอักเสบตามมา ทำให้เสียสุขภาพ และอาจตายได้

สาเหตุและอาการ

โรคแท้งติดต่อ มีสาเหตุมาจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่ง ซึ่งพบเชื้อแบคทีเรียนี้ได้ในสัตว์เกือบทุกชนิด แต่ส่วนใหญ่มักพบเกิดกับโคเท่านั้น การติดต่อของเชื้อแบคทีเรียนี้เกิดได้หลายทาง คือ

๑. โดยการกินอาหาร และน้ำที่มีเชื้อนี้ปะปนอยู่
๒. โดยการเลียสิ่งที่ขับออกทางช่องคลอดของโคตัวเมียที่เป็นโรค
๓. โรคติดต่อกันได้โดยเชื้อเข้าทางบาดแผลที่ผิวหนัง
๔. เชื้ออาจเข้าทางนัยน์ตาได้ในขณะที่แม่โคเป็นโรค กวัดแกว่งหางแล้วถูกันนัยน์ตา
๕. โรคติดต่อกันได้โดยการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ
๖. โรคติดต่อกันโดยใช้น้ำเชื้อจากพ่อโคที่เป็นโรคแล้วนำไปผสม
๗. ลูกโคติดโรคโดยการกินน้ำนมจากแม่โคที่เป็นโรค นอกจากนี้โรคอาจติดต่อกับแม่โคตัวหนึ่งไปยังแม่โคอีกตัวหนึ่งได้ ในระหว่างรีดนม

เมื่อสัตว์รับเชื้อ เข้าสู่ร่างกายแล้วประมาณ ๓ สัปดาห์ถึง ๖ เดือน ก็จะแสดงอาการเป็นโรคออกมา คือ แม่โคมักจะแท้งลูกหลังจากตั้งท้องได้ ๕ เดือน แต่ถ้าไม่แท้งจะได้ลูกที่อ่อนแอ การแท้งไม่จำเป็นต้องเกิด ทุกๆ ท้อง หลังจากแท้งมักจะเกิดรกค้าง และมดลูกอักเสบ ตามมาเสมอ มดลูกอักเสบถ้าเป็นชนิดเฉียบพลันอาจเกิด โลหิตเป็นพิษ และทำให้แม่โคตายได้ ถ้ามดลูกอักเสบเป็น แบบเรื้อรังจะทำให้ผสมไม่ติด ซึ่งการผสมไม่ติดนี้ อาจจะ เป็นชั่วคราว หรือถาวรตลอดก็ได้ นอกจากนี้ก็มีอาการ สุขภาพทรุดโทรม น้ำหนักลด บวมที่ข้อ และแม่โคจะมี อาการเต้านมอักเสบด้วย

ซากลูกแพะที่แท้งออกมาจากแม่แพะที่เป็นโรคแท้งติดต่อ

อาการพ้อโค จะมีอาการอัมพาตอักเสบ บวม โตกว่าประมาณ ๓ เท่า และจะเจ็บปวดมาก ต่อมาลูก อัมพาตจะเกิดเนือตาย และใช้งานไม่ได้ ถ้าลูกอัมพาตเกิด การอักเสบ และถูกทำลายไปทั้ง ๒ ลูก จะทำให้พ้อโคตัว นั้นผสมไม่ติดเป็นหมัน แต่ในรายที่ลูกอัมพาตถูกทำลายไป เพียงลูกเดียว อีกลูกหนึ่งยังทำหน้าที่ได้ตามปกติ พ้อโค ตัวนี้ก็ยังผสมติด แต่จะเป็นตัวแพร่เชื้อต่อไป ถ้ายังใช้เป็น พ้อพันธุ์อยู่โดยการผสมตามธรรมชาติ และโดยการผสมเทียม

อาการอัมพาตอักเสบและบวมที่ถุงหุ้มอัมพาตในพ้อพันธุ์ที่เป็นโรคแท้ง (ที่มา: <http://www.fao.org/docrep/003/t0756e/T0756E06.htm>)

การรักษาและการป้องกัน

เมื่อโคป่วยหรือผสมไม่ค่อยติด และสงสัยว่าจะเป็นโรคนี้ควรติดต่อนายสัตวแพทย์ให้มาทำการตรวจรักษา ซึ่งในปัจจุบันนี้ยังไม่มียา รักษาโรคนี้ได้ผล การควบคุมโรคแท้งติดต่อนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัย ๓ ประการคือ

๑. การสุขาภิบาล
๒. การฉีดวัคซีนให้กับสัตว์
๓. การตรวจเลือด และกำจัดสัตว์ที่เป็นโรคออกไป

ที่มา: http://www.pornchaiinter.com/CM_Illo๓.html

การสุขาภิบาล

หมายถึง การแยกสัตว์ป่วยออก, เมื่อมีการแท้งให้รีบเผา หรือฝังซากลูกโคตลอดจนรก และสิ่งขับถ่ายจากมดลูก, และให้ใช้ยาฆ่าเชื้อโรคในบริเวณนั้นให้ทั่ว โคทุกตัว และสัตว์อื่นๆ ที่อยู่ในฟาร์ม ให้ทำการตรวจเลือดทันที แล้วกำจัดตัวที่เป็นโรครอก และให้ทำการตรวจซ้ำหลังจากนั้น ๓๐ วัน แม่โคต้องแกไถ่ตลอดให้แยกออกกักขังไว้ต่างหากจนกระทั่งคลอด ทั้งนี้เพราะแม่โคบางตัวที่เป็นโรคนี้นั้น บางครั้งเมื่อตรวจเลือดจะให้ผลลบจนกว่าจะคลอดหรือแท้งลูก

การฉีดวัคซีนป้องกันโรค

ซึ่งมีวัคซีนอยู่หลายแบบ จะเริ่มฉีดให้ได้ตั้งแต่ อายุ ๑-๘ เดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของสัตวแพทย์ว่าจะใช้ วัคซีนแบบไหน แต่โดยทั่วไป นิยมใช้วัคซีนเสตรน S๑๙ แก่โคตัวเมียที่อยู่ในช่วงอายุ ๓-๙ เดือน ซึ่งจะทำให้ภูมิคุ้มกันโรคนานถึง ๕-๘ ปี

ความเกี่ยวข้องในด้านสาธารณสุข

คนสามารถติดโรคนี้ได้ โดยการไปสัมผัสกับสัตว์ที่เป็นโรค หรืออวัยวะสัตว์ที่เป็นโรค เช่น ลูกโคที่แท้งออกมา, รก หรือติดโรคโดยการกินน้ำนมจากสัตว์ที่เป็นโรคโดยไม่ได้ทำการพาสเจอร์ไธเสียก่อน คนที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับสัตว์ เช่น นายสัตวแพทย์, เกษตรกรที่เลี้ยง, คนทำงานโรงฆ่าสัตว์, คนทำผลิตภัณฑ์จากสัตว์ มักจะพบเป็นโรคนี้นี้เสมอ

ตารางแสดงข้อมูลสรุปเกี่ยวกับวัคซีนป้องกันโรคระบาดในโค

โรค	ชนิดวัคซีน	การเก็บรักษา	ขนาดที่ใช้	ตำแหน่งที่ฉีด	อายุสัตว์ที่ใช้	ความคุ้มโรค	การแพ้วัคซีน(ที่อาจมีโอกาพบ)	การแพ้วัคซีน	หมายเหตุ
โรคแอนแทรกซ์ (โรคกาฬ)	เชื้อเป็น	เก็บได้นาน ๘ เดือนหลังวันผลิตที่อุณหภูมิห้อง	๑ ซีซี	คอ, ใต้หนัง	๖ เดือน	๑ ปี	สัตว์จะมีไข้ ๒-๓ วัน ชิม เบื่ออาหาร ตำแหน่งที่ฉีดจะบวมแดง	สัตว์จะหายได้เองถ้าไม่มีโรค แทรกซ้อนและควรให้สัตว์ได้พักผ่อน	ในบริเวณที่ไม่เคยมีการระบาดของโรคเลย อาจไม่จำเป็นต้องฉีด ถ้ามีการระบาดเกิดขึ้นในจังหวัดใกล้เคียง ควรฉีดป้องกันไว้ถ้าที่ใดเคยมีการระบาดแล้ว ควรฉีดซ้ำทุกที่
โรคคอบวม(ไฮโมรจิกเซพติซีเมีย)	เชื้อตาย	เก็บในที่มืดและเย็นได้นาน ๑ ปี	๓ ซีซี	คอ, ใต้หนัง	๖ เดือน	๖ เดือน	มีอาการสั่น น้ำลายไหล หายใจไม่สะดวก กระวนกระวาย	ใช้ยาอะดรีนาซีน อะโทรปีนสเตียรอยด์	ควรรับแจ้งสัตวแพทย์ทันทีที่เกิดการแพ้วัคซีน

โรค	ชนิดวัคซีน	การเก็บรักษา	ขนาดที่ใช้	ตำแหน่งที่ฉีด	อายุสัตว์ที่ใช้	ความคุ้มโรค	การแพ้วัคซีน(ที่อาจมีโอกาพบ)	การแพ้วัคซีน	หมายเหตุ
โรคปากและเท้าเปื่อย	เชื้อตาย มี ๓ ไทป์ โอ,เอ, เอเซียวัน	เก็บในที่มืดเย็น ๒-๔°C นาน ๑ ปี	แต่ละไทป์ ๕ ซีซี	คอ, ใต้หนัง	๖ เดือน	๖ เดือน	-	-	สามารถฉีดทั้ง ๓ ไทป์ พร้อมกัน หรือฉีดแยกแต่ละไทป์ โดยห่างกัน ๒ สัปดาห์ก็ได้
โรคไขยา	เชื้อตาย	เก็บในที่มืดและเย็นได้นาน ๖-๘ เดือน	๕ ซีซี	คอ, ใต้หนัง	๖ เดือน(ถ้าอายุไม่ถึง ๖ เดือนให้ฉีดซ้ำอีกครั้ง ห่างจากครั้งแรก ๑ เดือน)	๖ เดือน	หลังฉีด ๑-๒ วัน บริเวณที่ฉีดจะบวมแดงซึ่งจะค่อยๆหายไปเอง บางรายเป็นอยู่หลายวันทำให้สัตว์เดินไม่สะดวกแต่ไม่เป็นอันตราย	-	-
โรคแท้งติดต่อ	เชื้อตาย สเตรณ ๔๕/๒๐ และ ๑๙	เก็บในที่มืด ๒-๘ องศาฟาเรนไฮต์	๑ ซีซี	คอ, ใต้หนัง	๓-๙ เดือน	๕-๘ ปี	-	-	กรณีที่สงสัยว่ามีโรคเกิดในฟาร์มให้แจ้งสัตวแพทย์ไปทำการตรวจเลือด

การควบคุมและป้องกันโรค

ผู้เลี้ยงโคต้องรู้จักการควบคุมป้องกันโรคที่สำคัญในการเลี้ยงโคระยะต่างๆ โปรแกรมการปฏิบัติด้านสุขภาพโคโดยสรุปตามตาราง การดำเนินการดังกล่าวให้ปฏิบัติตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ในพื้นที่หรือติดต่อให้สัตวแพทย์เป็นผู้ดำเนินการให้

ตารางแสดงการควบคุมป้องกันโรคที่สำคัญในการเลี้ยงโคระยะต่าง ๆ

การปฏิบัติ/อายุ	๔ สัปดาห์	๓-๘ เดือน	๔ เดือน และ ทุก ๔ เดือน	๖ เดือน และ ทุก ๖ เดือน	ทุกปี	แม่พันธุ์ (๑ เดือนก่อนผสม/ก่อนคลอด)
ถ่ายพยาธิ	ฉีด/ กรอก					
ฉีดวิตามิน AD๓E*						๕ มล. เข้ากล้ามเนื้อ
ฉีดวัคซีนโรคแท้งติดต่อ (Brucellosis)		๒ มล. ใต้หนัง				
ฉีดวัคซีนโรคคอบวมหรือโรคเฮโมฯ				๑ มล. เข้ากล้ามเนื้อ		
ฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย			๒ มล. ใต้หนัง			
ฉีดวัคซีนโรคแอนแทรกซ์					๑ มล. ใต้หนัง	
ฉีดวัคซีนโรคไข้ชา**				๕ มล. ใต้หนัง		
ทดสอบวัณโรค					ปลูกเชื้อได้โคนหาง	
ตรวจโรคแท้งติดต่อ					เจาะเลือด	
ตรวจโรคพารา ที.บี.					เจาะเลือด	

หมายเหตุ : * สำหรับแม่โคที่ให้หญ้าแห้งหรือฟางเป็นเวลานานๆ

** เฉพาะพื้นที่ที่เคยมีการระบาด

การสังเกตพฤติกรรมโคป่วย

ผู้เลี้ยงควรสังเกตความผิดปกติภายในฝูงตลอดเวลา เช่น การกินอาหาร การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ พฤติกรรมของโคที่มีสุขภาพปกติและโคป่วย

ตารางแสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมโคปกติกับโคที่เริ่มป่วย

พฤติกรรมปกติ	พฤติกรรมเริ่มป่วย
เมื่อปล่อยแปลง จะแทะเล็มหญ้าติดต่อกันประมาณ ๑-๓ ชั่วโมง แล้วหยุดนิ่ง (อาจยืนหรือนอน) ประมาณ ๑๐-๒๐ นาที จากนั้น เริ่มเคี้ยวเอื้อง ประมาณ ๑๐-๒๐ นาทีแล้วก็ลงมือแทะเล็มหญ้า สลับกันไป ในวันหนึ่งๆ โคจะต็มน้ำ ๓-๔ ครั้ง ถ้าแปลงหญ้าไม่ สมบูรณ์วัวจะใช้เวลาแทะเล็มหญ้ามามากที่สุด อาจจะแทะเล็มหญ้า ตลอดวัน (ถ้ายังไม่อิ่ม) โดยไม่หยุดพักนิ่งและเคี้ยวเอื้องเลย	เมื่อปล่อยแปลงจะยืนนิ่งใต้ต้นไม้ตลอดเวลา โดยไม่แทะเล็มหญ้าและไม่เคี้ยวเอื้อง
เมื่ออยู่ในคอก จะเคี้ยวเอื้องและหยุดนิ่งสลับกันไป ขณะหยุดนิ่ง อาจยืนหรือนอน บางครั้งก็หลับตาแต่หูและหางยังคงกระดิกไล่ แมลงตลอดเวลา	ขณะอยู่ในคอกไม่เคี้ยวเอื้องเลย ไม่แกว่ง หางไล่แมลง ยืนหรือนอนซึมตลอดเวลาไม่ ชอบเคลื่อนไหว
ปัสสาวะปกติมีสีใส หรือสีเหลืองอ่อนๆ	ปัสสาวะมีสีขุ่น หรือเหลืองเข้ม หรือเหลือง ปนเขียวมีเลือดปน
ปกติโคถ่ายอุจจาระวันละประมาณ ๘ ครั้ง คือ กลางวัน ๕ ครั้ง กลางคืน ๓ ครั้งรวมอุจจาระหนักประมาณ ๔-๕% ของ นน.ตัว ลักษณะอุจจาระขึ้นอยู่กับชนิดอาหารถ้ากินหญ้าอย่างเดียว จะมีสี เขียว กลิ่นไม่เหม็นมาก	อุจจาระเหลว สีแดงหรือมีเลือดปน ถ่ายเป็น มูกหรือเป็นเม็ด มีกลิ่นเหม็นมากมีพยาธิปน
การเต้นของหัวใจปกติ ๖๐-๗๐ ครั้ง/นาที	หัวใจเต้นช้าหรือเร็วกว่าปกติ
การหายใจปกติ ๑๕-๓๐ ครั้ง/นาที	หายใจหอบถี่ หรือหายใจเบาๆ นานๆ ครั้ง
อุณหภูมิร่างกายโคปกติอยู่ระหว่าง ๓๘-๓๙ องศาเซลเซียสวัดโดย ใช้ปรอทสอดที่ทวารหนัก	อุณหภูมิร่างกายสูงกว่าปกติ

หมายเหตุ : * สำหรับแม่โคที่ให้หญ้าแห้งหรือฟางเป็นเวลานานๆ ** เฉพาะพื้นที่ที่เคยมีการระบาด

ความคุ้มค่าในการลงทุน

ต้นทุนในการผลิต(แม่โค ๑ ตัว)

ค่าแม่พันธุ์โคเนื้อ ตัวละ ๒๕,๐๐๐ บาท ระยะการให้ลูก ๑๐ ปี ต้นทุนต่อตัวต่อปี	เป็นเงิน	๒,๕๐๐ บาท
ค่าโรงเรือน	เป็นเงิน	๕,๐๐๐ บาท
ค่าอาหารเสริมแร่ธาตุ	เป็นเงิน	๓,๐๐๐ บาท
ค่าเวชภัณฑ์	เป็นเงิน	๑,๐๐๐ บาท
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	เป็นเงิน	๑,๐๐๐ บาท
รวม ๑๒,๕๐๐ บาท		

ผลตอบแทน เกษตรกรจะมีรายได้จากการจำหน่ายลูกโค ช่วงเวลา ๒ ปี แม่โค ๑ ตัว จะให้ลูกประมาณ ๑ ตัว จำหน่ายได้ในราคาตัวละ ๒๐,๐๐๐ บาท

กำไรสุทธิ ๒๐,๐๐๐-๑๒,๕๐๐=๗,๕๐๐ บาท (เฉลี่ย

สถานการณ์โคเนื้อ

สถานการณ์ของโคเนื้อโลก

การปศุสัตว์ของโลกในปัจจุบันได้ผ่านการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตเป็นอย่างมาก เนื่องจากระบบปศุสัตว์ต้องยกระดับให้สอดคล้องกับปริมาณความต้องการของประชากรโลก ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโลก การขยายตัวของเมืองที่รวดเร็ว และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ที่เกิดขึ้น โดยการปศุสัตว์เป็นกิจกรรมเพื่อสร้างอาหารและความมั่นคงทางอาหาร สร้างอาชีพและรายได้ในกลุ่มประเทศผู้ผลิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา โดยข้อมูลทางสถิตินั้นการปศุสัตว์เป็นกิจกรรมหาเลี้ยงชีพให้กับประชากรโลกราว ๑,๐๐๐ ล้านคน ซึ่งกระจายอยู่ในทวีปเอเชียทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ร้อยละ ๒๗) และเอเชียใต้ (ร้อยละ ๓๗) และเมื่อพิจารณาจากผลผลิตมวลรวมประชาชาติภาคการเกษตรพบว่า ผลผลิตจากปศุสัตว์เป็นผลผลิตที่ครองส่วนแบ่งมากที่สุดราวร้อยละ ๔๐

การปศุสัตว์ในภาพรวมของโลกนั้นสามารถพบได้จากรายงาน OECD-FAO Agricultural Outlook ๒๐๑๖ - ๒๐๒๕ ซึ่งได้วิเคราะห์สถานการณ์ปศุสัตว์โลกในอนาคตไว้ว่า ตลาดเนื้อสัตว์นั้นยังคงรักษาความเข้มแข็ง ราคาธัญพืชยังคงอยู่ในระดับต่ำเหมือนเดิม ต้นทุนอาหารสัตว์ก็ยังคงมีความผันผวนสูงในช่วง ทศวรรษที่ผ่านมา ในปี ค.ศ. ๒๐๒๕ ผลผลิตเนื้อสัตว์ของโลกมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ๑๖% เมื่อเปรียบเทียบกับ ๑๔ ปี ค.ศ. ๒๐๑๓ - ๒๐๑๕ ในส่วนประเทศกำลังพัฒนาคาดว่า ผลผลิตเนื้อสัตว์ส่วนใหญ่จะเพิ่มขึ้นทั้งหมด โดยผ่าน การใช้โปรตีนเข้มข้นมากขึ้นในอาหารปศุสัตว์ เนื้อสัตว์ปิกเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการเติบโตของผลผลิต เนื้อสัตว์โดยรวม เพื่อรองรับความต้องการทั่วโลกที่เพิ่มขึ้น โดยต้นทุนการผลิตต่ำและราคาสินค้าที่ลดลงมีส่วน ทำให้เนื้อสัตว์ปิกเป็นตัวเลือกสำหรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในประเทศกำลังพัฒนา ในส่วนของเนื้อวัวคาดหวัง ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. ๒๐๑๖ เนื้อหมูจะเพิ่มขึ้นภายหลัง ค.ศ. ๒๐๑๖ โดยประเทศจีนเป็นตัวขับเคลื่อน หลัก รวมทั้งเนื้อแกะคาดว่าจะมีผลผลิตที่เพิ่มขึ้น โดยเนื้อแกะคาดว่าจะขยายตัว ๒.๑% ต่อปีซึ่งเป็นอัตราที่สูง กว่าทศวรรษที่ผ่านมาโดยจีน ปากีสถาน ชูแดน และออสเตรเลีย

การบริโภคเนื้อสัตว์ทั่วโลกต่อคน/ปี คาดว่าจะเพิ่มขึ้น ๓๕.๓ กิโลกรัม (r.w.e) ภายในปี ค.ศ. ๒๐๒๕ ซึ่งเพิ่มขึ้น ๑.๓ กิโลกรัมต่อวัน เมื่อเทียบกับช่วงปี ค.ศ. ๒๐๑๓ - ๒๐๑๕ ซึ่งสัดส่วนการบริโภคที่เพิ่มขึ้น จะเกี่ยวข้องกับสัตว์ปิกเป็นหลัก อีกทั้งการระบาดของโรคในสัตว์ที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและรวดเร็วและนโยบาย ทางการค้ายังคงเป็นปัจจัยที่ขับเคลื่อนวิวัฒนาการและพลวัตในตลาดเนื้อสัตว์โลก

ปัญหาและอุปสรรคของการปศุสัตว์โลก ความต้องการในการบริโภคที่เพิ่มขึ้นก่อให้เกิดการขยายตัวของภาคการปศุสัตว์ซึ่งส่งผลให้เกิด การขยายตัวของอุตสาหกรรมปศุสัตว์ซึ่งเปลี่ยนจากสภาพการทำปศุสัตว์แบบวิถีชนบทสู่การสร้างลักษณะ การปศุสัตว์แบบธุรกิจซึ่งก่อให้เกิดสภาพปัญหาดังนี้

๑) สภาพทางการเงินและเทคโนโลยีการเปลี่ยนผ่านจากระบบปศุสัตว์ดั้งเดิมเพื่อเข้ามาสู่ ลักษณะของปศุสัตว์แบบอุตสาหกรรม มักพบกับปัญหาสำคัญคือ “ต้นทุนทางการเงินและต้นทุนทาง เทคโนโลยี” เนื่องจากประเทศผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีความเสียเปรียบทางเทคโนโลยี รวมถึงสภาพทุนและกำลังเงินที่มีไม่มากนัก โอกาสในการพัฒนาเป็นไปได้ยาก ทำให้ผู้ผลิตรายเล็กไม่สามารถ จัดหาอาหาร

คุณภาพดีรวมถึงการรักษาความสะอาด นอกจากนี้สภาพทางโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดจากการพัฒนาประเทศ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ไม่เจริญมากนัก เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการปศุสัตว์ทั้งสิ้น ทั้งนี้บทบาทภาครัฐที่สำคัญมักแสดงให้เห็นในรูปแบบการเป็นกลไกในการขับเคลื่อนตลาดกลางสินค้า เพื่อให้ผู้ค้ารายย่อยหรือปศุสัตว์ขนาดเล็กและขนาดกลางสามารถเข้าสู่ตลาดที่มีการแข่งขันได้มากขึ้น โดยในทางทฤษฎี นั้นปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจสามารถอธิบายได้ว่าเกิดจาก “ความเสียเปรียบจากต้นทุนทางธุรกรรม (Transaction cost)” ทำให้ปศุสัตว์ขนาดเล็กหรือขนาดกลางจำเป็นต้องแบกรับภาระของต้นทุนมากกว่าปศุสัตว์ และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จากต้นทุนทางธุรกรรมที่สูงทำให้ปศุสัตว์ในประเทศกำลังพัฒนามักสร้าง ผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อลดค่าใช้จ่ายของตนเอง เช่น การปล่อยของเสียโดยไม่รับผิดชอบ การบุกรุกพื้นที่เพื่อเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ดังนั้นหน้าที่หลักภาครัฐในการช่วยเหลือการปศุสัตว์ขนาดเล็กและขนาดกลาง คือ การพยายามแบ่งเบาภาระต้นทุนทางธุรกรรม เช่น การสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้เกิด ความรวดเร็วในการขนส่ง การสร้างตลาดกลางเพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันได้ของปศุสัตว์รายเล็ก สำหรับเงินช่วยเหลือหรือเงินอุดหนุนเป็นทางเลือกที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งสามารถใช้ได้ในระยะสั้น เป็นบางโอกาสเท่านั้น

๒) สุขภาพชีวิตความเป็นอยู่และอาหารในการทำปศุสัตว์ นอกเหนือจากความต้องการ ที่เพิ่มขึ้นในการบริโภคนั้น ในปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับคุณภาพของผลิตผลอย่างต่อเนื่องในหลายปีที่ผ่านมา ทั้งนี้คุณภาพของสินค้าผลิตภัณฑ์ประเภทเนื้อสัตว์เป็นผลโดยตรงมาจากสุขภาพในขณะมีชีวิตอยู่ของสัตว์เลี้ยง สุขภาพที่ดีสะท้อนให้เห็นคุณภาพในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้อาหารและดูแลสุขลักษณะ จะเห็นได้ว่าความเชื่อมโยงของคุณภาพเนื้อสัตว์เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูและอาหารอย่างลึกซึ้ง

๓) พฤติกรรมการเลือกผลิตภัณฑ์และความใส่ใจต่อสุขภาพ ประเด็นความปลอดภัยของ ผลิตภัณฑ์เนื้อเป็นความกังวลหลักที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อสูงหรือ กลุ่มผู้บริโภคในประเทศร่ำรวยนั่นเอง โดยประเด็นเรื่องความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการกล่าวถึงมีดังนี้

๓.๑) ความปลอดภัยของเนื้อสัตว์และการเกิดใหม่ของโรคจากสัตว์สู่คน ในช่วงหลายปี ที่ผ่าน มาโรคระบาดในสัตว์ที่สามารถติดต่อสู่มนุษย์มีปริมาณมากขึ้น เช่น ไข้หวัดนก โรคซาร์ เป็นต้น ทำให้เกิดความตื่นตัวเรื่องความปลอดภัยของเนื้อสัตว์ และการทำปศุสัตว์เป็นที่จับตามองอย่างกว้างขวาง รวมถึงประเด็นความอ้วนหรือไขมันสัตว์ซึ่งเป็นแหล่งสะสมสารตกค้างที่ส่งผลโดยตรงต่อผู้บริโภคเนื้อสัตว์ ทำให้เกิดการพัฒนาและวิจัยวิธีการใหม่ๆ ในการรับมือกับสภาพปัญหาและความกังวลที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดระบบมาตรฐาน ขึ้น เช่น HACCP หรือมาตรฐานการผลิตอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นที่ยอมรับในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา พฤติกรรม การบริโภคที่เปลี่ยนไปส่วนหนึ่งมาจากความทันสมัยของเทคโนโลยีที่ ทำให้การส่งผ่านข้อมูลข่าวสารเป็นไป อย่างสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ทำให้แรงกดดันจากความกังวลของผู้บริโภคส่งผ่านไปยังผู้ผลิตมากขึ้น

๓.๒) สารตกค้างจากการปศุสัตว์และเชื้อดื้อยา ประเด็นสารตกค้างเนื่องจากการปศุสัตว์ ที่มักกล่าวถึงได้แก่ ยารักษาโรค เช่น ยาต้านจุลชีพซึ่งหากเกิดการดื้อยาเชื้อโรคอาจกลายพันธุ์และสามารถ ติดต่อไปยังมนุษย์ได้ และระบบการให้ฮอร์โมนเพื่อการสร้างการเจริญเติบโต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในไก่และสุกร ซึ่งองค์การอนามัยโลก (WHO) และสหภาพยุโรป ต่างออกกฎข้อบังคับเรื่องการทำปศุสัตว์ โดยห้ามใช้ยาปฏิชีวนะในปริมาณสูงเพราะอาจก่อให้เกิดการกลายพันธุ์ของเชื้อโรคและมีการตกค้างของสารเคมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวยาที่สามารถใช้ร่วมกับมนุษย์ได้ โดยสั่งห้ามในการทำปศุสัตว์โดยเด็ดขาด ซึ่งทั้งสองแห่งพยายามสร้างกระบวนการการตรวจสอบและกีดกันทางการค้า ซึ่งในระยะเริ่มต้น (กลางทศวรรษที่ ๙๐) กระบวนการดังกล่าวถูกต่อต้านจากผู้ผลิตอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามกระแสความเห็นด้วยจากผู้บริโภค ทำให้หลายประเทศต่างใช้แนวทางเดียวกันในการสร้างนโยบายเพื่อลดบทบาทของสารเคมีและฮอร์โมน จนถึง ปัจจุบัน นโยบายดังกล่าวสามารถบังคับใช้ได้จริงเกือบทั่วภูมิภาคในโลก

๓.๓) การตัดแต่งพันธุ์กรรม เทคโนโลยีชีวภาพเป็นผลพวงจากการพัฒนาของ เทคโนโลยี ที่มี ผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคอย่างมาก ทั้งนี้คาดว่าเทคโนโลยีชีวภาพครอบคลุมความหมาย อย่างกว้างขวาง อาทิ การผสมเทียม การปลูกถ่ายตัวอ่อน การตัดแต่ง พันธุ์กรรม รวมไปถึงการโคลนนิ่ง ซึ่งเป็น ขอบข่าย ความรู้ที่ยังไม่ชัดเจน การนำวิทยาการเหล่านี้มาใช้

จึงเสี่ยงต่อความไม่ปกติที่อาจเกิดขึ้น จากความเข้าใจที่ยังไม่ชัดเจนได้ ดังนั้นกระบวนการส่วนใหญ่ที่เป็นเทคโนโลยี ขั้นสูงมักเป็นกระบวนการที่อยู่ในขั้นการทดลอง นอกจากนี้ประเด็นการเลี้ยงสัตว์ด้วยอาหารที่ได้จากพืชผ่านการ ตัดแต่งพันธุ์กรรมยังเป็น ประเด็นที่ได้รับความกังวลจากผู้บริโภคเช่นกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า การตัดแต่งพันธุ์กรรมอาจ นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในสัตว์ที่บริโภคอาหารเหล่านี้เข้าไป ดังนั้นทั่วโลกจึงพยายามอย่างยิ่งในการพัฒนา ค้นคว้า และวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ทันสมัยในการปรับปรุงพันธุ์

ทั้งหมดที่กล่าวมาในส่วนของปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพรวมของปศุสัตว์ในโลกปัจจุบันเกิดขึ้นมาจาก ลักษณะความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่การพัฒนา ในการทำปศุสัตว์เพื่อตอบสนอง ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกในช่วงราว ๓๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งจะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงมีความเป็น พลวัตรและไม่แน่นอนอย่างเห็นได้ชัด โดยแรงกดดันที่เกิดขึ้นกับประเทศผู้ผลิตปศุสัตว์โดยส่วนใหญ่มักเกิดจาก ความต้องการบริโภคที่มากขึ้น และปัจจัยด้านเทคโนโลยีเป็นส่วนผลักดันหลักที่สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับปัจจัย เกื้อหนุนที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงคือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดการแชร์ข้อมูลข่าวสารที่ทั่วถึง รวมทั้งรสนิยมในการบริโภคที่เปลี่ยนไป ทำให้การปศุสัตว์ในโลกปัจจุบันมีความท้าทายอย่างยิ่งในการ ประคับประคองให้เกิดความสมดุลในการพัฒนา นอกจากนี้จากความเอื้ออำนวยของสภาพภูมิอากาศของพื้นที่ ในการทำการปศุสัตว์ส่วนใหญ่ยังก่อให้เกิดโรคในสัตว์เลี้ยงใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องอีกด้วย

ที่มา : https://dld.go.th/th/images/stories/about_us/organization_chart/๒๕๖๑/strategy๒๕๖๑_๒๕๖๕.pdf

สถานการณ์ของโคเนื้อในประเทศไทย

รูปแบบการเลี้ยงโคเนื้อในประเทศไทยมีหลายรูปแบบ เช่น ปลอ่ยแปลง การเลี้ยงแบบผสมผสาน เป็นต้น แต่การเลี้ยงสัตว์มีความเป็นมาในการพัฒนาการเลี้ยง ประเทศไทยมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรโคเนื้อในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ลดลงประมาณ ๓.๓๘ ล้านตัว เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่มีประชากรโคเนื้อประมาณ ๗.๗๙ ล้านตัว (กรมปศุสัตว์, ๒๕๕๙) เนื่องจากมีความต้องการบริโภคเนื้อโคในแต่ละปีเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เป็นเพราะเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อยังประสบปัญหาหลายอย่าง ได้แก่ ขาดความรู้ในการจัดการเลี้ยงดูโคเนื้อ ขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ ทำให้โคได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ การปรับปรุงพันธุ์ยังไม่ทั่วถึง ปัญหาโรคระบาดสัตว์ เช่น โรคปากและเท้าเปื่อย โรคพยาธิเป็นผลทำให้การผลิตโคเนื้อ ยังไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศโดยเฉพาะเนื้อโคคุณภาพสูง (premium grade) ซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพ และความสามารถสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASAEN) มีความสามารถจะผลิตโคพันธุ์และโคเนื้อส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศได้ (สรุปแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโคเนื้อ, ๒๕๕๙) เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างการผลิตโคเนื้อในแต่ละภูมิภาคของประเทศปี พ.ศ. ๒๕๕๘ พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งผลิตโคเนื้อมากที่สุดประมาณร้อยละ ๔๗.๗๖ รองลงมาคือ ภาคกลางร้อยละ ๒๑.๓๖ ภาคเหนือ ร้อยละ ๑๖.๙๑ และภาคใต้ร้อยละ ๑๓.๙๗ เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๔๘ พบว่า มีแนวโน้มลดลง โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรโคเนื้อร้อยละ ๕๒.๔๙ รองลงมา คือ ภาคเหนือร้อยละ ๒๑.๐๐ ภาคกลางร้อยละ ๑๖.๖๓ และภาคใต้ร้อยละ ๙.๘๘ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจำนวนโคเนื้อและปริมาณการผลิตโคเนื้อในประเทศจากสถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี ๒๕๕๙ (ตาราง ๑) โดยที่จำนวนโคเนื้อ หมายถึง จำนวนโคเนื้อที่เกษตรกรเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคเนื้อ ใช้งาน หรือวัตถุประสงค์อื่น ไม่รวมโคนม ปริมาณการผลิตโคเนื้อ หมายถึง จำนวนลูกโคเนื้อที่เกิดทั้งหมดและมีชีวิตอยู่รอดเกิน ๒๔ ชั่วโมง ในรอบปีการผลิต (สถิติการเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๙) จากความเปลี่ยนแปลงของประชากรโคเนื้อที่ลดลงนั้น ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องมีนโยบายการเพิ่มประชากรโคเนื้อให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเนื้อโค เพื่อรองรับตลาดภายในประเทศและประเทศในกลุ่มอาเซียน เช่น สปป.ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย และสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่มีแนวโน้มความต้องการเพิ่มขึ้นทุกๆปี (เฉลิมศักดิ์และคณะ, ๒๐๑๓)

การผลิตโคเนื้อของไทย ปี ๒๕๖๔

คาดว่าปริมาณการผลิต ๑.๔๑ ล้านตัว หรือ ๒๓๖.๐๔ พันตัน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๖๓ร้อยละ ๑.๘๙ เนื่องจากยังคงมีความต้องการโคเนื้อของตลาดในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งตลาดส่งออก โคมีชีวิตไปประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว เวียดนาม เป็นต้น มีความต้องการอย่างต่อเนื่องรวมทั้งความต้องการบริโภคเนื้อโคในประเทศคาดว่าจะเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๖๓ จากสถานการณ์คลี่คลายของการระบาดของโรคโควิด๑๙ ทำให้ธุรกิจภาคบริการ และการท่องเที่ยว สามารถดำเนินการได้มากขึ้น นอกจากนี้ภาครัฐยังมีโครงการต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนการเลี้ยงโคเนื้อ และขยายตลาดส่งออกสู่ต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศจีนและเวียดนามมีความต้องการบริโภคเนื้อโค ทำให้ราคาโคเนื้อที่เกษตรกรขายได้ยังอยู่ในเกณฑ์ดี เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อจึงต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการเลี้ยงโคเนื้อให้มีประสิทธิภาพ และเก็บรักษาแม่พันธุ์โคเนื้อไว้เพื่อเพิ่มผลผลิตโคเนื้อต่อไป ส่งผลให้ปริมาณการผลิตโคเนื้อปี ๒๕๖๔ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นด้วยการนำเข้าและส่งออกโคเนื้อของไทย ปี ๒๕๖๔

ปัจจัยบวก

ตลาดในประเทศเวียดนามและจีน มีความต้องการโคมีชีวิตมากขึ้น ทำให้แนวโน้มราคาโคมีชีวิตสูงขึ้น จึงเป็นโอกาสดีที่ไทยจะสามารถส่งโคขุนมีชีวิตส่งไปขายยังต่างประเทศได้เพิ่มขึ้น โครงการรถไฟ สปป.ลาว-จีน จะเริ่มใช้ในปี ๒๕๖๕ ซึ่งเป็นการสนับสนุนอำนวยความสะดวกให้มีการส่งออกไปยังจีนได้เพิ่มขึ้น และทำให้ต้นทุนโลจิสติกส์ต่ำลง ซึ่งไทยมีโอกาสดำเนินการส่งออกโคมีชีวิตและเนื้อโคไปยังมณฑลต่าง ๆ ของจีนทางรถไฟได้มากขึ้น แต่ต้องเร่งเจรจาในการปลดล็อคปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการส่งออกไปยังจีน

ปัจจัยลบ

ในปี ๒๕๖๔ เปิดเขตการค้าเสรี FTA ไทย-ออสเตรเลียและไทย-นิวซีแลนด์ ส่งผลให้ราคาเนื้อโคนำเข้าต่ำกว่าราคาเนื้อโคคุณภาพในประเทศ จึงส่งผลกระทบต่อไทยที่ไม่สามารถส่งออกเนื้อโคไปขายยังตลาดและร้านอาหารต่าง ๆ ได้ สินค้าโคเนื้อและผลิตภัณฑ์ไทยส่งออกคิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖๔ ของการผลิตทั้งหมด สำหรับการส่งออกโคมีชีวิต ส่วนใหญ่ส่งออกไปยังประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ สปป.ลาว มาเลเซีย โดยเป็นการนำเข้าโคมีชีวิตจากเมียนมามากกว่าร้อยละ ๙๐ เพื่อส่งออก สำหรับการส่งออกเนื้อโคและผลิตภัณฑ์ไทยส่งออกไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สปป.ลาว เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น โดยส่วนใหญ่โคมีชีวิตจะถูกส่งออกไปยัง สปป.ลาว และส่งต่อไปจีน โดยในช่วงไตรมาส ๑-๒ ของปี ๒๕๖๓ ไทยได้รับผลกระทบจาก โรคโควิด-๑๙ โดยตลาดจีนซึ่งเป็นตลาดที่มีความต้องการบริโภคเนื้อโคสูง แต่การส่งออกโคเนื้อระหว่างไทยและจีน เป็นการค้าที่ต้องผ่านประเทศที่สามมาตลอดหลายปีที่ผ่านมา เนื่องจากจีนเข้มงวดในเรื่องการใช้สารเร่งเนื้อแดงในโคเนื้อและแผ้วระวังโรคปากและเท้าเปื่อย ดังนั้น ไทยจึงต้องส่งโคเนื้อผ่านทาง สปป.ลาว ซึ่งปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย แต่เนื่องจากผลกระทบจากมาตรการล็อกดาวน์ ทำให้ด้านชายแดนทางมณฑลยูนนานของจีนปิด ส่งผลให้โคเนื้อที่นำไปขุนที่สปป.ลาว ไม่สามารถส่งออกไปยังจีนได้ จึงมีการชะลอการนำเข้าจากไทยตั้งแต่ปลายเดือนมกราคม ๒๕๖๓ เป็นต้นมา จนกว่าสถานการณ์โรคโควิด ๑๙ จะคลี่คลายและมีการป้องกันที่รัดกุมและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

ที่มา : <https://www.facebook.com/cpffeed/posts/๓๘๕๖๙๑๓๒๐๗๖๖๕๘๔๙/>

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาโคเนื้อ “ด้านการผลิต”

๑. เกษตรกรผู้ผลิตโคเนื้อส่วนใหญ่ในประเทศไทย (รวมทั้งโคเนื้อจากกลุ่มสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อ จังหวัดเพชรบุรี) ยังไม่มีความสามารถในการผลิตโคเนื้อในระดับพรีเมียม ทั้งนี้ ภาครัฐจึงควรให้การสนับสนุนการพัฒนาสายพันธุ์โคเนื้อที่ให้เนื้อคุณภาพดี และได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค รวมทั้งสนับสนุนเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจที่ดีและถูกต้องต่อการพัฒนาการผลิต

๒. ด้านการจัดการดูแลที่ดีทำให้โคเนื้อเจริญเติบโตดี ไม่ป่วย และไม่ต้องใช้ยาต้าน จะช่วยลดต้นทุนในการผลิตของเกษตรกรได้ รวมทั้งขั้นตอนการผลิตพันธุ์สัตว์ต้องได้มาตรฐาน ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานของกรมปศุสัตว์

๓. เกษตรกรผู้ผลิตโคเนื้อส่วนใหญ่ของไทยนิยมเลี้ยงโคเป็นอาชีพเสริม ซึ่งภาครัฐควรปรับโครงสร้างการผลิต ส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงโคเป็นอาชีพหลัก โดยปรับระบบการเลี้ยงเป็น Intensive และเลี้ยงแบบยืนโรง ส่งเสริมการเลี้ยงโคเป็นอุตสาหกรรมปศุสัตว์ครบวงจร มี

๔. การพัฒนาคุณภาพของบุคลากรรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาดำเนินงานฟาร์มต่อจากรุ่นสู่รุ่น หรือในระบบธุรกิจต้องมีความรู้ความเข้าใจตลอดทั้งห่วงโซ่การผลิต

๕. เมื่อพบปัญหาโคป่วยเป็นโรค ในกระบวนการดูแลรักษาเมื่อโคเนื้อป่วยนั้นเกษตรกรหรือเจ้าของฟาร์มควรปรึกษาสัตวแพทย์ซึ่งมีความรู้ความชำนาญ หรืออาจปรึกษาโดยตรงจากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอในท้องที่ เพื่อให้สามารถรักษาโรคได้ตามกระบวนการทางวิชาการที่ถูกต้อง

๖. ควรพัฒนามาตรฐานโรงงานและโรงเชือดแบบ GMP เช่น โรงฆ่าที่ได้มาตรฐาน GMP HACCP และ HALAL รวมทั้งมาตรฐานของการเลี้ยงแบบ GAP

๗. ปัญหาโรคปากและเท้าเปื่อยที่เกิดขึ้นในสัตว์กบ เช่น โค และกระบือ เป็นปัญหาเรื้อรังในพื้นที่เขตติดต่อชายแดนของไทย สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการนำวัวที่ติดโรคลักลอบเข้ามาตามตะเข็บชายแดนทำให้ติดต่อมายังโค กระบือ แพะ และแกะ ที่เลี้ยงภายในประเทศ ดังนั้นภาครัฐโดยกรมปศุสัตว์จึงต้องหาแนวทางการแก้ปัญหาโรคระบาดในโคในระยะยาวร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน พร้อมทั้งหาแนวทางเพิ่มมูลค่าเนื้อสัตว์ด้วยการถนอมครั้งก่อนนำเข้าสู่ระบบโรงฆ่าอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาโคเนื้อ "ด้านการตลาด "

๑. สนับสนุนการสร้างเอกลักษณ์ของเนื้อโคไทย (New brand) เช่น เนื้อจากโคพื้นเมืองที่มีขนาดเล็ก เจริญเติบโตได้ดีในสภาพการปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติอาจจัดเป็น organic beef หรือ natural beef ได้

๒. สนับสนุนการสร้างระบบการผลิตเนื้อโคคุณภาพสูง เพื่อแข่งขันกับตลาดเนื้อโคจากประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ดังนั้นจึงควรผลักดันการผลิตเนื้อโคที่มีคุณภาพของไทยที่มีอยู่แล้วภายใต้แบรนด์ “โคขุนโนนยางคำ” ของจังหวัดสกลนคร ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นโคเนื้อคุณภาพพรีเมียมของไทย แต่เนื่องด้วยมีจำนวนโคที่นำมาผลิตน้อยประกอบกับพื้นที่ที่ทำการเลี้ยงมีไม่มากจึงควรขยายจำนวนโคและพื้นที่การผลิตให้มีมากขึ้นเพียงพอต่อผู้บริโภค

๓. ควรเพิ่มช่องทางการหาตลาดที่ร่วมกับสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่ โดยเฉพาะในตลาดจีนและมาเลเซีย ซึ่งจีนมีการนิยมบริโภคเนื้อโคเพิ่มขึ้นอย่างมาก จากปี ๒๕๕๖ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสในการขยายช่องทางการตลาดโคเนื้อในประเทศ

๔. ส่งเสริมให้มีการขายผลผลิตภัณฑ์โคขุนเนื้อแปรรูปมากกว่าขายแบบมีชีวิต ซึ่งจะสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในประเทศได้มากกว่า

๕. การใช้ประโยชน์ที่ตั้งของไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาเซียน โดยที่จังหวัดมุกดาหาร และ นครพนมเป็นเมืองคู่มิตรกับแขวงสะหวันนะเขต จึงสามารถแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันได้หลายด้านลด ปัญหาเรื่องการค้าโคเถื่อนตามแนวชายแดนไทย ลาว กัมพูชา เช่น การเข้าไปทำฟาร์มเลี้ยงโคขุนในช่วงที่ใกล้ จะจำหน่ายในสะหวันนะเขต ความร่วมมือในการชำแหละ การแปรรูปที่ได้มาตรฐาน และการบรรจุภัณฑ์

๖. ปัจจุบันประเทศที่มีแนวโน้มการบริโภคเนื้อเพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ เมียนมา สปป.ลาว และจีน เมื่อ มีความต้องการบริโภคเพิ่มขึ้นจึงส่งผลทำให้ราคาเนื้อโคสูงขึ้นตามไป จึงเป็นโอกาสที่สำคัญของประเทศไทยใน การพัฒนาศักยภาพการผลิตเพื่อส่งออกไปยังตลาดในประเทศเพื่อนบ้าน

๗. จากความตกลงการค้าเสรีของไทยกับออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ไทยจะต้องลดภาษีนำเข้า เป็นศูนย์ และยกเลิกมาตรการปกป้องพิเศษ ในสินค้ากลุ่มเนื้อวัว เครื่องใน และกลุ่มผลิตภัณฑ์นม เนย เนยแข็ง ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๔ คาดว่าไทยจะนำเข้าโคมีชีวิต เนื้อโคแช่แข็ง และเครื่องในโคแช่แข็งจากออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์มากขึ้น เป็นผลจากการที่เนื้อโคนำเข้าราคาถูกกว่าเนื้อโคในประเทศไทย ดังนั้น เกษตรกรผู้ผลิต โคเนื้อของไทยจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพเทียบเท่ากับเนื้อโคที่ผลิตได้จากออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ และเพื่อ รองรับการเป็นศูนย์กลาง โคเนื้อและผลิตเนื้อของอาเซียนร่วมกับ CLMV ทั้งนี้ภาครัฐควรออกมาตรการ เยียวยา/ช่วยเหลือ และเร่งพัฒนาขีดความสามารถทางการแข่งขันในด้านต่างๆ ได้แก่ พัฒนาศักยภาพการผลิต และการตลาดตลาดโคเนื้อรองรับ ลดต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพสินค้าให้ตรงความต้องการของตลาด พัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน และมีความปลอดภัย รวมถึงส่งเสริมให้แปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อให้มี มูลค่าเพิ่มขึ้น

ที่มา : <https://mgronline.com/smes/detail/๙๖๓๐๐๐๐๑๓๑๙๒๗>

ยุทธศาสตร์โคเนื้อ กรมปศุสัตว์ ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑ - ๒๕๖๕)

กรอบแนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์กรมปศุสัตว์ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕

จากกรอบแนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์กรมปศุสัตว์ดังกล่าว ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายจำเป็นที่จะต้องพัฒนา และปรับปรุงอุตสาหกรรมโคเนื้อทั้งระบบตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาปรับปรุง พันธุ์โคเนื้อ อาหารสัตว์ ไปจนถึงการแปรรูปในโรงงาน/โรงฆ่า และการตลาด โดยมียุทธศาสตร์ ๓ ด้าน ซึ่งในแต่ละยุทธศาสตร์ประกอบไปด้วยกลยุทธ์ต่างๆ และในแต่ละกลยุทธ์จะประกอบไปด้วย ๓ แผนงาน คือ ๑) แผนงานด้านเทคโนโลยี ๒) แผนงานด้านการบริหารจัดการ และ ๓) แผนงานด้านการสร้างแรงจูงใจ

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การรักษาดูแล การบริโภคเนื้อโคไทย

จากข้อมูลปริมาณความต้องการโคเนื้อ ๑.๒ ล้านตัวต่อปี แต่สามารถผลิตได้เพียงประมาณ ๑.๐ ล้านตัวต่อปี และมีการลักลอบนำเข้าเนื้อโคมาบริโภคในประเทศ จึงกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และกลยุทธ์ในการดำเนินการ ดังนี้

เป้าหมาย : รักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงทางอาหารจากเนื้อโคไทย โดยสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการผลิตภายในประเทศ รวมทั้งลดและเลิกการนำเข้าเนื้อโคและโคมีชีวิต

ตัวชี้วัด : ผลิตโคเนื้อเพื่อการบริโภคให้เพียงพอ ๑.๒ ล้านตัวต่อปี และคนไทยได้บริโภคเนื้อโคไม่ต่ำกว่า ๓.๐ กิโลกรัมต่อคนต่อปี โดยมีกรอบการดำเนินการประกอบด้วย ๒ กลยุทธ์ดังนี้

กลยุทธ์ที่ ๑ การสกัดกั้นการนำเข้าเนื้อโคผิดกฎหมาย การใช้สารเร่งเนื้อแดง และการนำเข้าเนื้อโค ประกอบด้วย ๓ แผนงาน

กลยุทธ์ที่ ๒ การสร้างคุณภาพชีวิต ความเชื่อมั่น ความปลอดภัยด้านอาหาร

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การกระตุ้นการเพิ่มประชากรโคเนื้อ

จากข้อมูลผลผลิตโคเนื้อที่ผลิตได้ในประเทศ ประมาณ ๑.๐ ล้านตัวต่อปี ในขณะที่ความต้องการบริโภค คือ ๑.๒ ล้านตัวต่อปี ซึ่งทำให้การผลิตโคเนื้อไม่เพียงพอต่อการบริโภคอยู่ ๐.๒ ล้านตัวต่อปี และการกำหนดเป้าหมายผลิตเพื่อการส่งออกเป็น ๐.๔ ล้านตัว เป้าหมายรวมในการผลิตโคเนื้อเมื่อสิ้นปีที่ ๕ ปีตามยุทธศาสตร์ จะต้องผลิตโคเนื้อในประเทศให้ได้ ๑.๖ ล้านตัว (เพื่อการบริโภค รวมกับการส่งออก) ซึ่งต้องเพิ่มสมรรถภาพการผลิตโคเนื้อ เพิ่มอัตราการเจริญเติบโต เพิ่มความสมบูรณ์พันธุ์ และระบบการสืบพันธุ์ของพ่อ-แม่พันธุ์ ส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อโดยการเติมแม่พันธุ์เพิ่มเข้าในระบบ รวมทั้งการเพิ่มจำนวนโคเนื้อโดยใช้โคนมเพศผู้และโคนมคัดทิ้ง จึงกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และกลยุทธ์ในการดำเนินการ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ ๑ การเพิ่มปริมาณโคเนื้อทั้งระบบ

กลยุทธ์ที่ ๒ การสร้างความมั่นคงในอาชีพให้แก่เกษตรกรและองค์กรเกษตรกร

กลยุทธ์ที่ ๓ การสร้างมูลค่าเพิ่มตลอดห่วงโซ่การผลิตและการสร้างโอกาสจากผลเนื้อมาเข้า

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การบริหารจัดการฟาร์มอาหารสัตว์และอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ

ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตฟาร์มอาหารอันดับต้นของโลก มีสต็อกแหล่งวัตถุดิบอาหารสัตว์ในปริมาณมาก ราคาถูกและมีผลพลอยได้จากอุตสาหกรรมเกษตรมหาศาล เช่น มันส ำปะหลัง ข้าว ข้าวโพด ปาล์มน้ำมัน สับปะรด ควรใช้ประโยชน์เป็นอาหารโคเนื้อเพื่อแก้ไข ปัญหาประสิทธิภาพการผลิตและต้นทุนการผลิตโคเนื้อ ซึ่งหากรัฐบาล ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการเก็บเกี่ยวและแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ได้อย่างเต็มศักยภาพ ประเทศไทยจะสามารถใช้เป็นผลิตภัณฑ์อาหารเลี้ยงประชากรโคเนื้อได้กว่า ๑๖ ล้านตัวต่อปี ซึ่งจะส่งผลให้โคมีชีวิต เนื้อโค และผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองความต้องการบริโภคเนื้อโคของเอเชียที่เพิ่มมากขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและ นักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางการค้าโคเนื้อของเอเชีย

เป้าหมาย: ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงโคเนื้อ ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม การจัดการด้านอาหารโคเนื้อ

กลยุทธ์ที่ ๑ การปฏิรูประบบการผลิตการเก็บเกี่ยวการแปรรูปและถนอมรักษาฟาร์มอาหารและเศษเหลือจากอุตสาหกรรมเกษตรเชิงพาณิชย์

กลยุทธ์ที่ ๒ การใช้ประโยชน์นวัตกรรมอาหารสัตว์และระบบการจัดการให้อาหารโคเนื้อ

สถานการณ์ของโคเนื้อในจังหวัดยะลา

ปัจจุบันอาชีพด้านการปศุสัตว์ยังเป็นที่ต้องการของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดยะลา อันเนื่องมาจากการขยายตัวของเมืองจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการเปิดประตูการค้าสู่อาเซียน ปริมาณความต้องการในการบริโภคในพื้นที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ส่งผลให้เกิดปัญหาความไม่มั่นคงด้านอาหารในอนาคต อีกทั้งการเปิดรองรับด้านอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลในพื้นที่ จำเป็นต้องมีการจัดการห่วงโซ่อุปทานในการผลิตอาหารเพื่อการบริโภค การส่งออก และการป้องกันวัตถุดิบสู่อุตสาหกรรมฮาลาล จากการศึกษาการผลิตโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดยะลา เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมือง และมีการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์เพียงร้อยละ ๓๐ ส่วนใหญ่ยังมีการเลี้ยงรูปแบบธรรมชาติ ยังใช้พ่อพันธุ์ในการคุมฝูง ทำให้ได้ผลผลิตต่ำไม่จูงใจเกษตรกรผู้เลี้ยง ประกอบกับเกษตรกร มีปัญหาอุปสรรคในด้านขาดแคลนเงินทุน แม่พันธุ์โคเนื้อที่มีคุณภาพ อาหารสัตว์พืชอาหารสัตว์และความรู้ในการจัดการเลี้ยงโคเนื้อทั้งระบบ

การส่งเสริมการผลิตโคเนื้อคุณภาพ เพื่อลดปัญหาการผลิตที่มีพื้นที่การถือครองขนาดเล็ก แก้ปัญหาเกษตรกรผลิตในลักษณะต่างคนต่างทำ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ขาดอำนาจต่อรอง ขาดการจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) และปัญหาการเข้าถึงองค์ความรู้และเทคโนโลยี ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่ม และการบริหารจัดการร่วมกัน ด้วยการสนับสนุนเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงโคเนื้อ คุณภาพและสามารถเชื่อมโยงตลาดอย่างเป็นระบบ สร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ เพิ่มปริมาณการผลิตโคเนื้อและความมั่นคงทางอาหาร สร้างรายได้แก่เกษตรกรอย่างยั่งยืน โดยจังหวัดยะลามีเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อ ปี ๒๕๖๓ จำนวน ๑๕,๙๖๐ ราย มีจำนวนโคเนื้อทั้งหมด ๕๘,๙๐๗ ตัว

ตารางแสดงปริมาณการผลิตโคเนื้อ

อำเภอ	จำนวนเกษตรกร (ราย)	จำนวนสัตว์ที่เลี้ยงทั้งหมด (ทุกช่วงอายุ) ณ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๓	ปริมาณผลผลิต ปี ๒๕๖๓ (ตัว) / จำนวนสัตว์เคลื่อนย้ายเข้าโรงฆ่ารวม	ปริมาณผลผลิต ปี ๒๕๖๓ (ตัว) / จำนวนสัตว์เคลื่อนย้ายเข้าโรงฆ่า ภายในจังหวัด (ตัว)	ปริมาณผลผลิต ปี ปัจจุบัน (ตัว) / จำนวนสัตว์เคลื่อนย้ายเข้าโรงฆ่า ภายนอกจังหวัด (ตัว)	ปริมาณผลผลิต ปี ๒๕๖๔ (ตัว) / จำนวนสัตว์เคลื่อนย้ายเข้าโรงฆ่ารวม
เบตง	๙๒๒.๐๐	๓,๗๑๓.๐๐	๖๙๔.๐๐	๓๓๙.๐๐	๐.๐๐	๗๐๗.๐๐
กรงปินัง	๓,๒๔๖.๐๐	๔,๓๖๕.๐๐	๔๐,๖๗๖.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐	๔๒,๗๕๒.๐๐
ยะหา	๓,๒๘๑.๐๐	๔,๖๔๗.๐๐	๑,๐๙๓.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐	๑,๓๔๘.๐๐
บันนังสตา	๑,๔๓๐.๐๐	๔,๑๙๒.๐๐	๔,๑๙๒.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐	๔,๒๒๓.๐๐
กาบัง	๔๗๖.๐๐	๑,๗๙๐.๐๐	๔๕๔.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐	๔๓๔.๐๐
รามัน	๓,๓๑๕.๐๐	๑๕,๖๙๐.๐๐	๓,๖๘๐.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐	๓,๖๑๘.๐๐
ธารโต	๖๕๘.๐๐	๕,๕๑๕.๐๐	๑,๑๙๔.๐๐	๐.๐๐	๐.๐๐	๑,๐๗๘.๐๐
เมืองยะลา	๒,๖๓๒.๐๐	๑๘,๙๙๕.๐๐	๘,๐๔๓.๐๐	๗,๘๕๒.๐๐	๒,๓๖๒.๐๐	๓,๔๑๐.๐๐
รวม	๑๕,๙๖๐.๐๐	๕๘,๙๐๗.๐๐	๖๐,๐๒๖.๐๐	๘,๑๙๑.๐๐	๒,๓๖๒.๐๐	๕๗,๕๗๐.๐๐

การส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดยะลา

การส่งเสริมให้มีการเลี้ยงโคเนื้อเพิ่มขึ้นและมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต ตลอดจนการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของการผลิตโคเนื้อของเกษตรกร โดยมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำจะช่วยให้เกษตรกรมีผลกำไรมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ส่งเสริมเกษตรกรให้สามารถผลิตโคเนื้อได้อย่างเหมาะสม และเอื้อต่อการผลิตโคเนื้อโคที่มีคุณภาพสูงแล้ว ยังช่วยให้การพัฒนาพันธุ์โคเนื้อของเกษตรกร ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยที่กำลังมีจำนวนลดลงนั้น สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องต่อการพัฒนาให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจ และสามารถผลิตได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการบริโภคภายในจังหวัด หรือส่งออกขายยังต่างจังหวัดต่อไป และการได้มาซึ่งผลกำไรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดยะลา ได้นำหลักการส่งเสริมการผลิตแปลงใหญ่ตามนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปรับวิธีการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ เพื่อช่วยให้เกษตรกรรายย่อยลดต้นทุนการผลิต สามารถใช้เครื่องมือ เครื่องจักรกลมาช่วยในการผลิตได้ เข้าถึงเทคโนโลยีได้มากขึ้น มีความสามารถในการจัดการการผลิตผลผลิตอย่างมืออาชีพ (farmer manager) สามารถเข้าถึงการตลาดและมีอำนาจต่อรองทางการตลาดสูงขึ้น โดยการดำเนินการเป็นการส่งเสริมให้พื้นที่การผลิตสินค้าชนิดเดียวกันรวมการผลิตเป็นแปลงใหญ่ขึ้น โดยที่เจ้าของแปลงทุกแปลงยังคงเป็นเจ้าของและผู้ผลิตในแปลงนั้นๆอยู่ มีการช่วยเหลือให้การจัดการในลักษณะแปลงใหญ่มีความเป็นไปได้ และมีประสิทธิภาพ คัดเลือกพื้นที่และชนิดสินค้า ดำเนินการร่วมกัน บูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ละด้าน (function /commodity approach) เข้าไปช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่

แปลงใหญ่โคเนื้ออำเภอรามัน มีสมาชิก ๕๐ ราย จำนวนโคเนื้อ ๓๑๔ ตัว แปลงพืชอาหารสัตว์ ๑๘๔ ไร่ ประกอบด้วย ๕ กลุ่มย่อยดังนี้

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเนินงาม (กลุ่มเลี้ยงโคเนื้อต้นน้ำ)
ดำเนินการ ปลูกหญ้า/ผลิตหญ้าหมัก/ผลิตปุ๋ยหมัก
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนบ้านเกาะ
ดำเนินการ เลี้ยงโคแม่พันธุ์
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโคเนื้อบ้านบูเกะจือฆา
ดำเนินการ เลี้ยงโคขุน/ผลิตอาหารสัตว์/แปรรูปเนื้อโค
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงโคกือแลใหม่
ดำเนินการ เลี้ยงโคขุน/เลี้ยงโคแม่พันธุ์
- กลุ่มเลี้ยงโคบ้านเลสุ
ดำเนินการ เลี้ยงโคขุน/เลี้ยงโคแม่พันธุ์

จุดเด่นและโอกาสของการรวมกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่โคเนื้อ

- เกษตรกรมีทักษะการเลี้ยงโคเนื้อเป็นอย่างดี
- เกษตรกรมีสายพันธุ์โคที่ได้รับการพัฒนาสายพันธุ์ เป็นที่ยอมรับของเกษตรกร
- กลุ่มมีแปลงหญ้าเนเปียร์ปากช่อง ๑ เพียงพอสำหรับใช้เอง และจำหน่ายให้แก่กลุ่มฯ เพื่อให้กลุ่มจำหน่ายต่อไป
- สภาพพื้นที่มีความเหมาะสมสำหรับการทำแปลงหญ้าเนเปียร์ปากช่อง ๑ และหญ้าอื่น เนื่องด้วยคุณภาพดินสมบูรณ์ และมีแหล่งน้ำใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี
- ตลาดโคเนื้อ สามารถรองรับผลผลิตของเกษตรกรได้อย่างเต็มที่ ผลผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการ และราคาจำหน่ายโคเนื้อหน้าฟาร์ม เป็นที่พอใจของเกษตรกร

แผนการบริหารในอนาคตให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ความสามารถของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

การดำเนินงาน

ต้นน้ำ คือ มีหน้าที่ในการเลี้ยงแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกเกิด คัดเลือกสายพันธุ์การผลิตสายพันธุ์สัตว์ที่ดี มีคุณภาพ

กลางน้ำ คือ ผลิตหย้าสด หย้าหมัก มีแปรงหย้าคุณภาพดีสามารถนำไปใช้ในการเลี้ยงโคเนื้อ และส่งให้กับ สมาชิกได้ในราคาที่เป็นธรรม จำหน่ายอาหารชั้นที่ผลิตเองขายให้สมาชิกกลุ่มในราคาที่ถูกลงกว่าตามท้องตลาด การขุนโคเพื่อจำหน่ายต้องไม่ใช้สารเร่งเนื้อแดงหรือสารเคมี ผลิตอาหารชั้นโดย ใช้วัตถุดิบทางการเกษตรที่เหลือจากการผลิต เช่น กากปาล์มเนื้อใน มันเส้น กากถั่วเหลือง กากน้ำตาล หย้าแห้ง เป็นต้น

ปลายน้ำ คือ ในเรื่องการจำหน่ายสัตว์มีชีวิตหรือเนื้อแปรรูปสู่ตลาดผู้บริโภคค้าสัตว์ในพื้นที่กลุ่มได้นำเนื้อมาแปรรูป เช่น เนื้อบด เนื้อสไลด์ บรรจุในถุงสุญญากาศ มีการจัดส่งถึงผู้บริโภคได้สะดวกโดยส่งทางเพจออนไลน์

การตลาด

ส่วนของผลผลิตตอนนี้ทางกลุ่มได้ทำการเชือดโค อาทิตยละ ๒ - ๓ ตัว โดยเฉลี่ยเดือนละ ๑๐ กว่าตัว ขึ้นอยู่กับฤดูกาล เช่น เทศการทางศาสนา งานแต่ง งานอื่นๆ เป็นต้น กลุ่มได้จัดสร้างอาคารที่เป็นห้องเฉพาะตัดแต่งเนื้อ ตามระเบียบของกรมปศุสัตว์ มีอุปกรณ์ที่เป็นมาตรฐานสะอาด มีการนำเนื้อมาแปรรูป เช่น เนื้อบด เนื้อสไลด์ และเนื้อส่วนต่างๆ ใช้ทุนของสมาชิกที่ลงทุนเพื่อดำเนินการ และยังมีการบรรจุในถุงสุญญากาศ เพื่อสามารถที่จะเก็บรักษาได้นาน ผู้บริโภคสามารถที่จะสั่งซื้อเนื้อที่ต้องการพร้อมทั้งมีการจัดส่งถึงมือผู้บริโภค โดยสามารถส่งทางกลุ่มแปรรูปใหญ่โคเนื้อได้สะดวก กลุ่มได้จัดทำเพจออนไลน์ เฟสบุ๊ค เป็นต้น เพื่อให้ผู้ที่สนใจสะดวกในการสั่งซื้อ สร้างอำนาจต่อรอง และรองรับการขยายตัวของการปศุสัตว์

การลดต้นทุนการผลิต

➢ การใช้อาหารชั้นผสมเอง ทำให้ลดต้นทุนการซื้ออาหารขุนโคเนื้อ กระสอบละ ๒๘๐-๓๐๐ บาท จากเดิมที่ซื้อตามท้องตลาด กระสอบละ ๓๘๐-๔๐๐ บาท

➢ การใช้หย้าแห้ง ใช้ในการเลี้ยงโคเนื้อ ก้อนละ ๘๒ บาท จากเดิมที่ซื้อมาก่อนละ ๑๒๐ บาท ขึ้นกับฤดูกาล

➢ การใช้หย้าหมัก ที่ผลิตภายในกลุ่ม กิโลกรัมละ ๓ บาท

➢ การผสมเทียมโคเนื้อ

การเพิ่มผลผลิต

➢ การจัดการสุขภาพโคที่ดี ป้องกันโรค ลดอัตราการตาย เพิ่มปริมาณแม่พันธุ์และโคขุน เพื่อให้เพียงพอความต้องการของตลาด

➢ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต ส่งเสริมสัตว์พันธุ์ดี เพิ่มศักยภาพการผลิต ส่งเสริมสุขภาพสัตว์เพื่อลดอัตราการตาย การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมจากสถานการณ์ความต้องการบริโภคเนื้อสูงขึ้น ประกอบกับเกษตรกรที่ปลูกพืชประสบปัญหาด้านการตลาดทำให้มีสมาชิกสนใจที่จะเลี้ยงโค การดำเนินโครงการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อ ในกลุ่มแปรรูปใหญ่เกษตรกรได้คัดเลือกโคที่มีคุณภาพคัดสายพันธุ์ที่ตลาดต้องการเพื่อให้ได้เนื้อที่ถูกใจกับผู้บริโภค เช่น พันธุ์พื้นเมือง ลูกผสม พันธุ์บราห์มัน พันธุ์ชาร์โรเลส์ พันธุ์แอ่งก๊ส เป็นต้น

➢ การเลี้ยงโคเนื้อขุนคุณภาพ เพิ่มน้ำหนักมีชีวิตเมื่อสิ้นสุดการขุน

➢ พัฒนาสายพันธุ์ เพิ่มอัตราการเกิด น้ำหนัก

➢ การจัดการฟาร์มแบบประณีต

การบริหารจัดการ

บริหารจัดการรูปแบบกลุ่ม การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน การออมเงินเพื่อสร้างความเข้มแข็งกลุ่ม เข้าสู่การระดมทุนในอนาคต เน้นการบริหารจัดการผ่านกลุ่มแปลงใหญ่

ผลการดำเนินงานโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่

(แปลงใหญ่โคเนื้อรามัน อำเภอรามัน จังหวัดยะลา)

กระบวนการ	เปรียบเทียบกิจกรรม/ผลการดำเนินงานความก้าวหน้าก่อน-หลัง การดำเนินงานโครงการแปลงใหญ่	
	ก่อน	หลัง
๑. การลดต้นทุน	เกษตรกรเลี้ยงสัตว์โดยใช้ทุ่งหญ้าสาธารณะ บริเวณข้างถนน และมีการใช้อาหารข้นในปริมาณสูง	การใช้หญ้าคุณภาพสูง ร่วมกับกระถิน ลดต้นทุนการใช้อาหารข้น ร้อยละ ๑๐
	การจัดหาหญ้าต้องเสียค่าน้ำมันในการขับรถยนต์ไปตัดหญ้าสาธารณะมาเลี้ยงสัตว์ และเสียเวลามาก และกรณีซื้อหญ้าสดราคากิโลกรัมละ ๔ บาท	การปลูกหญ้าเนเปียร์ปากช่อง ๑ ลดต้นทุนในการจัดหาหญ้าเลี้ยงสัตว์ ไม่เสียค่าน้ำมันและเสียเวลาในการตัดหญ้า ปัจจุบันซื้อหญ้าเนเปียร์ปากช่อง ๑ จากกลุ่มแปลงใหญ่ทั้งรูปแบบพืชหั่นสดและพืชหมัก ราคากิโลกรัมละ ๑ บาท/กก. ขายให้สมาชิกแปลงใหญ่ และเกษตรกรในอำเภอใกล้เคียง ราคากิโลกรัมละ ๒ บาท/กก.
	เกษตรกรปลูกหญ้าน้อยมาก ประมาณรายละ ๑๐ - ๒๐ กอ	การใช้อาหารหยาบคุณภาพสูง ทดแทนอาหารหยาบคุณภาพต่ำ โดยการใช้ปลูกสร้างแปลงหญ้าเนเปียร์ปากช่อง ๑ ทดแทนหญ้าธรรมชาติ โดยมีพื้นที่ปลูก ๑๑๓ ไร่ มีเป้าหมายการผลิตต่อไร่ ๕๐ ตัน/ไร่/ปี ทั้งนี้ การใช้อาหารหยาบคุณภาพสูงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของสัตว์ให้มีผลผลิตสูงขึ้นตามสมรรถนะของตัวสัตว์
๒. การเพิ่มคุณภาพ/ประสิทธิภาพการผลิต	เกษตรกรไม่มีความรู้ด้านการผลิตอาหารสัตว์ใช้เอง	การผลิตโปรตีนก้อนใช้เองในฟาร์ม ลดการใช้อาหารข้น และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้อาหารของสัตว์มากขึ้น
	แม่พันธุ์แพะมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการผลผลิต	การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมีการจัดหาแพะพันธุ์บอร์สายเลือดสูง เพศเมีย สู่เกษตรกรเพื่อปรับปรุงพันธุ์
	ซื้ออาหารสัตว์ราคาแพงเพราะต่างคนต่างซื้อ	ซื้ออาหารสัตว์ได้ราคาถูกลงเมื่อซื้อผ่านกลุ่มแปลงใหญ่

กระบวนการ	เปรียบเทียบกิจกรรม/ผลการดำเนินงานความก้าวหน้าก่อน-หลัง การดำเนินงานโครงการแปลงใหญ่	
	ก่อน	หลัง
๓. การเพิ่มผลผลิต	● ไม่มีการจัดการฟุ้งพ่แม่พันธุ์ที่ดี ทำให้ได้ผลผลิตน้อย ประกอบกับไม่มีการเปลี่ยนพ่อพันธุ์ทำให้มีโอกาสเกิดเลือดชิดได้สูง	● กลุ่มเกษตรกร เพิ่มจำนวนการผลิตแพะโดยการเน้นการจัดการฟุ้งพ่แม่พันธุ์ มีการเพิ่มจำนวนแพะพันธุ์แพะและเน้นคุณภาพสายพันธุ์เพื่อจำหน่ายให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจ
	● ไม่มีการรวมกลุ่ม/ไม่มีการผลิตหญ้าจำหน่าย	● กลุ่มมีการจัดทำหญ้าเนเปียร์แปรรูปโดยการหมัก /หั่นสด จำหน่าย เป็นการเพิ่มมูลค่า
	● ไม่มีการรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยหมัก	● ผลพลอยได้จากการเลี้ยงแพะ มีการทำปุ๋ยหมักจากมูลแพะ จำหน่ายแก่สมาชิกและเกษตรกรผู้สนใจ
๔. การตลาด	● เกษตรกรต่างคนต่างขาย	● มีการซื้อขายแพะ ผ่านกลุ่มแปลงใหญ่เพิ่มขึ้น
	● ไม่มีตลาดแน่นอน	● มีตลาดรองรับที่ชัดเจนมากขึ้น มีการรวมกลุ่มจำหน่ายแพะโดยมีการนัดหมายผู้ประกอบการรับซื้อแพะจากกลุ่มแปลงใหญ่ ในราคา ประกัน ๑๔๕ บ./กก. และขายตรงกับลูกค้า ๑๘๐ บ./กก.
๕. การบริหารจัดการ	● ไม่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ไม่มีแผนการผลิต	● กลุ่มแปลงใหญ่มีการขึ้นทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
		● มีการสร้างรายได้แก่ชุมชนโดยการรับซื้อหญ้าเนเปียร์ปากช่อง ๑ และหญ้าอื่นๆ ในราคากิโลกรัมละ ๒.๕ บาท แล้วทำการหั่นสับ ทั้งฟืนสด และหมัก จำหน่ายในราคากิโลกรัมละ ๒ บาท เพื่อเป็นรายได้เข้ากลุ่ม
		● การบริหารจัดการ มีการจัดบริหารกลุ่มวางแผนการผลิต และดำเนินงานตามแผนการผลิต

ที่มาของข้อมูล

- ❖ ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- ❖ หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา, ข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา
- ❖ สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา
- ❖ การยางแห่งประเทศไทยจังหวัดยะลา
- ❖ สถานีพัฒนาที่ดินยะลา
- ❖ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ❖ สำนักงานคลังจังหวัดยะลา
- ❖ สำนักงานสถิติจังหวัดยะลา
- ❖ สถานีอุตุนิยมวิทยาจังหวัดยะลา
- ❖ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดยะลา
- ❖ [๑] เข้าถึงได้จาก: https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๑๑๒๔๙&filename=ni_page
- ❖ [๒] เข้าถึงได้จาก: <https://nbdcthailand.com/>
- ❖ [๓] เข้าถึงได้จาก: <https://www.farmsteadinc.com>
- ❖ [๔] เข้าถึงได้จาก: <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php>
- ❖ [๕] เข้าถึงได้จาก: http://www.pornchaiinter.com/CM_111๐๓.html
- ❖ [๖] เข้าถึงได้จาก:
https://dld.go.th/th/images/stories/about_us/organization_chart/๒๕๖๑/strategy/๒๕๖๑_๒๕๖๕.pdf
- ❖ [๗] เข้าถึงได้จาก: <https://www.facebook.com/cpf/feed/posts/๓๘๕๖๙๑๓๒๐๗๖๖๕๘๔๙/>
- ❖ [๘] เข้าถึงได้จาก: <https://mgronline.com/smes/detail/๙๖๓๐๐๐๐๑๓๑๔๒๗>

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

จำเอนเฉลิมพล ญาณวิสุทธิสกุล เกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา

คณะผู้จัดทำ

๑. นายเอกสิทธิ์ แสงเมล์	หัวหน้ากลุ่มสารสนเทศการเกษตร
๒. นางสาวสนธิลา บุญมาก	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
๒. นางสาวซามีฮะห์ หะยีแวดีอราแม	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล
๔. นางสาวซารินา เจมะมะ	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา
ศาลากลางจังหวัดยะลา อาคาร 2 ชั้น 1 (อาคารส่วนขยาย)
ถนนสุขยางค์ ตำบลสะเตง อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา 95000
โทรศัพท์ 0 7322 1711 โทรสาร 0 7322 1692
E-mail : Paco_yla@opsmoac.go.th
[Https:// www.opsmoac.go.th/yala](https://www.opsmoac.go.th/yala)

